

К. МАРКС

КЛАСНАТА БОРБА ВО ФРАНЦИЈА

од 1848 до 1850 г.

„КУЛТУРА“ — СКОПЈЕ

1950

К. МАРКС

КЛАСНАТА БОРБА
ВО ФРАНЦИЈА

од 1848 до 1850 г.

1 аз.
скуп.
1 г. 10 к.

«КУЛТУРА» — СКОПЈЕ

1950

УВОД ОД Ф. ЕНГЕЛС

Оваа преиздавана работа беше прв обид на Маркса врз основа на своето материјалистичко разбирање да објасни определен дел од историјата, излегувајќи од дадената економска положба. Во „Комунистичкиот манифест“ таа теорија беше применета во општи црти кон сета нова историја, во статиите во „Нов Рајнски Весник“¹⁾ Маркс и јас постојано се користевме со неа за објаснувањето на политичките настани што беа во тек. Тука работата беше во тоа што во текот на многугодишен период од историскиот развиток, кој што беше критичен и заедно со тоа типичен за цела Европа, да се открие внатрешната причинска врска и значи, во согласност со концепцијата на авторот, да се сведат политичките настани кон дејството на причини, во крајна сметка економски.

При расудувањето за настаните и редовите на настаните од историјата што е во тек никогаш не се удава да се дојде до **крајните** економски причини. Дури во сегашно време, кога соодветни специјални органи на печатот даваат таква маса материјал, нема можност дури во Англија да се проследи одот на развитокот на индустријата и трговијата на светскиот пазар и промените, што се вршат во методите на производството, да се проследат тие од ден во ден по таков начин, што би било можно за секој момент да се подведе општа пресметка со тие многусложни и постојано изменувачки се фактори, од кои што кон тоа најважните во поголем дел дејствуваат скришно во текот на долго

1) „Neue Rheinische Zeitung“— излегуваше во Келн од 1 јуни 1848 до 19 мај 1849 г. Негов главен редактор беше Маркс. Ред.

време пред внезапно со сила да избијат надвор. Јасна слика на економската историја за каков и да е период никогаш неможе да се добие едновременно со самите настани, таа може да се добие само отпосле, после тоа кога е собран и проверен материјалот. Како неопходно спомошно средство тука се јавува статистиката, а таа секогаш задоцнува. Затоа при разгледувањето на настаните што се во тек многу често доаѓа тој фактор, што има решавачко значење, да се разгледува како постојанен, да се зема економската положба, што се сложува во почетокот на разгледуваниот период, за дадена и непроменлива за сиот период или пак да се земат во пресметка само такви промени на таа положба, што сами произлегуваат од очевидните настани што се на лице, а затоа се исто така потполно очевидни. Затоа материјалистичкиот метод многу често треба овдека да се ограничува со тоа, што би ги сведунал политичките конфликти кон борбата на интересите на општествените класи и класни слоеви што се на лице, создадени со економскиот развиток, а одделните политички партии да ги разгледува како поевек'е или помалку адекватен политички израз на самите тие класи и класни слоеви.

Само по себе се разбира, дека таквото неизбежно игнорирање на настаните во тоа исто време промени на економската положба, на таа вистинска основа на сите иследувани процеси, мора да биде источник на грешки. Но сите услови на воопштеното изложение на историјата што е во тек неизбежно ги заклучуваат во себе источниците на грешките, што меѓутоа, никого не го приморува да се откаже од пишувањето на историјата на настаните што се во тек.

Кога Маркс се зафати за таа работа, споменатиот источник на грешките беше во уште поголема мерка неизбежен. Во времето на револуцијата од 1848 — 1849 г.г. да се следат економските промени што станаа во тоа време, или барем да се запазат во предвид беше просто невозможно. Исто така невозможно беше тоа и во првите месеци од прогонството во Лондон, есента и зимата 1849 — 1850 г. г. Но токму во тоа време Маркс и ја почна својата работа. И, негледајќи на тие неблагопријатни околности, благодарейќи на своето знаење до сите подробности како на еко-

номската положба на Франција во предвечерието на февруарската револуција, така и на политичката историја на таа земја после февруарската револуција Маркс можеше да даде такво изложение на настаните, кое што ја открива нивната внатрешна врска со се' досега ненадминато совршенство и тоа изложение сјајно го издржа двојното изучување направено одпосле од самиот Маркс.

Првото изучување беше направено во врска со тоа, што од пролетта 1850 г. Маркс наново најде слободно време за занимања со економските прашања и пред се' се зафати за економската историја на последниве десет години. Во резултат од самите факти нему му стана потполно јасно тоа, дека се' досега тој изведувал на половина априорно од далеку неполн материјал: имено, тоа што токму светската трговска криза во 1847 г. и ја предизвика Февруарската и Мартовската револуции и дека индустриското расцутување што малку по малку наново настапи од средината на 1848 г. и дотсигна полн расцут во 1849 и 1850 г. г. беше подвижната сила на наново зајакнатата европска реакција. Тоа имаше решавачко значење. Ако во трите први статии (што се појавија во Јануарскиот, Февруарскиот и Мартовскиот номери на журналот „Нов Рајнски Весник“ Политичко-економски преглед, Хамбург, 1850 г.¹) се гледа уште очекувањето на скорешниот нов подем на револуционерната енергија, тоа пак историскиот преглед (Мај—октомври), написан од Маркс и мене за последниот двобој, што излезе есента 1850 г. еднаш за секогаш раскинува со тие илузии: „Новата револуција е можна само после нова криза. Но нејзиниот настап е исто така неизбежен, како и настапот на таа последната“. Мер'утоа тоа и беше единствената суштествена промена која што ние требаше да ја внесеме. Во толмачењето на настаните, дадено во поранешните статии, во причинските врски установени таму, да се изменува немаше решително ништо, како што го покажува даденото во тој исти преглед продолжение на повестувањето од 10 март до есента 1850 г. Тоа продолжение

1 „Neue Rheinische Zeitung.-Politisch Ökonomische Revue“ — Списание, издавано од Маркс и Енгелс од јануари до октомври 1850 г.; се печатеше во Хамбург. Ред.

јас го приклучив затоа како четврта статија во ова издание.

Второто изучување беше уште посурово. Веднаш после државниот преврат што го направи Луј Бонапарта на 2 декември 1851 г. Маркс наново ја разработи историјата на Франција од февруари 1848 г. се' до тој настан, што го заврши на времето револуционерниот период („18 бример на Луј Бонапарта“, трето издание, Хамбург, Мејснер 1885 г.). Во таа брошура повторно се изложува, макар и понакусо, периодот, разгледуван во преиздаванава од нас работа. Сравнете го тоа второ изложение, напишано во светлоста на решавачкиот настан што стана после година и повеќе со првото изложение и вие к'е се убедите, дека авторот требал да измени само многу малку нешто.

Сосема особено значење на таа работа и' придава таа околност, што во неа за прв пат е дадена формулата, во која што работничките партии од сите земји во светот едногласно кусо го резимираат своето барање за економско преобразување: присвојување на средствата за производство од општеството. Во втората глава, по повод „правото на труд“, што таму се наречуваше „прва конфузна формула, во која што се резимираат револуционерните барања на пролетаријатот“, се вели: „Но зад правото на труд се крие власта над капиталот, а зад власта над капиталот — **присвојување средствата за производство**, нивното потчинување на асоциираната работничка класа., следователно уништување на наемниот труд, капиталот и нивните меѓусебни односи“. По таков начин, овдека за прв пат е формулирана постановката, која што современиот работнички социјализам ретко го одликува како од сите разновидности на феудалниот, буржоазниот, ситнобуржоазниот итн. социјализам, така и од магливата „опшност на имотот“, што ја подигнува утопистичкиот и стихиен работнички комунизам. Ако одпосле Маркс ја распространи таа формула и за присвојувањето на средствата за размена, тоа таквото раширување на формулата, што, меѓу останатото произлегува само со себе од „Комунистичкиот манифест“ претставуваше само од себе извод од основната положба. Недамна некои мудреци во Англија кон тоа додадоа уште дека на општеството треба да му бидат предадени исто така и

средствата за распределба. Едвај ли тие господа би можле да кажат што се тие економски средства за распределба, што се различуваат од средствата за производство и средствата за размена: да не ги имаат тие во предвид политичките средства за распределба: даноците, пријутите на бедните, во тој број саксенвалдските¹ и други дотации. Но тие средства за распределба век'е и денеска се јавуваат како општествена сопственост, и' принадлежат на државата или на општината, а, второ, ние нив и сакаме да ги укинеме.

Кога пламна фебруарската револуција, сите ние во своите претстави за условите и одот на револуционерните движења се наог'авме под влијанието на минатиот историски опит, на прво место на опитот на Франција. Па имено таа ја играше главната ролја во сета европска историја од 1789 г., имено од неа и сега наново беше даден сигнал за сеопшт пресврт. Затоа беше потполно природно и неизбежно што нашите претстави за карактерот и одот на прогласената во февруари 1848 г. во Париз „социјална“ револуција, револуција на пролетаријатот, беа јарко бојадисани со спомнувањата за прообразите од 1789—1830 години. А кога париското востание најде одзив и во победоносните востанија во Виена, Милано, Берлин; кога сета Европа се' дури до руската граница беше вовлечена во движење; кога потоа во јуни во Париз стана првата голема битка за господство меѓу пролетаријатот и буржоазијата; кога дури победата на буржоаската класа дотолку ја потресе буржоазијата на сите земји, што таа наново се фрли во преградките на току што кутнатата монархистичко-феудална реакција, — тука век'е при тогашните околности за нас не можеше да има никакво сомнение во тоа, дека почнал големиот решителен бој, дека тој мора да биде доведен до крај во текот на еден долг и исполнет со променливости револуционерен период, дека да се заврши, меѓутоа тој може само со крајната победа на пролетаријатот.

После поразот од 1849 г. ние ни најмалку не ги споделувавме илузиите на вулгарната демократија, што се згру-

1) Саксенвалд — опширен имот, подарен од Вилхелм I на Бизмарк во 1871 г. Ред.

пира *in partibus*¹ околу идните привремени влади. Таа сметаше на скорешната и окончателна победа на „народот“ над „тираните“, ние пак — на продолжителна борба, после отстранувањето на „тираните“, меѓу притаените во тој самиот „народ“ противположни елементи. Вулгарната демократија од ден на ден очекуваше нова експлозија; ние уште есента 1850 г. изјавивме дека во секој случај првата етапа на револуционерниот период е завршена и дека до настапувањето на нова светска економска криза не треба ништо да се очекува. Затоа ние и бевме подвргнати на одлачување како предавници на револуцијата од тие самите луге, кои што отпосле скоро сите без исклучение заклучија мир со Бизмарк, во колку Бизмарк за тоа ги беше удостоил.

Меѓутоа, историјата покажа, дека неправи бевме и ние, дека погледот, за кој што ние тогаш се придржувавме бил илузија. Историјата појде уште понатаму: таа не само што ги расеа нашите тогашни заблуди, но совршено ги измени и тие услови при кои што требаше да се бори пролетаријатот. Методот на борбата, што се применуваше во 1848 г., сега во сите односи е застарен, и тој пункт заслужува во дадениот случај поподробно разгледување.

Сите поранешни револуции се сведуваа кон заменувањето на господството на една определена класа со господството на друга; но сите досега господствувачки класи се јавуваа само како ништожно малцинство во сравнение со подвластената народна маса. По таков начин, едно господствувачко малцинство се кутнуваше, друго малцинство загосподаруваше место него со крмата на државната власт и ги преобразуваше државните поредци сообразно на своите интереси. Секој пат тоа беше таа група од малцинството, која што на дадениот степен од економскиот развиток беше способна и повикана да господари и имено затоа — и само затоа — при превратот подвластеното мнозинство или земаше учество во превратот во корист на таа група, или пак спокојно се примируваше со превратот. Но, ако се отстрани од конкретната содржина на секој одделен случај, општата форма на сите тие револуции се заклучу-

1) *In partibus infidelium* — дословно — во земјите на неверните, т. е. зад границите на својата земја, во емиграција Ред.

ваше во тоа, што тоа беа револуции на малцинството. Ако мнозинството и земаше учество во нив, тоа дејствуваше свесно или несвесно — само во корист на малцинството; но токму тоа или дури просто пасивно држење на мнозинството, одсуството на сопротива од негова страна создаваше илузија дека тоа малцинство се јавува како претставник на целиот народ.

После првиот голем успех победоносното малцинство обично се расцепуваше: еден дел од него се задоволуваше со постигнатото, друг сакаше да оди понатаму, поставуваше нови барања, што беа соодветни, во крајна мерка, делум на вистинските или вообразените интереси на широки народни маси. Во одделни случаи тие порадикални барања навистина се остваруваа, но во поголем дел само на многу кратко време: поумерената партија наново земаше врв и ги сведуваше — во целост или делум — на ништо последните завојувања; тогаш победените почнуваа да викаат за предавство или го објаснуваа поразот со случајност. Навистина пак работата во поголем дел беше така: тоа, што било завојувано при првата победа, стануваше трајно само благодарейки на втората победа на порадикалната партија; но кога тоа беше век'е постигнато, а со самото тоа беше исполнето она што било во дадениот момент неопходно, радикалите и нивните достигнуања наново се симнуваа од сцената.

Во сите револуции од поново време, почнувајќи од големата англиска револуција во XVII век, се покажуваат тие црти, што изгледааа неодделни од секоја револуционерна борба. Изгледаше, дека тие се својствени и на борбата на пролетаријатот за своето ослободување, во толку повеќе што во 1848 г. можеа на прсти да се пресметаат луг'ето, кои што барем колку и да е разбираа, во каков правец треба да се бара тоа ослободување. Дури во Париз на самите пролетерски маси и после победата им беше сосем нејасно, по каков пат треба да одат. И сето движење на лице пак беше — инстинктивно, стихийно, незадржливо. Зар тоа не беше токму таква положба, при која што мораше да биде увенчана со успех револуцијата, раководена, навистина, од малцинството, но тој пат не во интересите на малцинството, а во највистинските интереси на мнозинството?

Ако во сите колку и да се продолжителни револуционерни периоди широките народни маси така лесно се увлекуваа од празни лажливи примамки на устремениот напред малцинства, би можеле ли тие да бидат помалку восприемчиви кон идеите, што беа најточен израз на нивната економска положба, кон идеите, што претставуваа од себе не нешто друго, туку јасен, разумен израз на нивните потреби, уште не разбрани, но век'е нејасно осетени од самите нив? Вистина, таа револуционерна настроеност на масите скоро секогаш и во поголем дел многу скоро се сменуваше со умореност или дури враќање во противоположна страна, откога век'е к'е се расееја илузиите и настапеше разочарението. Но овдека работата не беше за лажливи примамки, туку за осуштествувањето на највистинските интереси на огромното мнозинство; тие интереси, вистина, тогаш уште ни од далеку не беа јасни на тоа огромно мнозинство, но скоро требаше в текот на своето практичко осуштествување во последица на убедителната очевидност, да станат за него доволно јасни. А кон тоа пак, како што е докажано во третата статија на Маркс, кон пролетта на 1850 г. развитокот на буржоазната република, што vznikна од „социјалната“ револуција од 1848 г. привеле кон тоа, што вистинското господство се најде сосредоточено во рацете на крупната буржоазија, која што на тоа одозгора беше настроена монархистички, а сите други општествени класи, селаните и ситните буржуи, наспротив, се згрупираа околу пролетаријатот, така што при општата победа и после неа како решавачки фактор требаше да бидат не тие, а поучениот со опитот пролетаријат. Зар при тие услови не требаше напoлно да се смета на тоа дека револуцијата на малцинството к'е се претвори во револуција на мнозинството?

Историјата покажа, дека и ние и сите оние што мислеа како нас не беа прави. Таа јасно покажа, дека состојба на економскиот развoтoк на Европскиот континент во тоа време ни од далеку не беше толку зрела за да го отстрани капиталистичкиот начин на производството; таа го докажа тоа со економската револуција, која што од 1848 г. го зафати сиот континент и заправо за прв пат фак-

тички ја вкорени крупната индустрија во Франција, Австрија, Унгарија, во Полска, недамна и во Русија, а од Германија направи заправо првокласна индустриска земја, — и сето тоа врз капиталистичка основа, која што, значи, во 1848 г. имаше уште поголема способност за раширување. Но имено таа индустриска револуција и внесе на секаде јасност во класните односи; Таа ги отстрани многуте меѓувременски форми, што прејдоа од манифактурниот период, а во Источна Европа дури од цеховското занаетчијство, создаде вистинска буржоазија и вистински крупно индустриски пролетаријат, изведувајќи ги на авансцената на општествениот развиток. А во последица на тоа борбата на тие две големи класи, што прилегуваше во 1848 год. освен во Англија само во Париз и само во уште некои крупни индустриски центри, сега се распространи по сета Европа и достигна таква интензивност, за каква што во 1848 г. не можеше ни да се мисли. Тогаш — многу збунувачки сектански евангелија со нивните се'лечебни средства; сега — една општопризната, до прозачност јасна теорија на Маркса, што јасно ги формулира крајните цели на борбата; тогаш — разделени и разединети со местните и националните особености маси, сврзани само со чувството на општите страдби, неразвиени, што беспомоку прејдуваа од воодушевеност кон отчајаност; сега — единствена голема интернационална армија на социјалистите, незадржливо што чекори напред, со секој ден што јакне во бројност, организираност, дисциплинираност, свесност и увереност во победата. Ако дури и таа моќна армија на пролетаријатот се' уште не ја достигнала целта, ако таа ни оддалеку не се здобила со еден решителен удар со победа, принудена полека да се пробива напред, завојувајќи во сурова, упорна борба една позиција по друга, тоа пак окончателно докажува, колку невозможно во 1848 г. беше да се достигне социјална преобразба по пат на прост внезапен напад.

Распаднатата на два династичко-монархистички дела буржоазијата¹ која што, меѓутоа пред се' бараше мир и безопасност за своите парични работи; против неа — макар и победен, но се' уште страшен пролетаријат, околу кој што се' повеќе и повеќе се групираа ситните буржуи и селаните; постојанна опасност од насилствено избухнување, кое што кон сето тоа не даваше никакви надежи за окончателно разрешување на прашањето, — таква беше положбата, која што како да беше создадена за државен преврат на третиот, псевдодемократски претендент, Луј Бонапарта. На 2 декември 1851 г. тој со помоќ на армијата стави крај на напреднатата состојба и и' осигури на Европа внатрешно спокојство, усреќувајќи ја затоа со нова ера на војни². Периодот од револуцијата одоздола беше навреме завршен; следеше период на револуцијата одозгора.

Враќањето кон империјата во 1851 г. даде нов доказ за незрелоста на пролетерските стремежи од тоа време. Но самата пак империја беше принудена да ги создава тие услови, при кои што тие беа должни да узреат. Внатрешното спокојство осигури потполн простор за новото издигање на индустријата; неопходноста да се даде работа на армијата и да се скршат револуционерните стремежи со прашањата за надворешната политика создаде војни, со посредството на кои што Бонапарта под предлог за заштита на „принципот на националностите“, се грижеше се секакви итрини да добие анексии за Франција. Неговиот подражател Бизмарк ја усвои таа иста политика за Пру-

1) Во предвид се легитимистите, приврзаници на "легитимната" ("законската") монархија на Бурбоните, што во Франција владеа до 1792 г.; а исто така и во времето на реставрацијата (1815—1830), и орлеанистите, приврзаници на Орлеанската династија што стапи на власт во времето на јулската револуција од 1830 г. и кутната од револуцијата во 1848 г. **Ред.**

2) При Наполеон III Франција учествуваше во кримската војна (1854—1855), водеше војна со Италија (1859), заедно со Англија учествуваше во војната против Кина (1856—1858 и 1860), го појача освојувањето на Индо-Кина, организира експедиција во Сирија (1860—1861) и Мексико (1862—1867), најпосле во 1870—1871 г. водеше војна против Прусија. **Ред.**

сија; во 1866 г. тој го направи својот државен преврат, својата револуција одозгора во однос на германскиот сојуз и кон Австрија, а исто така во однос кон прускиот парламент, што стапи во конфликт со владата. Но Европа беше многу мала за двајца бонапартовци, и ете, по иронија на историјата стана тоа што Бизмарк го кутна Бонапарта и што Вилхелм, крал на Прусија, ја создаде не само малогерманската империја, туку и француската република. Како општ резултат беше тоа, што самостојноста и внатрешното единство на големите европски нации, со исклучение само на една Полска, стана дејствителност. Станаа, навистина, во сравнително скромни граници, но сепак во граници, доволно широки за тоа, процесот на развитокот на работничката класа да не би бил повеќе со национални усложнувања. Гробарите на револуцијата од 1848 г. станаа исполнители на нејзиниот завет. А напоредно со нив век'е страшно се издигаше наследникот на 1848 г., пролетаријатот во лицето на интернационалата.

После војната од 1870 — 1871 г.г. Бонапарта исчезна од сцената, а мисијата на Бизмарк беше исполнета, така што тој наново можеше да стане обичен јункер. Но со завршувањето на тој период се јавува париската комуна. Вероломниот обид на Тјер на Националната гарда да и' ја украде нејзината артилерија предизвика победоносно востание. Наново се покажа, дека во Париз веќе е невозможно никаква друга револуција, освен пролетерска. После победата господството и' падна на работничката класа само по себе, без никаков спор. И наново се покажа, како беше невозможно дури и тогаш после 20 години по периодот, разгледан во продолжуваната брошура тоа господство на работничката класа. Од една страна, Франција го фрли Париз на произвол на судбата, рамнодушно гледајќи, како нему му истечуваше крвта под гранатите на Мак-Махон; од друга страна, Комуната се истоштуваше во бесплодната борба на двете партии, на кои што се делеше таа: бланкисти (мнозинство) и прудонисти (малцинство), од кои што ни едните, ни другите не знаеа, што требаше да се работи. Лесната победа од 1871 г. се покажа исто толку плодна како и внезапниот напад во 1848 година.

Заедно со Париската Комуна се надеваа на крајот да го погребат пролетаријатот што се бореше. Но токму на-

спротив, од времето на Комуната и од Француско-пруската војна започна неговото најмоќно издигање. Вклучувањето на сето население, способно да носи оружје во армии што набројуваа век'е милиони војници, воведувањето на огнено оружје, артилериски гранати и експлозивни материи со уште нечуена сила — сето тоа создаде полн пресврт во сето воено дело, што реско положи, од една страна, крај на бонапартискиот период на војни и што осигури мирен индустриски разивиток, направувајќи ја невозможна секоја друга војна освен нечуената по својата жестокост светска војна, чиј што исход совршено не може да се пресметне. Од друга страна, тој пресврт, што предизвика растење на војните расходи во геометриска прогресија, примора да се подигнат даноците до неверуватна висина и со самото тоа ги фрли неимотните класи од населението во преградките на социјализмот. Анексијата на Елзас-Лотарингија, најблиската причина за бесната трка на воените вооружувања, можеше да го разгори шовинизмот на француската и германската буржоазија еден против друг, но за работниците од обете земји таа стана само нова сврзна алка. И денот на годишнината од Париската Комуна стана првиот општ празничен ден за сиот пролетаријат.

Војната од 1870—1871 г. и поразот на комуната, како што претскажуваше Маркс времено го пренесоа тежиштето на европското работничко движење од Франција во Германија. Во франција, се разбира беа потребни години за да се оправи од крвоиспуштањето, направено во мај 1871 година. Наспротив, во Германија, каде што се побрзо се развиваше индустријата, поставена освен тоа со благодатните француски милијарди во се' така подобри услови уште побрзо и порешително израстуваше социјал-демократијата. Во резултат на тоа умение, со кое што германските работници го искористија воведеното во 1866 г. сеопшто бирачко право, изумителниот растеж на партијата јасно беше виден за сиот свет од беспорните цифри: во 1871 г. — 102.000, во 1874 г. — 352.000, во 1877 г. — 493.000 социјал-демократски гласа. Потоа следува признанието на тие успеси одозгора во вид на законот против социјалистите; партијата беше привремено разбиена бројот на гласовите спадна во 1881 г. до 312.000. Но со тоа партијата бр-

гу се справи, и гек'е ете под исклучителниот закон, без печат, без легална организација, без правото на сојузи и собранија, токму и почна навистински брзото растење: во 1884 г. — 550,000, во 1887 г — 763.000, го 1890 г. — 1.427.000 гласа. Тука раката на државата ослабе. Законот против социјалистите исчезна, бројот на социјалистичките гласови се наголеми до 1.787000, што составуваае повеќе од четвртината на сите дадени гласови. Владата и господствувачките класи ги исцрпија сите свои средства — бесполезно, бесцелно, безрезултатно. На властите, од нок'ниот стражар до рајхсканцеларот, им дојде да добијат — и при тоа од презрените работници! — осетни докази за своето бессилие, и тие докази се набројуваа со милиони. Државата влезе во к'орсокак, работниците пак току што го почнуваа својот пат

Но напредо со таа прва услуга, која што германските работници ја дадоа кон делото на работничката класа со самото свое постоење во качеството на најсилната, најдисциплинираната и што најбрзо расте социјалистичка партија, тие му укажаа уште една друга крупна услуга. Тие им дадоа на своите другари од сите земји ново оружје, — едно од најострите, — покажугајки им како треба да се користе сеопштото бирачко право.

Сеопштото бирачко право постоеше уште одамна во Франција, но тоа ја придоби грдата репутација во последица на тоа, што со него злоупотребуваше бонапартистката влада. После комуната не постоеше работничка партија која што би могла да го исползува. Во Испанија тоа беше исто така воведено од времињата на републиката но во Шпанија воздржувањето од учество во изборите беше одамна општо правило на сите озбилни опозициони партии. Швајцарските обиди со сеопштото бирачко право исто така помалку од се' можеа да ја ободрат работничката партија. Револуционерните работници од романските земји се навикнаа да го сметаат бирачкото право за итрина, орудие на владиното обмамување. Во Германија работата беше инаку. Уште „Комунистичкиот манифест“ го прогласи придобивањето на сеопштото бирачко право, придобивањето на демократија, како една од првите и најважни задачи на пролетаријатот што се бори, и Ласал наново го истакна тоа барање. Кога пак Бизмарк беше принуден да

го вовеле тоа сеопшто бирачко право како единствено средство да ги заинтересира за своите планови народните маси, нашите работници наведнаш се однесоа кон работата озбилно и го пратија Августа Бебела во првиот Уставотворен рајхстаг. И од тоа време тие така се користеа со бирачкото право, што тоа донесе озбилна корист на самите нив и стана пример за работниците од сите земји. Бирачкото право, тие, зборувајќи со зборовите на француската марксистичка програма *ont transformé de moyen de duperie qu' il a été jusqu' ici en instrument d'émancipation* — го претворија од средство за мамење, како што беше тоа дотогаш, во орудие за ослободување¹. И ако дури се'општото бирачко право не би давало никаква друга печалба, освен таа што ни позволяваше на нас секои 3 години да правиме пресметка на нашите сили што благодарејќи на неочекувано брзиот растеж на бројот на гласовите што регуларно се одбележуваше тоа подеднакво ја засилуваше увереноста на работниците во победата, така и страот на непријателите, станувајќи по таков начин најдобро наше средство за пропаганда што тоа ни' даваше точни податоци за нашите сопствени сили и за силите на сите непријателски партии и со самото тоа ни' даваше со ништо несравнет масштаб за пресметнување на нашите дејствија, претпазувајќи не' како ненавремена нерешителност, така и од ненавремена дрзост, — ако бирачкото право би ја давала само таа единствена полза, то и тоа би било век'е повеќе од доволно. Но тоа даде многу повеќе. Во бирачката агитација тоа ни' даваше несравнено средство да влезе во допир со народните маси таму, каде што тие се уште далеку од нас, да ги натераме сите партии кон заштита пред сиот народ на своите погледи и дејствија од нашата критика; и, освен тоа, во рајхстагот тоа им представуваше на нашите претставници трибуна, од која што тие можеа многу поавторитетно и послободно, отколку во печатот и на собранијата, да им се обрнуваме како на своите противници во парламентот така и кон масите зад неговите ѕидови. Што полза имаше владата и буржоази-

¹) Таа фраза е превземена од напишаниот од Маркса уводен дел од програмата на француската работничка партија. Програмата беше примена на конгресот во Хвар во 1880 г. Ред.

јата од нивниот закон против социјалистите, ако бирачката агитација и социјалистичките говори во рајхстагот без престан пробиваа во него цепнатини?

Но заедно со тоа успешно користење на сеопштото бирачко право стапи во дејство нов начин на борбата на пролетаријатот, што брзо доби натамошен развиток. Излезе, дека во државните установи, со чија што помок' буржоазијата го организира своето владеење, има многу нешто кое што може да го искористи работничката класа за борбата против самите тие установи. Работниците почнаа да земаат учество во изборите за ландтаги на одделните држави, во муниципалните совети, во професијските судови, почнаа да и' ја оспоруваат на буржоазијата секоја изборна должност ако при нејзиното заместување во гласањето учествувааше доволна количина работнички гласови. И излезе така што буржоазијата и владата почнаа да се плашат од легалната дејност на работничката партија, многу повеќе од колку од нелегалната, од успехите на изборите — многу повеќе, отколку од успехите на востанието.

Затоа што и овдека условите на борбата битно се изменија. Востание од стар тип, улична борба со барикади, што до 1848 г. играше насекаде решавачка ролја, во значителен степен застаре.

Нема да си правиме на таа сметка илузии: вистинската победа на востанието над војските во улична борба, таквата победа, каква што станува во битката меѓу две армии, претставува најголемата реткост. Но востаниците и сметаа на таква победа толку ретко. За целата работа, беше во тоа да се поколеба духот на војската со моралното воздејство, кое што во борбата меѓу армиите на две војувачки земји не игра никаква ролја или во секој случај игра многу помала ролја. Ако се удаде тоа, то на страната на војските, дури при нивната помала бројност, се покажуваат предимствата на подоброто вооружение, и обука, единствено раководство, планомерното применување на бојните сили и дисциплината. Најмногу, што може да го достигне востанието во чисто тактичка смисла, тоа е — правилното соопштување и заштитата на некоја одделна барикада. Меѓу себната поддршка, разместувањето и применувањето на резервите, — со еден збор, согласувањето и сопотчинувањето

дејствијата на одделните одреди, неопходни дури за заштитата на кој и да е еден градски реон, не говорејќи веќе за заштитата на целиот голем град, може да се достигне само во многу слаб степен, а во поголем дел и сосема не може да се постигне; сосредоточувањето на бојните сили во еден решавачки пункт отпаѓа овдека само од себе. За тоа како форма на борба што преовладува се јавува пасивната заштита; ако настапувањето и' се направи некаде, тоа е само во вид на исклучение, за случајни излегувања и флангови атаки; како правило пак, настапувањето се ограничува само со завземање на позициите што ги оставиле отстапените војски. Кон тоа војските располагаат со артилерија и добро снабдени и опитни инженерни чести, а кај востаниците тие средства за борба скоро секогаш сосема отсаствуваат. За тоа, не е за чудење што дури оние барикадни борби, во кои што беше пројавен најголем хероизам, — во Париз во јуни 1848 г., во Виена во октомври 1848 г., во Дрезден во мај 1849 г., — се завршуваа со пораз на востанието откако раководителите на настапувачките војски, отфрлувајќи секакви политички соображувања, започнуваа да дејствуваат, тргнувајќи од чисто воената точка на гледање, и можеа да се опрат на своите војници.

Многубројните успеси на востаниците во 1848 г. се објаснуваат со многу разнобразни причини. Во Париз во јули 1830 г. и во февруари 1848 г., а исто така во повеќето шпански улични борби меѓу востаниците и војските стоеше Националната гарда, која што или направо преог'аше на страната на востанатите, или пак со своето млитаво и нерешително поведение предизвикуваше колебања исто така и во војските и која што освен тоа им доставуваше на востанатите оружје. Таму, каде што таа Национална гарда од самиот почеток истапуваше против востанието, како во Париз во јуни 1848 г., востанието трпеше пораз. Во Берлин во 1848 г. народот победи делум затоа што нок'та и изутринта на 19 март кон него се присоединија многу свежи бојни сили, делум во последица на умореноста и лошото снабдување на војските, делум, најпосле, во последица од повелбите што ги парализираа

нивните дејствија. Во сите случаи востанатите земаа врв затоа што војската се откажуваше да пука, што кај командирите пропаг'аше решителноста или пак им беа сврсани рацете.

И така, дури во класичната епоха на уличните борби барикадата дејствуваа повеќе морално, отколку материјално. Таа беше средство да се расклати сигурноста на војските. Ако таа успееше да се одржи до тоа време додека к'е се достигнеше таа цел, — победата беше одржана; ако не и' се удадеше тоа, — борбата завршуваше со пораз. Ете тоа е главниот пункт, кој што треба да се има во предвид исто така при иследувањето шансите на можните во иднината улични борби.

Уште во 1849 г. тие шанси беа доста лоши. Буржоазијата на секаде премина на страна на владите; претставниците на „просветувањето и сопственоста“, ги поздравуваа и гостеа војските што истапуваа против востанијата. Барикадата го загуби својот чар. Војниците гледаа зад неа веќе не „народ“, а метежници, бунтовници, ограбници, приврзаници на дележот, отпадоци на општеството; офицерите со текот на времето ја освоија тактиката на уличната борба: тие веќе не одеа направо и без прикритија на импровизираниот бруствер, а го обиколуваа преку овоштни градини, дворишта и куќи. И тоа со извесна способност успеваа сега во 9 од 10 случаи.

Но од тоа време станаа и уште многу други промени, и се' во корист на војските. Ако многу израснаа големите градишта, тоа уште повеќе нарасна бројноста на армиите. Населението на Париз и Берлин од 1848 г. не се наголеми 4 пати, а нивните гарнизони се наголемија повеќе од четворно. Благодарейки на железниците бројноста на тие гарнизони во 24 часа можеше да биде наголемена повеќе од двојно, а во 48 часа доведена во размерот на огромни армии. Таа необичновена засилена армија несравнено е подобро вооружена. Во 1848 г. — гладкоцевно нападно оружје, што се полнеше од кај цевката, сега — малокалибарно пушчено оружје, што се полни од орозниот дел, оружје, што пука четири пати подалеку, десет пати поточно и десет пати побрзо, отколку старото. Порано — артиле-

рија со гранати и картеч што односително слабо дејствуваа; сега — разрушителни гранати, од кои што е доволна една, за да разруши најдобрата барикада. Пора-но — казмата на пионерот за кршење на брандмауери; сега — динамитен куршум.

Носпротив, на страната на востаниците се влошија сите услови. Востание, на кое што би сочувствувале сите слоеви на народот, тешко да се повтори; во класната борба средните слоеви никогаш, треба да се смета, нема да се сплотат сите без исклучение околу пролетаријатот така што реакционерната партија што ја поддржува буржоазијата да се растопи. „Народот“, по таков начин, секогаш к'е биде разделен, а следователно, ќе го нема тој мок'ен лост, кој што беше од толкава корист во 1848 година. Ако на страната на востанатите има повеќе лица, што поминале воена служба, во толку потешко к'е биде да се наоружаат тие. Ловциските и аматерските оружја од магацините за оружје, дури во тој случај ако по распоредувањето на полицијата не ги направат од порано неисправни, извадувајќи ја оваа или онаа бртва, оддалеку не можат дури при борба на блиско растојание да се сравнат со војничката пушка. Во 1848 г. секој можеше сам да си приготви од прав и олово потребната муниција сега пак за секое оружје се потребни посебни куршуми, слични еден на друг само во тој однос што сите тие се сложен производ на крупната индустрија и, следователно, не можат да бидат брзо изработени, така што поголемиот дел од оружјето останува бескорисно ако ги нема соодветните специјални за нив бојни куршуми. На крајот долгите, правите, широките улици во ново построените после 1848 г. квартали на големите градови како да се нарочно приспособени за дејството на новите оружја и пушки. Луд би бил тој револуционер кој што сам би ги избрал за барикадна борба новите работнички квартали во северниот и источниот дел на Берлин.

Значи ли тоа, дека во иднина уличната борба нема веќе да игра никаква улога? Ни најмалку. Тоа значи само дека условите од 1848 г. станаа многу понеблагопријатни за борците од граѓанското население, многу повеќе

натамошен од, и таа треба да се превземе со позначителни сили. А тие сили исто така, како и во текот на сета голема француска револуција, како и на 4 септември и 31 октомври во Париз¹, ќе претпочетат, се разбира, отворено настапување пред пасивната барикадна тактика.

Разбирливо ли е сега за читателот, зошто господствуващите власти сакаат да не' привлечат нас по секоја цена таму, каде што пука оружје и сече сабја? Зошто сега нас не' упрекнуваат во плашливост за тоа, што ние не сакаме веднаш и без обзирнување да излеземе на улицата, каде што, како што однапред знаеме ние, не' очекува пораз? Зошто така настојчиво не' молат да се согласиме, на крајот, да ја изиграме ролјата на топовско месо?

Тие господа совршено напразно ги расточуваат своите молби и своите предизвикувања. Ние не сме толку глупави. Со исто таков успех тие би могле да побараат во најблиската војна од својот непријател, тој да ги построи своите војски во линија, како во времето на стариот Фриц² или во колони од цели дивизии, како во деновите на Ваграм и Ватерло³, и при тоа со кремењарски оружја во рацете. Ако се измениле условите за војната меѓу народите, то не помалку се изменија тие и за класната борба. Помина времето на внезапните напади, револуциите што се свршуваа од многубројното свесно малцинство, што стоеше на челото на бесвесните маси. Таму, каде што работата е за полно пресобразување на општествениот поредок,

¹) Се има во предвид 4 септември 1870 г., кога беше кутната владата на Луј Бонапарта и прогласена република, и 31 октомври истата година — неуспелиот обид на бланкистите да подигнат востание против владата на "националната одбрана". **Ред.**

²) Фридрих II — пруски крал од 1740 г. до 1786 г. **Ред.**

³) Ваграм (1809) и Ватерло (1815) — двете најкрупни битки на наполеоновските војни. **Ред.**

уште сега да сметаме на $2\frac{1}{4}$ милиони бирачи. Ако продолжи така, ние на крајот од овој век ќе го завојуваме поголе-

масите сами се должни да земаат во тоа учество, самите се должни да разбираат, за што се води борбата, за што тие ја проливаат крвта и го жртвуваат животот. На тоа не' научи нас историјата на последните 50 години.

миот дел од средните слоеви на општеството, ситната буржоазија и ситното селанство, и к'е израснеме во земјата во решавачка сила, пред која што сакале нек'еле к'е мораат да се потчинат сите други сили. Да се помага без престан на тој растеж, додека тој не прерасте преку главата на господствувачката владина система, да не се уништува тој што со секој ден се зацврстува ударен одред во авангардни битки, а да се запазува во неприкосновеност до решителниот ден — ете ја нашата главна задача. И само едно средство би можело времено да го задржи и дури да го отфрли за некое време назад непрекинатиот растеж на социјалистичките бојни сили во Германија: крупното судрување со војските, крвоиспуштање, слично на направеното во 1871 г. во Париз. Со време ние би го преодолеле и тоа. Не може да се избрише од лицето на земјата партија, што набројува милиони, за тоа нема да стигне сето пушчено оружје на Европа и Америка. Но тоа би го задржало нормалниот тек на развитокот, ние би останале, може би, во критичниот момент без ударен одред, решителната битка би била одложена, оддалечена и би чинела тешки жртви.

Иронијата на се'светската историја става се' со носете проугоре. Ние, „револуционерите“, „урнувачите“ ние многу повеќе преуспевме со помок'та на легалните средства отколку со помск'та на нелегалните или со помок'та на превратот. Партиите, што се викаат себе како партии на поредокот, гинат од создадената од самите нив легална положба. Во отчајание тие извикуваат заедно со Оди-лон Баро: *la légalité nous tue*, законоста за нас е — смрт, меѓутоа додека ние при таа законитост добиваме еластични мускули и румени образи и цутиме, како вечниот живот. И ако ние не бидеме толку безумни, што би се дале себе за удобноста на тие партии да бидеме примамени во улична борба, то на нив во крајот на краиштата ќе им остане само едно: самите да ја нарушат таа судбоносна законитост.

Засега тие составуваат нови закони против превратите. Сепак се' е поставено со носете нагоре. Зар денешните фанатични непријатели на превратот не беа вчера

самите превратници? Зар ние ја предизвикавме граѓанската војна од 1866 г.? Зар ние го прогонивме хановерскиот крал, хесенскиот курфјуст, на саускиот херцог од нивните семејни, законски, наследствени земји и ги анексиравме тие земји? И тие исти лица, што направија преврат во германскиот Сојуз, што кутнаа со божја милост и три престола, се жалат на превратот! *Quis tulerit Gracchos de seditione guerentes?*¹ Кој може на поклонниците на Бизмарк да го забрануваат превратот?

Но нека тие ги спроведуваат своите законопроекти против превратот, нека ги прават уште посвирепи, нека го претворуваат сиот кривичен законик во каучук — тие к'е го постигнат само тоа, што к'е дадат нов доказ за своето бессилие. За тоа, за да би се притиснала социјал-демократијата озбилно, тие к'е треба да прибегнат кон совршено други уште мерки. Против социјал-демократскиот преврат, на кој што во сегашниот момент му иде во корист сочувувањето на законите, тие можат да пуштат во тек само преврат од страна на партијата на поредокот, преврат, кој што не може да стане без нарушение на законите. Г-н Реслер, пруски бирокар, и Г. фон Богуславски, пруски генерал, им го покажаа единствениот начин, по кој што би било можно, да речеме, да го пуштат во тек против работниците, што не се даваат себе да бидат вовлечени во улична борба. Нарушувањето на конституцијата, диктатурата, враќањето кон апсолутизмот, *regis voluntas suprema lex!*² Посмело господа, тука нема што да се брбори, тука треба да се дејствува!

Но не заооравајте, дека германската империја, како и сите ситни држави и како сите современи држави воопшто, — се продукт на договор: прво, на договор меѓу владеечите и, второ, на договор меѓу владеечите и народот. Ако едната страна го наруши договорот, то се уништува договорот во целост, и другата страна исто така се ослободува од обврските. Тоа великолепно ни го проде-

1) Кој би им дозволил на Граките да се жалат на бунт? Ред.

2) Волјата на монархот — е највисок закон! Ред.

монстрира Бизмарк во 1866 година. Ако вие, значи, ја нарушите империјската конституција, тоа социјал-демократијата исто така к'е биде слободна од своите обврски и к'е може да постапи во однос кон вас како к'е и' биде удобно. Но што имено тогаш таа к'е направи, — таа тајна таа сомнително да ви ја издаде на вас сега.

Скоро токму пред 1600 години во римската империја исто така дејствуваше опасна партија на превратот. Таа ја поткопуваше религијата и сите основи на државата, таа направо одречуваше, дека вољата на императорот — е највисок закон, таа немаше татковина, беше интернационална; таа се распространи по сите провинции на империјата, од Галија до Азија, и проникна зад нејзините граници. Долго време таа водеше подземна, тајна работа, но во текот на доста век'е продолжително време таа се чувствуваше доволно силна, за да истапи отворено. Таа партија на превратот, извесна под името на хрисјаните, имаше многу приврзаници и во војската; цели легиони беа хрисјански. Кога ги прак'аа да присуствуваат на свеченостите на јазичката господствеувачка црква за да укажуваат таму војнички почести, војниците, што принааѓеа кон партијата на превратот, ја имаа дрзоста да си закачуваат во знак на протест кон своите шлемови особени значки — крстови. Дури обичните во касарните притеснувања од страна на начелниците остануваа безрезултатни. Императорот Диоклецијан не можеше понатаму мирно да гледа, како се поткопуваше во неговите војски редот, послушноста и дисциплината. Тој превзеде енергични мерки, додека не е доцна. Тој издаде закон против социјалистите, — соодветно тогаш, против хрисјаните. Собранијата на приврзаниците на превратот беа забранети, местата на нивните собранија без затворени или дури разурнати, хрисјанските емблеми — крстови и др. сл. — беа забранети, како што во Саксонија се забранети црвените шамичиња за нос. Хрисјаните беа лишени од правото да завземаат државни должности, тие не можеа да бидат дури еврејтори. Бидејќи во тоа време уште немаше судии, кои што да бидат како што треба издресирани по делото за „пристрасност“, судии, чија што наличност

ја претполага внесениот од г. фон Келер законопроект против превратот¹, тоа на хрисјаните просто напосто им беше забрането да бараат заштита од судот. Но и тој исклучителен закон остана безрезултатен. Хрисјаните во подигравка го кинеа текстот на законот од зидовите и дурри, велат, го запалиле во Никомедија дворецот, во кој што се наог'ал во тоа време императорот. Тогаш тој се осветил со масовно гонење на хрисјаните во 303 г. од нашето летоброење. Тсa беше последното од тој вид гонења. И тоа покажа толку силно дејство, што после 17 години огромното мнозинство од армијата се состоеше од хрисјани, а следниот самодржец на сета римска империја, Константин, наречен од поповите голем, го прогласи хрисјанството како државна религија.

Лондон, 6 март 1895 г.

Начишаво од Ф. Енгелс

Напечатено (со скратувања) во одделно издание на работата на К. Маркс „Класната борба во Франција од 1848 до 1850 г.“, што излезе во Берлин во 1895 г.

¹) На 5 декември 1894 г. во германскиот рајхстаг беше внесен проект за новиот закон против социјалистите; тој проект беше предаден на комисијата, што го разгледуваше до 25 април 1895 г. Ред.

КЛАСНАТА БОРБА ВО ФРАНЦИЈА

од 1848 до 1850 г.

Со исклучение само на неколку глави секој повеќе или помалку значителен раздел на револуционерниот летопис од 1848 до 1849 г. има наслов **пораз на револуцијата**.

Но во тие порази гинеше не револуцијата. Гинеа преживеаните останки на дореволуционерните традиции, резултати на општествените односи што уште не беа заострени до степенот на рески класни противречности, гинеа лица, илузии, претстави, проекти, од кои што револуционерната партија не беше слободна до февруарската револуција, од кои што неа можеше да ја ослободи не **февруарската победа**, а само цела низа **порази**.

Со еден збор, револуцијата одеше напред и си пробиваше пат не со своите непосредствени трагикомични завојувања, а наспротив, со тоа, што таа создаваше сплотена и силна контрареволуција, создаваше непријател, во борбата со кој што партијата на презгатот само и израстуваше во вистински револуционерна партија.

Да се докаже тоа е и задачата на предлаганите статии.

I

ЈУНСКИОТ ПОРАЗ ОД 1848 г.¹

После јунската револуција либералниот banker Ла-

¹) Имињата на првата, втората и третата глава се дадени по првобитниот текст на оваа работа, публикуиран од самиот Маркс.
Ред.

фит, испрак'ајки го својот „кум“¹⁾, Орлеанскиот Херцог²⁾, во неговото триумфално шествие кон општината ја испушти фразата: „одсега к'е господарат **банкерите**“. Лафит ја издаде тајната на револуцијата.

При Луј Филип господареше не француската буржоазија, а само една **нејзина фракција**: **банкерите**, **краловите** на берзата и **железниците**, сопствениците на јаглените рудници, **железните рудници** и **шумите**, дел од приближуваното кон нив крупно земјовладелство — таканаречената **финансова аристократија**. Таа седеше на престолот, таа диктираше во собранијата закони, таа ги раздаваше државните должности, почнувајќи од министерство и свршувајќи со патентот за трговија со тутун.

Сопствено **индустриската буржоазија** претставуваше дел на официелната опозиција, т.е. беше претставена во собранијата само во вид на малцинство. Нејзината опозиција стануваше во толку порешителна, во колку почиста форма земаше во својот развиток самодржавието на **финансиската аристократија** и во колку повеќе самата таа си вообразуваше, дека после задушените во крв востанија од 1832, 1834 и 1839 г. нејзиното господство над работничката класа е запрепастено. Руанскиот фабрикант **гранден**, најјаросниот фанатик на буржоазната реакција во Уставотворното и во Законодавното национални собранија во собранието на депутатите беше најогорчениот противник на Гизо. **Леон Фоше**, што отпосле се прослави со своите бессилни напињања да ја земе рољата на Гизо на француската контрареволуција, во крајот од царувањето на Луј Филип водеше мастилена војна во заштита на индустријата против шпекулацијата и нејзината приопашка—владата. **Бастија** агитираше против господствувачката система од името на Бордо и сите француски винопроизводители.

Ситната буржоазија во сите нејзини разновидности, а исто така **селанството** беа совршено отстранети од уче-

1) Во оригиналот францускиот збор „Compère“, што има двојна смисла: кум и соучесник во интрига, авантура. **Ред.**

2) Орлеанскиот херцог го завзеде францускиот престол под името на Луј Филип. **Ред.**

ство во политичката власт. На крајот, во редовите на официјалната опозиција или сосема надвор од *rays legal*¹ стојеа идеолошките претставници и заштитници на споменатите класи, нивните научници, адвокати, доктори итн. — накусо, нивните таканаречени „таленти“.

Финансиската нужда од самиот почеток ја постави јулската монархија во зависност од врвот на буржоазијата, а нејзината зависност од ервот на буржоазијата, на свој ред, стана неисцрпен извор за финансиската нужда што постојано растеше. Не може да се потчини државната управа на интересите на националното производство, додека не е востановна рамнотежа во буџетот, рамнотежа меѓу државните расходи и приходи. А како да се востанови таа рамнотежа, ненамалувајќи ги државните расходи, т.е., не нарушувајќи ги интересите на столбовите од господствувачкиот режим не изменувајќи ја даночната система, т.е. не стоварувајќи го значителниот дел од даночното бреме врз плек'ите од буржоазните ервови?

Задолженоста на државата беше, наспротив, во **вистинските интереси** на таа фракција од буржоазијата, која што господареше и законодавствуваше преку собранието. **Државниот дефицит беше** токму главниот предмет на нејзината спекулација и најважниот извор на нејзиното богатење. По истекот на секоја година — нов дефицит. После 4 или 5 години — нов заем. А секој нов заем и' даваше на финансиската аристократија нов удобен случај да ја ограбува државата, искусвено држејќи ја на прагот од банкрутството, — таа беше должна да заклучува зајмови кај банкарите на најнезгодни услови. Освен тоа, секој нов заем даваше удобен случај да се ограбува публиката што ги вложила своите капитални во државните процентни хартии, посредството на берзанските опарции, во чија што тајна беа посветени владата и парламентското мнозинство. Воопшто, нецврстата положба на државниот кредит и притежувањето со државни тајни — ете што им даваше на банкарите и нивните соучесници во собранијата и на престолот можност да предизвикуваат внезапни,

¹) — надвор од кругот на лицата што се користеа со бирачкото право. Ред.

необични колебања во курсот на државните хартии, кои што секој пат неизбежно влечеа зад себе разорување на мнозинство ситни капиталисти и неверуватно брзо богатење на крупните играчи. Со тоа што државниот дефицит беше во вистинските интереси на господствувачката фракција на буржоазијата, се објаснува, зошто **вонредните** државни расходи во последните години од царувањето на Луи Филип повеќе од двојно ги надминаа вонредните државни расходи при Наполеон; тие поглотнуваа секоја година околу 400 милиони франка, тогаш кога сиот извоз на Франција ретко достигнуваше 750 милиони франка годишно. Огромните суми што проваѓаа по таков начин преку рацете на државата, создаваа; освен тоа, удобен случај за лоповски набавки, поткупи, измами и подлости од секаков вид. Ограбувањето на државата, што при зајмовите стануваше на крупно, при државните набавки се повторуваше на ситно. Тоа, што стануваше во односите меѓу собранието и владата, многукратно се повтораше во односите меѓу одделни установи и одделни претприемачи.

Слично на тоа како што господствувачката класа ги експлоатираше државните расходи воопшто и државните зајмови, таа го експлоатираше и **строежот на железниците**. Собранијата го префрлаа главниот терет од издршките на државата, а на спекулантската финансиска аристократија тие и' осигуруваат златни плодови. Сите ги помнат скандалите во собранието на депутатите, кога случајно се откриваше, дека сите депутати на мнозинството, вклучувајќи и дел од министрите, биле заинтересирани во квалитетот на акционери во тие исти железопатни строежи, кои што тие потоа во квалитет на законодавци тираа да се направат на државна сметка.

Напротив, најмалата финансиска реформа се разбиваше од противдејството на банкерите. Така на пример, **поштенската реформа**. Ротшилд запротестира. Зар смееше државата да ги намали тие свои извори на доход, од кои што требаше да се плаќаат процентите по нејзиниот долг што постојано растеше.

Јулската монархија не беше ништо друго, освен акционерна компанија за експлоатација на француското национално богатство; нејзините дивиденди се разделуваа меѓу министрите, собранијата, 240.000 бирачи и нивните приопашки. Луј Филип беше директор на таа компанија — Роберт Макер¹ седеше на престолот. Таа система постојано застрашуваше со опасности и и' штетеше на трговијата, индустријата, земјоделството, морепловството, на интересите од индустриската буржоазија, која што во јулските денови напиша на своето знаме *gouvernement à bon marché* — ефтина влада.

Бидејќи финансиската аристократија издаваше закони, управаше со државата, се распоредуваше со сиот организиран апарат на државната власт и во предвид на таа положба на работите и со помошта на печатот го држеше во своите раце општественото мнение, и тоа во сите сфери, почнувајќи од кралскиот збор и свршувајќи со вертепите од понизок степен, царуваше една и иста проституција, истото бесрамно мамене, истата старост кон обогатување не по пат на производство, а по пат на итното приграбување на туѓо богатство; и особено сред врвовите на буржоазното општество се пројавуваа незауздани, на секој чекор што се судруваа дури со буржоазните закони, нездрави и порочни стремења, во кои што здобиеното со спекулација богатство, природно си бара удовлетворување, каде што насладувањето станува бесплатно, каде што се слејуваат заедно злато, кал и крв. По начинот на своето обогатување, како и по своите уживања финансиската аристократија не е ништо друго, освен **возродување на лумпен пролетаријатот на врвовите од буржоазното општество.**

Фракциите на француската буржоазија што не учествуваа во власта извикуваа: „**Корупција!**“ Народот извикуваше! „**Долу крупните крадачи! Долу убијците!**“, кога во 1847 г. на највисоките скелиња на буржоазното општество публично се разигруваа истите сцени, кои што обично го

¹) Роберт Макер — тип на итер гешефтор, создаден од знаменитиот француски артист Фредерик Леметр и овековечен во карикатурите на Оноре Домје. Типот на Роберт Макер се јавуваше како јадовита сатира, за господството на финансиската аристократија во периодот на јулската монархија. **Ред.**

гонат лумпен — пролетаријатот во вертепите на развратот, касарните, темниците и во лудниците, го приведуваат него на клупата на обвинетите, на робија и на гилотина. Индустриската буржоазија ги виде застрашени, своите интереси, ситната буржоазија беше полна со нравствено негодување, возмутено беше народното вообразување. Париз беше наводнет со памфлети: „Династија на Ротшилди“, „лихварите се кралови на нашето време“ и т.н., кои што со поголемо или помало остроумие го разобличуваа и го жигосуваа господството на финансиската аристократија.

Ниеден грош за славата! Славата не донесува никаква полза! Мир по секоја цена. Војната го снижува курсот на три и четири процентните хартии од стојност! — Ете што напиша на своето знаме Франција на гешефтарите од берзата. Нејзината надворешна политика се сведе затоа кон низа поникнувања на француското национално достоинство. Особено силно тоа беше возмутено со присоединувањето на Краков кон Австрија, кое што го заврши распарчувањето на Полска, и со тоа, што Гизо активно застапа на страната на светата алијанса во швајцарската војна на Зондербунд. Победата на швајцарските либерали во таа оперетна војна го подигна чувството на сопствено достоинство кај буржоазната опозиција во Франција, а крвавото народно востание во Палермо подејствува на парализираната народна маса како електрична струја, и ги разбуди нејзините големи револуционерни спомнувања и страсти¹⁾.

На крајот, избухнувањето на општото незадоволство беше забрзано, а протестот израсна во востание благодарјќи на два економски настани од светско значење.

Кромпирната болест и сушите во 1845 и 1846 г. го засилија општото незадоволство во народот. Во 1847 г., скапотијата предизвика во Франција, како и на сиот континент, крвави судрувања. Напоредно со бесрамните пи-

¹⁾ Анексијата на Краков од Австрија, во согласност на Русија и Прусија, на 11 ноември 1846 г.; швајцарската војна на Зондербунд од 4 до 28 ноември 1847 г.; востанието во Палермо на 12 јануари 1848 г.; во крајот на јануари бомбардирање на градот од неаполитанците. (Забелешки на Енгелс кон изданието од 1895 г.).

рови на финансиската аристократија — борба на народот за најнеопходните средства за живот.! Во Бизанс ги казнуваат учесниците во бунтовите од глад, а во Париз кралското семејство ги истргнува од рацете на судот преситените ограбувачи!

Како втор крупен економски настан, што го забрза пламнувањето на револуцијата, беше општата трговска и индустриска криза во Англија. Таа беше предвестена уште есента 1845 г. со масовното банкротство на спекулантите со железопатни акции, во 1846 г. неа ја задржаа низа случајни околности, како претстојното укинување на царините на житото, на крајот, есента 1847 г. таа изби во вид на банкротства на крупните лондонски трговци со колонијални стоки, по кои што скоро следуваа пропаѓањата на земските банки и затворањето на фабриките во индустриските окрузи на Англија. Уште не успеаја на континентот да се покажат до крај сите последици на таа криза, кога пламна фебруарската револуција.

Економската епидемија, што ја порази трговијата и индустријата, го направи уште понесносно самодржавието на финансиската аристократија. Опозиционата буржоазија започна во цела Франција кампања на банкети во корист на бирачката реформа, која што требаше да и' даде мнозинство во собранијата и да и' спомогне за кутнувањето на министерството на берзата. Во Париз индустриската криза повлече по себе уште една специјална последица: маса фабриканти и крупни трговци, кои што при настанатите услови не беа повек'е во состојба да ги водат своите работи на заграничниот пазар, таа ги натера да се нафрлат на внатрешниот пазар. Тие основаа крупни фирми, чија што конкуренција во маси ги разоруваше ситните бакали и ситничари. Со тоа се објаснуваат многубројните банкротства во тој дел на париската буржоазија и нејзиното револуционерно држење во февруарските денови. Познато е дека Гизо и народните собранија одговорија на предлозите за реформа со недвосмислени предизвикувања, дека Луј Филип се реши да го назначи за министер Баро, кога тоа беше век'е доста доцна, дека работата дојде до судрувања меѓу армијата и народот, дека арми-

јата беше обезоружена од пасивното држење на националната гарда, а јулската монархија мораше да и' отстапи место на привремената влада.

По својот состав **привремената влада**, што vznikна на февруарските баријади, неизбежно се јавуваше како одраз на различните партии, кои што меѓу себе ги поделија плодовите на победата. Тоа не можеше да биде ништо друго освен **компромис меѓу различните класи**, кои што со заеднички усилби ја кутнаа јулската монархија, но чии што интереси беа непријателски едни на други. **Огромното нејзино мнозинство** се состоеше од претставници на буржоазијата. Ледри — Ролен и Флокон беа претставници на републиканската ситна буржоазија, републиканската буржоазија беше претставена со луге од „National“¹ династичката опозиција од Кремље, Дипон Де Л'Ер и други. Работничката класа имаше само 20 претставници: Луј Елан и Албер. На крајот, Ламартин во привремената влада не беше сопствено изразник на каков и да е реален интерес, на каква и да е одредена класа; тој беше олицетворение на самата февруарска револуција, сеопштото востание со неговите илузии, со неговата поезија, со неговата вообразена содржина и неговите фрази. Во останатото, по својата положба и по своите погледи тој претставник на февруарската револуција и' принадлежеше на буржоазијата.

Ако Париз благодарјќи на политичката централизација господари над Франција, тоа работниците во моментите на револуционерните потреси господарат над Париз. Првист чекор на привремената влада беше обид да се избави од тоа влијание што ја притискаше по пат на апелации од опијанетиот со победата Париз кон трезната Франција. Ламартин им го оспоруваше на борците од барикадите правото да ја прогласат републиката. Тоа, зборувајќи тој, можеше да го направи само мнозинството од француската нација, треба да се чека нејзиното гласање, парискиот пролетаријат не треба да ја завалка својата победа со узурпација. Буржоазијата му ја разрешуваше на

1) „National“ — весник, што излегуваше во Париз 1830—1851 г.; орган на партијата на буржоазните републиканци. Ред.

пролетаријатот само една узурпација — узурпацијата на борбата.

На пладне на 25 февруари републиката уште не беше прогласена, меѓутоа сите министерски места беа веќе поделени меѓу буржоазните елементи на привремената влада и генералите, bankerите и адвокатите што беа згрупирани околу „National“. Но работниците решија овој пат да не допуштат такво измамување, како во јули 1830 година. Тие беа готови наново да ја отпочнат борбата и да добијат република со силата на оружјето. За да соопшти за тоа, **Распај** тргна кон општината. Од името на парискиот пролетаријат тој и **заповеди** на привремената влада да прогласи република; ако таа повелба на народот не биде исполнета во текот на два часа, то тоа тој к'е се врати на чело на 200.000 луг'е. Телата на паднатите борци уште не беа остинати, барикадите уште не беа урнати, работниците уште не беа обезоружени, и како единствена сила која што можеше да им се спротивстави, беше националната гарда. При тие околности наеднаш исчезнаа сообразувањата на државна мудрост и правничката педантност на привремената влада. Уште пред да изминат двата часа на сите зидови на Париз блестеа историските исполински зборови:

Француска Република! Слобода, Равенство, Братство!

Со прогласувањето на републиката врз основа на општото бирачко право се изгуби и самиот спомен за тие ограничени цели и мотиви, кои што ја турнаа буржоазијата на февруарска револуција. Вместо немногуге одделни фракции на буржоазијата сите класи на француското општество наеднаш добија достап кон политичката власт, беа принудени да ги остават своите ложи, партери и галерии, и во качеството на лица што дејствуваат да истапат на револуционерната сцена! Заедно со конституционата монархија исчезна и привидната независност на државата во однос кон буржоазното општество, а со неа цела низа секундарни судрувања, предизвикувани од таа фикција!

Натерувајќи ја привремената влада, а преку нејзиното посредство сета Франција да ја прими републиката, про-

летаријатот наеднаш истапи на прв план како самостојна партија, но во истото тоа време тој ја предизвика на борба со себе сета буржоазна Франција. Тој го завојува само земјиштето за борбата за своето револуционерно ослободување, а ни од далеку самото тоа ослободување.

Напротив, февруарската република пред се' требеше да го **направи пополнио господството на буржоазијата**: благодарјќи и' на неа напоредно со финансиската аристократија **сите имотни класи** добија достап кон политичката власт. Републиката ги извлече мнозинството крупни земјовладелци, легитимисти, од таа политичка беспомоќност на која што ги осуди јулската монархија. Не напразно „Gazette de France“¹ агитираше заедно со весниците на опозицијата, ненапразно Ларошжаклен на заседанието од собранието на депутатите на 24 февруари застана на страната на револуцијата. Општото бирачко право ја предаде судбата на Франција во рацете на номиналните сопственици, што го составуваа траматичното мнозинство на францускиот народ, — во рацете на **селаните**. На крајот, февруарската република ја разби круната, зад која што се криеше капиталот, така што господството на буржоазијата сега се откри отворено.

Слично на тоа како што во јулските денови работниците извојуваа **буржоазна монархија**, така и во февруарските денови тие извојуваа **буржоазна република**. Слично на тоа како што јулската монархија беше принудена да се објави себе како **монархија, обиколена со републикански установи**, така февруарската револуција беше принудена да се објави себе за **република, обиколена со социјални установи**. Парискиот пролетаријат ја извојува и оваа отстапка.

Марш, работник, продиктира декрет, во кој што туку што образованата привремена влада се обврзуваше да им го осигури постоењето на работниците со трудот, да им даде работа на сите граѓани и така натаму. Кога пак после неколку дена таа ги заборави своите ветувања и, изгле-

¹) „Gazette de France“ („Весник на Франција“) — еден од најстарите француски весници, со монархистички правец, се издаваше во Париз од XVII век. **Ред.**

даше, сосема го испушти од предвид пролетаријатот, маса од 20.000 работници тргна кон општината со извици: **организација на трудот! Образување на сопствено министерство на трудот!** Против волјата, после долги расправии привремената влада назначи специјална постојана комисија со порака да ги најде средствата за подобрувањето положбата на трудбеничките класи. Таа комисија се состоеше од делегати на париските занаетчиски корпорации под претседателството на Луј Блан и Албер. За нејзините заседанија и' беше даден луксембуршкиот дворец. Така претставниците на работничката класа беа избркани од зградата, каде што заседуваше привремената влада и нејзиниот буржоазен дел ја задржа исклучиво во своите раце вистинската државна власт и крмата на управата. **Напоредно** со министерството на финансиите, трговијата и општествените работи, **напоредно** со банката и берзата се издигаше **социјалистичката синагога**, чии што првосвештеници Луј Блан и Албер, имаа како своја задача да ја откријат обетованата земја, да известат ново евангелие и да дадат работа на парискиот пролетаријат. За разлика од секоја светска државна власт тие не располагаа со никаков буџет, со никаква исполнителна власт. Тие требаше со сопствената глава да ги пробијат темелите на буржоазниот поредок. Во тоа време додека во Луксембуршкиот дворец се занимаваа со изнајдувањето на философскиот камен, во берзата ја коваа монетата што врвеше.

И се пак, треба да се каже, дека барањата на парискиот пролетаријат доколку тие излегуваа надвор од границите на буржоазната република, и на вистина не можеа да бидат реализирани поинаку, освен во магливата форма на луксембургската комисија.

Работниците ја извршија февруарската револуција заедно со буржоазијата; сега тие се стараат да ги бранат своите интереси **напоредно** со буржоазијата, — па не ли тие во самата привремена влада **напоредно** со буржоазното мнозинство испратија еден работник. **Организација на трудот!** но наемниот труд — тоа и е век'е буржоазната организација на трудот што постои. Без него нема капитал, нема буржоазија, нема буржоазно општество. **Сопствено**

министерство на трудот! но зар министерствата на финансите, трговијата, општествените работи не се јавуваа како буржоазни министерства на трудот? Напордно со нив пролетерското министерство на трудот би можело само да биде министерство на бесилие, министерство на пусти желби, луксембургска комисија. Верувајќи во можноста на своето ослободување рамо до рамо со буржоазијата, работниците се надеваа исто така да ја остварат својата пролетерска револуција во националните граници на Франција, рамо до рамо со останатите буржоазни нации. Но производствените односи на Франција се обусловуваат од нејзината надворешна трговија, нејзината положба на светскиот пазар и од законите на тој пазар. Зар Франција би могла да ги наруши, не предизвикувајќи европска револуционерна војна, која што би предизвикала одзив во Англија, таа господарка на светскиот пазар?

Кога востанува класа, во која што се сосредоточени револуционерните интереси на општеството, то таа наог'а непосредствено во својата сопствена положба содржина и материјал за својата револуционерна дејност: таа ги уништува непријателите, превзема мерки, диктирани од потребите на борбата а последиците на нејзините сопствени дејствија ја туркаат неа уште понатаму. Таа не се занимава со теоретски иследувања на своите сопствени задачи. Француската работничка класа не се наог'аше во таква положба, таа уште не беше способна да ја оствари својата сопствена револуција.

Воопшто развитокот на индустрискиот пролетеријат е условен со развитокот на индустриската буржоазија. Само при нејзиното господство тој добива широко национална егзистенција, што е во можност да ја подигне неговата револуција до национална, само при нејзиното господство тој ги создава современите средства за производство што во исто време служат како средства на неговото револуционерно ослободување. Само нејзиното господство ги поткупува материјалните корени на феудалното општество и го приготвува земјиштето на кое што е единствено можна пролетерската револуција. Француската индустрија е најразвиената, а француската буржоазија најреволуционерна-

та на сиот континент. Но зар февруарската револуција на беше управена непосредствено против финансиската аристократија? Тој факт покажуваше дека индустриската буржоазија не господареше во Франција. Господството на индустриската буржоазија е можно само таму, каде што современата индустрија ги преобразувала по свој начин сите односи на сопственоста; а тој степен на моќност таа може да го постигне само тогаш, кога таа го завојува светскиот пазар, бидејќи националните граници се недоволни за нејзиниот развиток. Француската пак индустрија дури внатрешниот пазар го задржува за себе во знатна мерка само благодарейќи на повеќе или помалку модернизираниот систем на забранителни царини. Ако затоа францускиот пролетаријат во моментот на револуција ја има во Париз фактичката сила и влијание, што го туркаат понатаму, што тоа одговара на неговите средства, тоа во останатата Франција тој е сконцентриран само во одделни, расфрлани индустриски центри, речиси исчезнувајќи во огромното мнозинство на селанството и ситната буржоазија. Борбата против капиталот во нејзината развиена, современа борба, во нејзината кулминациона фаза, борбата на индустрискиот наеман работник против индустрискиот буржоа, се јавува во Франција како специјален случај. После февруарските денови таа во толку помалку можеше да служи како национална содржина на револуцијата, дека борбата против второстепените машини на капиталистичка експлоатација — борба на ситниот буржоа против крупниот трговец, банкер и фабрикант, со еден збор, против банкротството — беше уште скриена под обвивката на општото востание против финансиската аристократија. Не е за чудење затоа, што парискиот пролетаријат се грижеше да ги брани своите интереси напоредно со буржасните интереси, место тоа да ги подигнува во качество на револуционерен интерес на самото општество: не е за чудење, што тој го тргна црвеното знаме пред тробојното. Француските работници не можеа да отидат ни чекор напред, не можеа ни за влакно да го засегнат буржоаскиот поредок, додека одот на револуцијата не ја подигнал против него, против господството на капиталот масата на нацијата што стоеше меѓу пролетери-

јатот и буржоазијата, селаните и ситните буржуи, и не ги натера да се придружат кон пролетаријатот, признавајќи го во него свој авангарден борец. Само со цената на страшниот јунски пораз работниците можеа да ја купат таа победа.

На луксембурската комисија, таа творба на париските работници, к'е и' остане таа заслуга, што таа од висината на европската трибуна ја покажа тајната на револуцијата од XIX век: **ослободување на пролетаријатот.** „Moniteur“¹ се црвенеше кога требаше официјално да ги пропагира „дивите болнувања“, до тоа време закопани во апокрифските сочиненија на социјалистите и што само од време на време доаѓаа до ушите на буржоазијата во вид на некакви оддалечени легенди, на половина страшни, на половина смешни. Изумената Европа наеднаш се тргна од својот буржоазен полудремеж. И така, во претставата на пролетерите, кои што ја смешуваа финансиската аристократија со буржоазијата воопшто; во претставата на републиканските простаци, кои што го одречуваа самото постоење на класи или во најдобриот случај ги сметаа за последица на конституционата монархија во лицемерните фрази на тие слоеви од буржоазијата, кои што до тоа време беа отстранети од власта, — **господството на буржоазијата** беше отстрането заедно со прогласувањето на републиката. Во тоа време сите реалисти станаа републиканци, сите париски милионери—работници. Како фраза што одговараше на тоа вообразено уништување на класните односи беше **fraternité** — сеопштото побратимување и братство. Тоа идилично одвлекување од класните спротивности, тоа сентиментално примирување на противоположните класни интереси, тоа фантазерско лебдење над класната борба, со еден збор, братството — ете што беше вистинскиот лозунг на февруарската револуција. Само простото **недоразумение** го раздели општеството на класи, и на 24 февруари Ламартин ја крсти времената влада како „влада, која што го прекинува **страшното недоразумение што постои меѓу различните класи**“. Парискиот пролетаријат се расплинуваше со овој великодушен изблик на сеопшто братство.

¹) „Moniteur Universel“ („Сеопшт Весник“), орган на француската влада. Ред.

Од своја страна, привремената влада, принудена да ја прогласи републиката, со сите сили се грижеше да ја направи приемлива за буржоазијата и провинциите. Таа се откажа од крвавите ужаси на првата француска република, ја укина смртната казна за политички престапки, во печатот можеше слободно да се застапуваат сите погледи; армијата, судот, администрацијата, со малку исклучоци останаа в рацете на старите достојанственици; ниенден од крупните престапници на јулската монархија не беше повикан на одговорност. Буржоазните републиканци од „National“ се забавуваа со тоа, што ги менуваа монархистичките имиња и костими на старорепубликански. За нив републиката беше само нова балска преobleка за старото буржоазно општество. Како главна своја заслуга младата република го сметаше тоа, никого да не го плаши, а наспротив, самата да се плаши од се' и со мека отстапчивост и неспротивоставување да го брани своето постоење и обезоружува непријателите. Таа гласно ја изјави својата мирољубивост на привилегираните класи внатре во земјата и на деспотските држави во странство. Живеј и дај да живее и друг — таков беше нејзиниот лозунг.

Токму во тоа време, немногу после февруарската револуција востанаа Германците, Пољациите, Австријците Унгарците, Италијанците — секој народ соодветно со особените услови на својата положба. Русија и Англија — последната сама зафатена со движењето, првата заплашена од него, — не беа подготвени за интервенција. По таков начин, републиката не сретна на својот пат ни еден **национален** непријател. Не станаа, значи тие крупни надворешни усложнувања, кои што би можеле да ја воспламенат енергијата, да го забрзаат револуционерниот процес, да ја турнат напред привремената влада или да ја исфрлат зад крма. Парискиот пролетаријат, кој што во републиката гледаше свое сопствено чедо, го поздравуваше, се разбира, секој чекор на привремената влада, помагајќи и' да ја зацврсти својата положба во буржоазното општество. Тој со голема волја му даваше на Косидер полицески услуги за запазувањето сопственоста во Париз и му предоставуваше на Луј Блан да ги решува споровите

меѓу работниците и работодаделите по повод на работната плата. Тој сметаше како прашање на чест да се запази себе во очите на Европа неизвалкана буржоазната чест на републиката.

Републиката не сретна никаква спротива ни од надвор, ни однатре. Тоа ја обезоружи. Нејзината задача сега беше не револуционерната преобразба на светот, а само своето сопствено приспособување кон условите на буржоазното општество. Со каков фанатизам привремената влада се зафати за исполнувањето на таа задача подобро од се' покажуваат нејзините финансиски мерки.

Државниот и приватниот кредит беше, се разбира, расклатен. Државниот кредит почива на увереноста во тоа, дека државата к'е дозволи да биде експлоатирана од лихварите — финансисти. Но старата држава падна, а револуцијата беше насочена пред се' против финансиската аристократија. Грчовите од последната европска трговска криза уште не беа прекратени. Едно банкротство уште беше последувано од друго.

И така, приватниот кредит беше парализиран, стокообмената отежната, производството засегнато уште до пламнувањето на февруарската револуција. Револуционерната криза ја засили комерцијалната криза. Приватниот кредит почива на увереноста, дека сиот комплекс од односи во буржоазното производство, сиот буржоазен поредок останува незасегнат и неприкосновен; како пак требаше да подејствува на него револуцијата, која што ја застрашуваше самата основа на буржоазното производство, економското сопство на пролетаријатот, — револуција, која што на берзата и' го спротивстави луксембургскиот сфинкс? Ослободувањето на пролетаријатот е рамносно на уништувањето на буржоазниот кредит, затоа што тоа означува уништување на буржоазното производство и на буржоазниот поредок. Државниот и приватниот кредит, тоа се — економски термометар, кој што ја покажува интензивноста на револуцијата. Во истата мерка, во колку паѓа кредитот, се наголемува температурата на револуцијата и расте нејзината творечка сила.

Привремената влада сакаше да ја отфрли од републиката нејзината антибуржоазна маска. За тоа беше по-

требно пред се да се осигури размената стојност на новата државна форма, нејзиниот курс на берзата. Заедно со ценоустановувањето на берзата, на републиката и' беше неопходно потребно наново да го подигне приватниот кредит.

За да се отстрани дури **подозрението**, дека републиката не сака или не може да ги исполни обврските, што ги добила во наследство од монархијата, за да се здобие со доверба кон буржоазната чесност и способност за плаќање на републиката привремената влада прибегна кон исто толку недостојното, колку и детинското самохвалство. **Уште пред законскиот срок** таа им ги плати на државните кредитори процентите по 5,4 $\frac{1}{2}$ и 4-процентните хартии. На капиталистите наеднаш им се врати **фиот** нивни буржоазен апломб и самоувереност, кога тие увидоа, со каква стравлива забрзаност се грижат да ја купат нивната доверба.

Се разбира, паричните тешкотии на привремената влада не се намалија со таа **театрална постапка**, што ја лишија од резервата на наличните пари. Не можеше понатаму да се крие паричната нужда, и **ситната буржоазија, прислужниците и работниците** требаше од сопствениот џеп да платат за пријатниот сурприз, направен на државните кредитори.

Владата објави дека **касите за штедење** нема повеќе да издаваат по книшките пари на поголема сума од сто франка. Вложените во штедните каси суми беа конфискувани и со декрет на владата претворени во државен долг што не подлежи на исплатување. Тоа ја озлоби против републиката **ситната буржоазија**, и без тоа што се наогаше во стеснета положба. Добивајќи место штедни книшки државни обврзници за долг, таа беше принудена да ги продава на берзата и по такв начин да се предава в рацете на тие исти главари — лихвари, против кои што беше управена **Февруарската револуција**.

Банката беше храм на финансиската аристократија што царуваше во јулската монархија. Како што берзата го држи во своите раце државниот кредит, така банката управува со **трговскиот кредит**. Февруарската револуција го застрашуваше не само господството на банката, туку и

самото нејзино постоење; затоа таа уште од самиот почеток се грижеше да ја дискредитира републиката, направувајќи ја некредитоспособноста сепшта. Таа наеднаш прекина да им дава кредит на банкерите, фабрикантите и трговците. Непредизвикувајќи незабавна контрареволуција, таа маневра и' нанесе удар на самата банка. Капиталистите ги земаа назад своите пари што се чуваа во подрумите на банката. Сопствениците на банкноти се нафрлија кон касата на банката, за да ги сменат за злато и сребро.

Привремената влада можеше совршено законски, без насилствена интервенција да ја натера банката на **банкротство**; таа требаше само да остане пасивна и да ја остави банката на својата судба. **Банкротството на банката** би било потоп, кој што во еден миг би го очистил француското земјиште од финансиската аристократија, тој златен пиедестал на јулската монархија, најмоќниот и опасен непријател на републиката. И во случај на банкротството на банката самата буржоазија би морала да се однесе кон создавањето на национална банка од владата и кон потчинувањето на националниот кредит на контролата на нацијата како кон последен отчаен сбид за спасување.

Но вместо тоа привремената влада установи **принуден курс** за банкнотите. И не само тоа. Таа ги претвори сите провинциелни банки во филијали на француската банка и по таков начин, и' даде можност да ја сплете својата мрежа по цела Франција. Подоцна таа направи заем на банката и како гаранција му ги заложи **државните шуми**. По таков начин февруарската револуција непосредствено ја зајакна и рашири истата таа **банократија**, која што таа требаше да ја кутне.

Меѓутоа привремената влада се' повеќе се погрбуваше под тежината на дефицитот што растеше. Напрасно просеше таа, измолувајќи патриотски жртви. Само работниците и' фрлија милостиња. Мораше да се прибегне кон геројското средство — кон воведувањето на **нов данок**. Но на кој да се стави данок? на волците од берзата, краловите на банките, државните кредитори, рентијерите, индустријалците? Но по тој пат не можеше да се расположи буржоазијата кон републиката. Тоа би значело со

една рака да се поткопува државниот и трговскиот кредит. Во исто време додека со друга рака нему му се приносуваа такви унизителни жртви. Но сепак некој мораше да плати. Кој беше принесен во жртва на буржоазниот кредит? *Jacques le bonhomme*¹, селанецот.

Привремената влада воведе дополнителен данок од 45 сантима на секој франк по сите четири непосредствени даноци. Владиниот печат го лажеше парискиот пролетаријат, дека божем тој данок паѓа највек'е на крупната земјосопственост, на сопствениците на подарената од реставрацијата милијарда² Навистина пак тој падна пред се' на селанството, т.е. на огромното мнозинство од францускиот народ. Селаните требаше да ја сносат издржката на февруарската револуција, — и тие ја составија главната армија на контрареволуцијата. Новиот данок од 45 сантима беше животно прашање за францускиот селанец, кој што на свој ред, го направи него како прашање на живот и смрт на републиката. Од тој момент во очите на францускиот селанец републиката ја олицетворуваше данок од 45 сантима, а парискиот пролетаријат му се претставуваше како расипник кој што уживаше за негова сметка.

Додека револуцијата од 1789 г. почна од тоа, што ги ослободи селаните од бремето на феодалните задолженија, револуцијата од 1848 г. за да не му наштети на капиталот и да го осигури одот на неговата државна машина, најпрво му наложи на селското население нов данок.

Само по еден пат привремената влада можеше да ги одстрани сите тие затрудненија и да ја извлече државата од нејзиниот стар коловоз, а имено со прогласувањето на државно банкротство. Сите помнат, како Ледри — Ролен отпосле распишуваше пред Националното собрание, дека тој со морално негодување го одбил сличниот предлог на главатарот од берзата, лихварот Фулд, сегашен француски министер за финансии. Меѓутоа Фулд нему му предлагаше јаболка од дрвото на познанието.

¹) Жак-простак — презрив прекор, со кој што француските земјоделци ги нарекуваа селаните. **Ред.**

²) Сума, асигрирана во 1825 г. за компензација на аристократите, кој што имот беше конфискуван во времето на буржоазната револуција во крајот на XVIII век. **Ред.**

Признавајќи ги полиците, дадени на државата од старото буржоазно општество, привремената влада потпадна под неговата власт. Таа испадна во положба на заплеткан должник на буржоазното општество, вместо тоа да се јави кон него во рољата на страшен кредитор, што ги бара старите револуционерни долгови. Таа мораше да ги зајакнува расклатените буржоазни односи, за да се справи со обврските, што можеа да бидат исполнети само во рамките на тие односи. Кредитот стана неопходен услов за нејзиното постоење, а отстапките на пролетаријатот и дадените на него ветувања — станаа **окови**, кои што по секоја цена **мораа** да бидат разбиени. Олободувањето на работниците — дури една **фраза** за тоа — стана неснослива опасност за новата република, затоа што бидејќи тоа барање беше постојанен процес и непоколебливо принизување на економските класни односи што постоат. Затоа требаше да се **пресметне со работниците**.

Фебруарската револуција ја исфрли армијата надвор од Париз. Националната гарда, тоест буржоазијата од сите разновидности, претставуваше единствена воена сила, но таа не се осек'аше доволно силна за тоа за да би могла да се расправи со пролетаријатот. Кон тоа беше принудена макар и после најупорно спротивоставување, после стотица секакви судрувања, малку по малку, деломично, да го допушти во своите редови влегувањето на вооружените пролетери. По таков начин, остануваше само еден излез: да се **спротивстави еден дел од пролетерите на други**.

Во таа цел привремената влада образува 24 батаљона **мобилна гарда** од млади луѓе во возраст од 15 до 20 години, по илјада луѓе во секој батаљон. Тие принадлежеа во поголем дел кон **Лумпен пролетаријатот**, кој што го има во сите поголеми градови и реско се одличува од индустрискиот пролетаријат. Тој слој, од кого што се регрутираа крадците и престапниците од секаков вид, се состои од елементи, што живеат од отпадоците од општествената маса, луѓе без определени занимања, скитници **gens sans feu et sans aveu**; тие се разликуваат во зависност од културното ниво на нацијата, кон која што припаѓаат, но насекаде и секогаш тие ги запазуваат карактерните црти

на лацароните¹. Крајно неотпорни во таа момчешка возраст, во која што ги врбуваше привремената влада, тие беа способни за најголемо геројство и самопожртвуваност, но задно со тоа и за најниските разбојнички постапки и за најнечисто предавство. Привремената влада им плати по 1 франк и 50 сантима дневно, т.е. ги купи. Таа ги облече во особени шинели, со надворешен вид што се различуваа од војничките блузи. За нивни водачи им дадоа дел од офицерите на регуларната војска, а еден дел тие самите ги избираа младите буржоазни синови, кои што ги пленџаа со нивните шумни зборови за смртта за татковината и за верност кон републиката.

По таков начин, против парискиот пролетаријат стоеше собраната од неговата сопствена средина армија од 24,000 млади, силни колачи. Пролетаријатот ја поздравуваше мобилната гарда по улиците на Париз со силни извици „УРА“. Тој в нив ги препознаваше своите најпрви борци од барикадите. Тој ја сметаше неа за **пролетерска гарда** за разлика од буржоазната Национална гарда. Неговата грешка беше за опростување.

Напоредно со мобилната гарда владата реши да ги собере околу себе исто така индустриската работничка армија. Министерот Мари даде работа на стотици илјади работници, исфрлени на улиците од кризата и револуцијата, во така наречените Национални работилници. Под тоа шумно име се криеше не нешто друго, туку искористување на работниците на досадни, еднообразни, непроеизводителни земјошни работи со работна плата од 23 суа. **Англиските „работни домови“² под отворено небо** — ете што беа тие Национални работилници. Привремената влада ми слеше дека во нив ја нашла втората пролетерска армија против самите работници. Но овој пат буржоазијата се

1) **Лацирони** ги наречуваа во Италија декласираните, лумпен-пролетерските елементи од населението. Тие елементи не еднаш беа користени од апсолутистичките влади во контрареволуционерни цели. Ред.

2) По англискиот закон за бедните, примен во 1834 г. вместо помагањето на бедните со пари или во натура се разгледуваше изградбата на работни домови за нив. Тие домови добија име „Бастилии за бедните“ и претставуваа страшило за сиромашните. Ред.

излага во Националните работилници исто така како што работниците се излагаа во мобилната гарда. Таа создаде армија на бунтот.

Но една цел беше постигната.

Националните работилници — така ги викаа народните работилници, за кои што проповедаше Луј Блан во Луксембург. Работилниците на Мари беа создадени по план директно спротивен на луксембургскиот план, но благодарейќи на еднаквата етикета тие даваа повод за интригата на збрки, достоини за шпанска комедија со шмекерски итрини на слугите. Привремената влада самата тајно пушти слув, дека тие Национални работилници — се пронајдување на Луј Блан, и тоа изгледаше во толку повистина што Луј Блан, апостол на националните работилници беше член на привремената влада. За париската буржоазија која што полунаивно и полунамерно ги мешаше обете работи, за искусствено обработувањето општествено мнение на Франција и Европа тие работни домови беа прв чекор кон осуштествувањето на социјализмот, кој што по таков начин беше закачен на срамниот столб.

Ако не по својата содржина, то по своето име Националните работилници беа воплоотен протест на пролетаријатот против буржоазната индустрија, буржоазниот кредит и буржоазната република. И на нив се исипа сета омраза на буржоазијата; во нив таа го гледаше пунктот на кој што би можела да го насочи својот удар, штом би се осетила доволно силна за да може отворено да прекине со февруарските илузии. Ситните буржуи исто така го обрнаа сето свое незадоволство, сета своја досада против Националните работилници, кои што станаа општ нишан. Со крцкање на забите тие пресметнуваа колку пари поглотнуваат ленштините работници, додека нивната сопствена положба со секој ден станува се' повеќе неснослива. Државна пензија за некоја божемска работа — ете што е тоа социјализам, мрмроеа тие за себе. Во националните работилници, во луксембургските декламации, во уличните демонстрации на париските работници тие ја гледаа причината за својата лоша положба. И никој повеќе не се бунтуваше против божемските махинации на комунистите

колку ситниот буржуј, што стоеше на крајот на банкротството без секаква надеж за спасување.

По таков начин, во претстојното судрување меѓу буржоазијата и пролетаријатот сите предимства, сите најважни позиции, сите средни слоеви на општеството беа в рацете на буржоазијата. А во тоа исто време брановите на февруарската револуција високо се издигаа над континентот, секоја пошта донесуваше револуционерни вести час од Италија, час од Германија, час од крајниот југоисток на Европа и ја поддржуваше сеопштата опијанетост на народот, непрекинато донесувајќи му нови докази за неговата победа, плодовите на која што век'е се истргнати од неговите раци.

17 март и 16 април беа првите судрувања во големата класна борба која што се таеше во пазувите на буржоазната револуција.

На 17 март се покажа двосмислената положба на пролетаријатот, која што не допуштуваше никакви решителни дејствија. Како почетна цел на неговата демонстрација беше да се врати привремената влада на патот на револуцијата, во случај на потреба да се натера од своите редови да ги исклучи буржоазните членови и да го одложи денот на изборите во Националното собрание и во Националната гарда. Но на 16 март буржоазијата, претставена во Националната гарда, направи демонстрација против Привремената влада. Со извици: „Долу Ледри Ролен!“ таа тргна кон општината. Тоа го натера народот на 17 март да извика: „Да живее Ледри Ролен! Да живее привремената влада!“ За да даде отпор на буржоазијата, тој требаше да истапува за буржоазна република, која што му изгледаше нему во опасност. Тој ја зацврсти положбата на привремената влада, вместо да ја потчини на себе. 17 март се покажа како една мелодрамска сцена. Вистина, тој ден парискиот пролетаријат уште еднаш ја покажа својата гигантска моќ, но тоа само ја зајакна буржоазијата — внатре во привремената влада и надвор од неа — во решението да го разбие пролетаријатот.

16 април беше недоразумение направно од привремената влада во сојуз со буржоазијата. На Марсовото поле и на иподомот се собраа во голем број работници, за да

ги разгледаат претстојните избори во генералниот штаб на Националната гарда. Наеднаш со брзината на молњата по сиот Париз од едниот до другиот крај, се распространи глас дека божем на Марсовото поле под водството на Луј Блан, Бланки, Кабе и Распај се собрале вооружени маси работници со намера да тргнат против општината, да ја кутнат привремената влада и прогласат комунистичка влада. Удираат на општа узбуна — отпосле Ледри Ролен, Мараст и Ламартин си ја оспоруваа еден на друг честа за таа иницијатива — и во еден час 100,000 луѓе беа вооружени, општината завземена од Националната гарда, по сиот Париз грми извикот: „Долу Комунистите! Долу Луј Блан, Бланки, Распај и Кабе!“ На привремената влада и се јавуваат со израз на оданост безбројни депутации, готови да ја спасуваат татковината и општеството. Кога најпосле, работниците се јавуваат пред општината за да и го предадат на привремената влада патриотскиот паричен прилог собран на Марсовото поле, тие зачудени дознаваат дека буржоазниот Париз одржал туку што во фиктивна борба, исполнета со најголеми предострожности победа над нивната сенка. Ужасниот атентат од 16 април послужи како предлог за враќање на армијата во Париз — што токму и беше целта на сета таа груба комедија, — и за реакционерните федералистички демонстрации во провинцијата.

На 4 мај се состана избраното на непосредните и општите избори Национално собрание. Општото бирачко право ја немаше таа магијска сила, која што му ја припишуваша републиканците од стариот вид. Во сета Франција и во краен случај во повеќето французи тие гледаа „граѓани“ со еднакви интереси, еднакви погледи итн. Тоа кај нив беше особен вид култ на народот. Но изборите вместо нивниот вообразуван народ го покажаа вистинскиот народ, т.е. претставниците на различните класи на кои што се распаѓа тој. Ние век’е знаеме зошто селаните и ситната буржоазија одеа на изборите заедно со војнствено настроената буржоазија и крупните земјовладелци што очекуваа рестаурација. Меѓутоа ако општото бирачко право не беше таа волшебна прачка каква што го сметаа простациите републиканци, то тоа притежаваше друго, не сравнено повисоко достоинство: тоа ја разврзуваше клас-

ната борба, ги тераше различните средни слоеви од буржоазното општество бргу да ги преживуваат своите илузии и разочарувања; тоа наеднаш ги искачуваше на врвот на државата сите фракции од експлоататорската класа, фимнувајќи ја од нив по таков начин нивната лажлива маска, додека монархијата со нејзиниот ценз ги компромитира само определени фракции од буржоазијата, дозволувајќи им на други да се кријат зад кулисите и да се опкружуваат себе со ореолот на општа опозиција.

Во уставотворното национално собрание, што се отвори на 4 мај, преовладуваа **буржоазните републиканци**, републиканците од „Notional“. Дури легитимистите и орлеанистите во почетокот се осмелуваа да истапуваат само под маската на буржоазниот републиканизам. Само во името на републиката можеше да се почне борбата против пролетаријатот.

Од 4 мај, а не од 25 февруар треба да се смета почетокот на републиката, т.е. републиката, призната од францускиот народ: тоа не е таа република, која што парискиот пролетаријат и' ја натури на привремената влада, не републиката со социјални установи, не таа мечта, која што ја имаа борците од барикадите. Прогласената од Националното собрание, единствено законска република беше не револуционерно оружје против буржоазниот поредок, а напротив, негова политичка реконструкција, што наново политички го зацврстуваше буржоазното општество, — со еден збор, **буржоазна република**. Тоа утврдување се раздаде од трибуната на Националното собрание и најде одзив во сиот републикански и антирепубликански буржоазен печат.

И ние видовме, дека февруарската република навистина не беше и не можеше да биде ништо друго освен **буржоазна** република, но дека под непосредниот притисок на пролетаријатот привремената влада беше принудена да ја објави неа за **република со социјални установи**; дека парискиот пролетаријат не беше уште во состојба да излезе од рамките на буржоазната република инаку освен во своите **мечтанија, во фантазијата**, — навистина пак тој со сета своја дејност на секаде и' служеше на неа; дека дадените му на него ветувања станала несносна опасност за новата

република и сето постоење на привремената влада се сведе кон беспрестана непрекината борба со барањата на пролетаријатот.

Во лицето на Националното собрание сета Франција се јави како судија над парискиот пролетаријат. Собранието незабавно прекина со сите социјални илузии од февруарската револуција и направо прогласи **буржоазна република**, и само буржоазна република. Тоа побрза да ги исклучи од избраната од него Исполнителна комисија претставниците на пролетаријатот — Луј Блан и Алберт; тоа го одби предлогот да се установи специјално министерство на трудот и со бурни одобрувања ги пречека зборовите на министерот Трела: „Сега е збор само за тоа, да се врати трудот во неговите поранешни услови.“

Но сето тоа беше уште недоволно. Февруарската револуција беше извојувана од работниците со пасивната поддршка од страна на буржоазијата. Пролетерите со право се сметаа себе за победители во февруарската борба и претендираа со високомерни барања на победници. Требаше тие да бидат победени во улична борба, требаше да им се покаже дека тие се осудени на пораз, кога се борат не во сојуз со буржоазијата, а против неа. Во свое време за создавањето на февруарската република со нејзините отстапки на социјализмот беше потребна битка на пролетаријатот, што се обединил со буржоазијата против монархијата; сега беше потребна втора борба за да се ослободи републиката од направените од неа отстапки на социјализмот за да се утврди официелно господството на **буржоазната република**. Со оружје в рацете буржоазијата мораше да ги отфрли барањата на пролетаријатот. Вистинската коленка на буржоазната република беше не **февруарската победа**, а **јунскиот пораз**.

Пролетаријатот ја забрза разврската, втурнувајќи се на 15 мај во Националното собрание, направувајќи безусловен обид да си го поврати своето поранешно револуционерно влијание, — тој постигна само тоа, што неговите енергични водачи пропаднаа в рацете на темничарите на буржоазијата. *Il faut en finir!* — требаше да се

¹⁾ Во врска со настаните од 15 мај 1848 г. беа уапсени и фрлени во Венсенскиот затвор Барвез, Алберт, Распај, Собрие, а после неколку дена и Бланки. **Ред.**

положи крај на тоа. Во тој проглас се изрази тврдото решение на Националното собрание да се натера пролетаријатот кон решителна битка. Исполнителната комисија издаде низа предизвикувачки декрети, како на пример, забранување на народните собирања и така натаму. Од трибуната на Уставотворното национално собрание се раздаваа отворени предизвикувања, подигравки и навредувања по адрес на работниците. Но како главна точка за напад беа, како што видовме, Националните работилници. На нив Уставотворното собрание повелбено и' укажа на Исполнителната комисија која што само тоа и го чекаше Националното собрание во форма на повелба за да го потврди нејзиниот сопствен план.

Исполнителната комисија почна од тоа, што го отежни пристапот во Националните работилници, ја замени дневната плата со работна и ги оддалечи сите работници што не беа од Париз во Солон под предлог на божем правените таму земјошни работи. Тие работи — како што им објавија на своите другари вратените отаде разочарани работници, — беа само реторична формула, која што требаше да го украси нивното изгнание.

На крајот, на 21 јуни, во „Moniteur“ се појави декрет, кој што заповедувахе со сила да се оддалечат од Националните работилници сите неженети работници или да се запишат во армијата.

Работниците неможеа да избираат: тие требаше или да умрат од глад или да ја почнат борбата. Тие одговорија на 22 јуни со грандиозно востание — првата голема битка меѓу обете класи на кои што се распаѓа современото општество. Тоа беше борба за запазување или уништување на буржоазниот поредок. Покривката што ја покриваше републиката беше искината.

Познато е со каква беспримерна храброст и со каква генијалност работниците, немајки водачи, немајки општ план за дејствија, немајки средства и поголем дел од оружјето, цели 5 дена се држеа против армијата, мобилите, париската Национална гарда и пристигнатите од провинцијата национални гардисти. Познато е дека буржоазијата

се освети за преживеаниот од неа смртен страв со нечуени жестокости и утепа повеќе од 3.000 пленети.

Официелните претставници на француската демократија се наоѓаа под такво силно влијание на републиканската идеологија, што само после неколку недели после јунската битка почнаа да се досетуваат за нејзиното значење. Тие беа како заслепени од прашниот чад, во кој што се расеја нивната фантастична република.

Читачот к'е ни дозволи да го предадеме со зборовите на „Новиот рајнски весник“ непосредствениот впечаток направен на нас од јунскиот пораз:

„Последниот официелен остаток на февруарската револуција Исполнителната комисија — се расеја, како призрак пред сериозноста на настаните; фејерверкот на Ламартин се претвори во артилериската канонада на Кавенџак. Ете го тоа — *fraternité*, братството на противоположни една на други класи, од кои што едната ја експлоатира другата, тоа братство, предвестено во февруари, со огромни букви нацртано на челото на Париз, на секој заговор, на секоја касарна. Како негов вистински, неискуствен прозаичен израз се јавува граѓанската војна, граѓанската војна во своето најстрашно лице, — војната меѓу трудот и капиталот. Тоа братство блестеше пред сите прозорци на Париз вечерта на 25 јуни, кога Париз и' направи на буржоазијата илуминација, во тоа време додека Париз на пролетаријатот гореше во огин, стенкаше, му истечуваше крвта. Братството се продолжуваше само до тогаш додека интересите на буржоазијата се совпаѓаа со интересите на пролетаријатот.

Педантите од старата револуционерна традиција од 1793 г. социјалистичките доктринери, кои што просеа за народот милостиња кај буржоазијата и на кои што им беше дозволено да четат долги проповеди и да се компромитираат себе, додека не им успе да го успијат пролетерскиот лев, републиканците што се домогнуваат до сиот стар буржоазен поредок, но само без крунисана глава; династичките опозиционери, на кои што случајот им поднел вместо смена на министерствата скршување на династијата; легитимистите што се стремеа не да ја фрлат ливрејата, а са-

мо да го изменат нејзиниот кроеж, — такви беа сојузниците, со кои што народот го изврши својот февруари...

Февруарската револуција беше **убава** револуција, револуција на сеопшти симпатии, затоа што противречностите, што силно се покажаа во неа против кралската власт, уште дремеа мирно, една до друга, во **неразвиен вид**, затоа што социјалната борба, што ја составуваше нивната позадина водеше дотогаш само призрачно постоење, постоење на фраза, збор. **Јунската револуција**, напротив е — револуција **одвратна**, што одбутнува, затоа што на местото на фразата истапи делото, затоа што републиката ја покажа главата на самото чудовиште, симнувајќи ја од него круната што го маскираше и криеше. **Ред!** — Таков беше бојниот извик на Гизо. **Ред!** — извикуваше гизоистот Себастијани, кога Варшава беше завзеда од русите. **Ред!** — вика Кавенџак, тоа грубо ехо на француското Национално собрание и републиканската буржоазија. **Ред!** — грмеа неговите шрапнели, раскинувајќи го телото на пролетаријатот. Ниедна од многубројните револуции на француската буржоазија, почнувајќи од 1789, не беа атентат на редот, бидејќи сите тие го оставаа во неприкосновеност класното господство, ропство на работниците и **буржоазниот поредок**, колку и често да се менеше политичката форма на тоа господство и тоа ропство. Јуни посегна на тој ред. Тешко на јуни!“ („Нов Рајнски весник,” 29 јуни 1848 г.).

Тешко на јуни! — Одзива европското ехо.

Буржоазијата го **принуди** парискиот пролетаријат на јунското востание. Век'е самата таа околност го осуди него на неуспех. Не непосредна осознаена потребност го турна пролетаријатот на тој обид за насилствено кутнување на буржоазијата; па тој уште и не беше толку силен да се справи со таа задача. „**Moniteur**“ мораше официелно да му изјави, дека минало времето кога републиката наоѓаше за потребно да му се прави почест на неговите илузии, и само неговиот пораз му ја откри нему таа вистина, дека најмалото подозрение на неговата **положба во рамките** на буржоазната република останува, **утопија** и дека таа утопија станува престапка при првиот обид за нејзиното осуштествување. Тогаш на местото на барањата чие што задоволување пролетаријатот сакаше да го добие во

февруарската република, барања претерани по форма но ситни по содржина и дури буржоазни во сушност, истапи смелата револуционерна бојна лозинка: **Кутнување на буржоазијата! Диктатура на работничката класа!**

Претворувајќи го својот гроб во коленка на буржоазната република, пролетаријатот во исто време ја натера да истапи во својот вистински лик, како држава, чија што призната задача е — да го овековечи господството на капиталот и ропството на трудот. Имајќи го секогаш пред очи покриениот со белези од рани, непримирим, непобедлив непријател, — непобедлив затоа што неговото постоење се јавува како животна потреба на самата буржоазија, — господството на буржоазијата, ослободено од сите окриви, мораше незабавно да се претвори во **тероризам на буржоазијата**. После тоа кога пролетаријатот на време слезе од сцената и официјално беше призната диктатурата на буржоазијата, средните слоеви на буржоазното општество — ситната буржоазија и селанството — мораа да почнат се' повеќе да се приближуваат кон пролетаријатот во исто толкава мерка колку што се влошуваше нивната положба и се изоструваше антагонизмот меѓу нив и буржоазијата. Како што порано тие ја гледаа причината на своите невољи во засилувањето на пролетаријатот, така сега тие мораа да ја видат во неговиот пораз.

Ако јунското востание ја издигна на секаде на континентот самосвеста на буржоазијата и ја побуди да стапи во отворен сојуз со феудалната монархија против народот кој пак беше првата жртва на тој сојуз? Истата таа континентална буржоазија. Јунскиот пораз и' попречи да го зацврсти своето господство и да го задржи народот полузадоволен, полуразочаран на најниската степен на буржоазната револуција.

На крајот, јунскиот пораз им ја откри на деспотските држави од Европа таа тајна дека на Франција и е неопходна по секоја цена да го запазува мирот со соседите, за да може да води граѓанска војна кај себе дома. Тоа им ги одаде во власт на Русија, Австрија и Прусија народите што ја почнаа борбата за своја национална независност, но во исто време судбата на тие национални револуции беше поставена во зависност од судбата на пролетерската рево-

луција, ишчезна нивната привидна самостојност и независност од големиот социјален преврат. Ни унгарецот, ни пољакот, ни италијанецот нема да бидат слободни, додека работникот останува роб!

На крајот, победите на светата алијанса така ја изменија Европа, што секое ново пролетерско востание во Франција неминовно к'е повлече со себе светска војна. Новата француска револуција к'е биде сега принудена да ја напушти националната почва и да си завојува за себе европска арена, на која што само и може да биде остварена социјалната револуција на XIX век.

И така, само јунскиот пораз ги создаде тие услови, при кои што Франција можеше да ја зеде на себе иницијативата на европската револуција. Само окапувајќи се во крвта на јунските востаници, трибојното знаме стана знаме на европската револуција — првено знаме.

И ние извикувавме: Револуцијата умре, да живее револуцијата!

II

13 ЈУНИ 1848 Г.

На 25 февруари 1848 г. и' даде на Франција република, 25 јуни и' натури револуција. А после јуни револуцијата значеше: кутнување на буржоазното општество, додека до февруари таа значеше: кутнување на државната форма.

Јунската борба ја водеше републиканската фракција на буржоазијата, победата природно и ја предаде власта во нејзините раце. Опсадната положба го метна под нејзините нозе сврзаниот за рацете и нозете, неспособниот за сопротива Париз, а во провинциите царуваше моралната атмосфера на опсадната положба, страшна и груба занесеност на буржоазијата што прославува победа и распустениот сопственички фанатизам на селаните. И така, одоздола не застрашуваше никаква опасност.

Заедно со револуционерната мок' на работниците беше разбиено политичкото влијание на демократските, т.е. ситнобуржоазните републиканци, чии што претставници во

Исполнителната комисија беа Ледри Ролен, во Уставотворното национално собрание — партијата на Монтања, во печатот — „Réforme“ Тие заедно со буржоазните републиканци организираа на 16 април завера против пролетаријатот, заедно со нив се бореа против него во јунските денови. По таков начин, тие самите ја поткопаа основата на која што почиваше силата на нивната партија, бидејќи ситната буржоазија може само до тогаш да ги задржува револуционерните позиции против буржоазијата, додека таа се потпира на пролетаријатот. Тие се повлекоа. Буржоазните републиканци отворено го прекинаа тој фиктивен сојуз, кој што тие против волјата и со задна намера го склучија со нив во периодот на привремената влада и Исполнителната комисија. Презриво одбутнати како сојузници, демократските републиканци се спуштија до ролјата на телохранители на тробојните републиканци, при кое што неможеа да добијат од нив ни една отстапка, но мораа да го заштитуваат нивното господство секој пат, кога него, а заедно со тоа и републиката ја застрашуваше, изгледаше, опасност од страна на антирепубликанските фракции на буржоазијата. На крајот, тие фракции, орлеанистите и легитимистите, уште од самиот почеток се наог'аа во Уставотворното национално собрание во малцинство. До јунските денови тие дури не се осмелуваа да истапуваат инаку, освен под маската на буржоазниот републиканизам; јунската победа наеднаш ја обедини сета буржоазна Франција околу Кавењак, во кого што таа го поздравуваше својот спасител, а кога наскоро после јунските денови антирепубликанската партија наново истапи самостојно, војната диктатура и опсадната положба во Париз и' позволија само стравливо и претпазливо да ги пушта своите пипци.

Од 1830 г. фракцијата на буржоазните републиканци се згрупира во лицето на своите писатели, оратори и даровити луѓе, во лицето на своите честољупци, депутати, генерали, банкери и адвокати околу парискиот весник „National“. Во провинцијата „National“ имаше свои филијални весници. Кликата од „National“ беше династијата на тробојната република. Таа сега завладеја со сите државни постови — министерствата, полициската префектура, дирекцијата на поштите, со местата на префектите и уп-

разнетите виши офицерски постови во армијата. На чело на извршната власт стоеше нејзиниот генерал **Кавенјак**, а нејзиниот главен редактор **Мараст** стана постојанен претседател на Уставотворното национално собрание. Заедно со тоа тој на своите приеми, како церемониал-мајстор, ја исполнуваше должноста на гостопримството од името на „чесната“ република.

Дури револуционерните француски писатели, од свој вид стравлива почит пред републиканската традиција, го зајакнаа лажното мнение дека божем во Уставотворното национално собрание господареа ројалистите. Напротив, од јунските денови Уставотворното собрание остануваше исклучиво како претставник на буржоазниот републиканизам, и тоа во толку по решително го истакнуваше својот републиканизам во колку подолу паѓаше влијанието на тробојните републиканци надвор од собранието. Кога работата беше за тоа, да се брани **формата** на буржоазната република, тоа располагаше со гласовите на демократските републиканци; кога стануваше збор за бранењето на нејзината **содржина**, дури по стилот на говорите тоа собрание не се разликуваше од ројалистичките фракции на буржоазијата, затоа што имено интересите на буржоазијата, материјалните услови на нејзиното класно господство и класна експлоатација, ја прават содржината на буржоазната република.

И така, не ројализмот, а буржоазниот републиканизам се реализира во животот и дејноста на тоа Уставотворно собрание, кое што на крајот на краиштата не умре и не беше убиено а просто се распадна од гниеж.

Преку сето време од господството на Уставотворното собрание, додека тоа на авансцената тетралничеше за честната публика, во длабочината на сцената стануваше непрекинато жртвопринесување — бескрајни пресуди на преките судови над пленетите јунски востаници или нивното интернирање без суд. Уставотворното собрание имаше такт да си признае дека јунските востаници ги суди не како престапници, а ги уништува како непријатели.

Како прва работа на Уставотворното национално собрание беше установувањето на една **иследна комисија** за настаните од јунските денови и 15 мај и за учеството што

го взеле во нив водачите на социјалистичката и демократската партија. Процесот беше управен директно против Луј Блан, Ледри Ролен и Косидер. Буржоазните републиканци гореа од нестрпливост да се ослободат од тие соперници. За приведување во живот на својата освета тие неможеа да најдат попотходен субект од г. **Одилон Баро**, бивши водач на династичката опозиција. На него, како на персонафициран либерализам, на таа преситена ништожност, на тој важен брборко му се сакаше да се освети не само за династијата, но, освен тоа, да ги повика револуционерите на одговорност за испуштениот од него пост на прв министер. Сигурна гаранција за неговата беспопштедност! Токму тој Баро и беше назначен за претседател на иследната комисија. И тој направи вистински судски процес против февруарската револуција, кој што се сведуваše кон следново: 17 март — манифестација, на 16 април — завера, на 15 мај — атентат, на 23 јуни — граѓанска војна. Зошто тој не ги доведе своите учени криминалистички иследувања до 24 февруари? „*Journal des Débates*“¹ даде одговор на тоа: 24 февруари тоа е свое видно основање на Рим. Потеклото на државата се губи во областа на митовите, кои што треба да се примаат со верување, за кои што не треба да се дискутира. Луј Блан и Косидер беа предадени на суд. Националното собрание го заврши делото на своето сопствено прочистување, почнато од него на 15 мај.

Набележаниот од привремената влада и наново подигнат од Гудшо план за оданочување на капиталот — во форма на данок врз ипотеките беше отфрлен од Уставотворното собрание; законот, што го ограничуваše работниот ден на 10 часа беше укинат; наново беше воведено апсење за долгови; неписмените, што го составуваат значителниот дел од населението на Франција, беа отстранети од учеството во поротните судови. Зошто нив не ги лишиа исто така и од бирачкото право? Наново беше воведен ценз за весниците, правото на здруженијата беше ограничено.

1) „*Journal des Débates*“ („Вестник на дебати“) — катадневен конзервативен вестник излегуваше во Париз од 1789 г. Ред.

Но во својата брзина да им вратат на старите буржоазни односи нивните стари гаранции и да ги уништат сите траги, оставени од револуционерните бранови, буржоазните републиканци најдоа на сопротива која што ги застрашуваше со неочекувана опасност.

Во јунските денови никој со таков фанатизам не се бореше за спасувањето на сопственоста и востановувањето на кредитот, како париската ситна буржоазија — кафеџиите, хотелиерите, трговците на вино, ситните трговци, дук'анџиите, занаетчиите и други. Дук'анот се уплаши и дигна против барикадата за да го востанови движењето што стануваше од улицата во дук'анот. Но зад барикадата се наог'аа купувачите и должниците на дук'анџијата, пред неа — неговите кредитори. И кога барикадите беа урнати, работниците разбиени, кога дук'анџиите во опијанетост од победата се втурнаа назад кон своите дук'ани, влезот тука се покажа забарикадиран од спасувачот на сопственоста, официелниот агент на кредитот кој што ги сретна со страшни покани. Меницата го поминала својот рок! Поминал рокот за плак'ање на наемот! Поминал рокот на признаницата за долг!... Пропадна дук'анот! Пропадна дук'анџијата!

Спасување на сопственоста! Но домот, во кој што тие живеаа не беше нивна сопственост; дук'аните, во кои што тие тргуваа не беа нивна сопственост; стоките, кои што тие ги продаваа, не беа нивна сопственост. Ни нивниот дук'ан, ни чинијата, од која што тие јадеа, ни креветот на кој што тие спиеа век'е не им припаг'аа. Имено против нив самите требаше тие да ја спасуваат таа сопственост, — за кук'осопственикот, кој што им ја дал во наем својата кук'а, за банкерот, кој што ги есконтирал нивните меници, за капиталистот, кој што им позајмил предумји, за фабрикантот, кој што им дал на доверба на дук'анџиите свои стоки за продажба, за трговецот на крупно, кој што на занаетчиите им дал на кредит сировини. **Востановување на кредитот!** Но наново зајакнатиот кредит се покажа како живо и осветително божество пред се' преку тоа што го избрка неимотниот должник од неговото живеалиште, го избрка него заедно со жената и децата, го предаде неговиот илузорен имот на капиталот, а него самиот го фрли во за-

твор за долг, кој што наново страшно се здигаше над трупиштата на јунските востаници.

Ситната буржоазија во ужас разбра, дека разбивајќи ги работниците таа без сопротива се предаде во рацете на своите кредитори. Нејзиното банкротство, кое што хронички се протегнуваше од февруари и на кое што, изгледаше, не му одаваа значење, сега, после јуни, беше официјално објавено.

Номиналната сопственост на ситната буржоазија ја оставуваа на спокојство до догац, додека таа требаше да биде туркана на борба во името на сопственоста. Сега, кога големата работа што се односеше за пролетаријатот, беше урегулирана, можеше да се направат и ситните пресметки со дук'анцијата. Во Париз меници со поминат рок беа на сума повеќе од 21 милион франка, во провинциите — повеќе од 11 милиони. Сопствениците на повеќе од 7,000 трговски фирми во Париз не платија за наем на просториите од февруари.

Ако Националното собрание назначеше иследување за политичките престанки, почнувајќи од февруари, то ситната буржоазија, од своја страна би побарала иследување за граѓанските долгови до 24 февруари. Ситните буржуи во голем број се собраа во салата на берзата и со застрашувања ги изјавија своите барања: секој трговец кој што би докажал дека станал банкрот само после предизвикалниот од револуцијата застој во работите и дека на 24 февруари неговите работи биле во добра положба, треба да добије преку посредството на комерционалниот суд одложување на плаќањето својот долг, а кредиторот е обврзан да го ликвидира своето барање за плаќање на умерени проценти. Тоа прашање се разгледуваше во Националното собрание во форма на законопроектот за **спогодбите по меѓусебна согласност**. Собранието се колебаше; тогаш наведнаш тоа разбра дека во тоа исто време пред вратите на Сен — Дени илјади жени и деца од востаниците приготвуваат петиција за амнестија.

Пред лицето на воскреснатиот јунски призрак ситната буржоазија затрепери, а Собранието стана наново неумотливо. Спогодбите по меѓусебна согласност — **concordats**

al'amiable — меѓу кредиторите и должниците беа отфрлени во главните точки.

По таков начин, после тоа откако републиканските претставници на буржоазијата во Националното собрание одамна веќе ги оттурнаа од себе демократските претставници на ситната буржоазија, тоа парламентарно раскинување доби буржоазна, реално — економска смисла: ситните буржуи — должници беа предадени на произволот на буржунот — кредитор. Познатиот дел од тие должници беа совршено руинирани, на останатите им беше дозволено да ги продолжуваат своите работи при услови кои што ги сторуваа безусловни робови на капиталот. На 22 август 1848 г. Националното собрание ги отфрли спогодбите по меѓусебна согласност, а на 19 септември 1848 г. во времето на опсадната положба, принц Луј Бонапарта и Венсенскиот пленик, комунистот Раснај беа избрани за претставници на Париз. Буржоазијата од своја страна го избра лихварот — banker и орлеанистот Фулд. И така, од сите страни беше наведнаш објавена отворена војна на Уставотворното национално собрание, на буржоазниот републиканизам и на Кавењак.

Само по себе се разбира дека масовните банкротства на париските ситни буржуи мораше да засегнат огромно поширок круг на лица, освен тие што непосредно претрпеа, и наново да ја расклатат буржоазната стокообмена, додека трошоците за јунското востание уште повеќе го наголемија државниот дефицит, а државните приходи се се намалуваат во последица на застојот во производството, намалувањето на трошењето и увозот. Кавењак и Националното собрание можеа да бараат излез само во нов заем кој што уште потесно го стегнуваше над нив јаремот на финансиската аристократија.

Ако на ситната буржоазија и' остана од јунската победа само банкротство и лицитација, тоа мобилната гарда, тие јаничари на Кавањек, си најдоа награда во нежните преградки на лоретките и во поздравите со кои што ги опсипуваа, „младите спасители на општеството“ во салоните на Мараст, тој рицар на тробојното знаме, што едновременно ја играше ролјата на амфитрион и трубадур на „чесната“ република. Но тоа претпочитање од страна на општеството

на мобилите и нивната несразмерно висока плата ја ослобуваше **армијата**; во тоа исто време исчезнаа сите национални илузии, со кои што буржоазијот републиканизам, со помошта на својот весник „National“, соумеа да ги приврже кон себе при Луј Филип дел од армијата и селанството. Посредничката ролја, која што ја одиграа Кавењак и Националното собрание во **северна Италија**, предавајќи ја заедно со Англија неа на Австрија, — само тој еден ден од стоењето на власта ги уништи резултатите на 18-годишната опозиција на „National“. Ниедна влада не беше така малку национална, како владата на „National“ ни една не зависеше во таков степен од Англија, а меѓу тоа при Луј Филип „National“ живееше со перефразирањето од ден во ден на катановското *Carthaginem esse delendam*¹ ни една влада не се превиткуваше така ниско пред Светата алијанса, додека тогаш од некој си Гизо „National“ бараше раскинување на виенските трактати. Иронијата на историјата го направи Бастид, екс — редакторот на странскиот оддел во „National“, министер за надворешни работи на Франција, заради тоа за да би ја оповргнувал тој секоја своја статија со секоја своја телеграма.

Еден момент армијата и селанството веруваа дека војната диктатура к'е ја стави во ред Франција за надворешна војна и „слава“. Но Кавењак ја претставуваше не диктатурата на сабјата над буржоазното општество, а диктатурата на буржоазијата со помош на сабјата. Војникот сега му беше потребен само во ролјата на жандарот. Под строгата маска на старорепубликанска скромност Кавењак го криеше долното подчинување на унизителните услови од својата буржоазна должност *L' argent n'a pas de maitre!* Парите немаат господар! Кавењак и Уставотворното собрание ја идеализираа таа стара девиза на третото сословие, преведувајќи ја на јазикот на политиката со зборовите: буржоазијата не знае за крал, вистинската форма на нејзиното господство е републиката.

Во изработката на таа **форма**, во изработката на републиканската **конституција** требаше да биде „големата органска работа“ на Уставотворното национално собрание.

¹) Картагина треба да биде урната. Ред.

Преминувањето на христјанскиот календар во републикански, на свети Вартоломеј — во свети Робеспјее, не би го променило повеќе времето од колку што таа конституција го промени или требаше да го промени буржоазното општество. Каде што работата одеше понатаму од **сменување на костимите**, таа напосто ги регистрираше во протокол фактите што **век'е постоа**. Така, таа свечено го регистрира фактот на востановувањето на републиката, фактот на општото бирачко право, фактот на единственото суверено Национално собрание вместо двете ограничени конституциони собранија. Така, таа го регистрира и озакони фактот на диктатурата на Кавенак, заменувајќи ја постојаната, неодговорната, наследната кралска власт со преодната, одговорната и изборната кралска власт — со четиригодишното президенство. Понатаму таа не пропушти да ја воведо како основен закон таа необична власт која што после ужасите од 15 мај и 25 јуни Националното собрание предвидливо му ја повери на својот претседател во интересите на својата сопствена безбедност. Останатото во конституцијата беше работа на терминологијата. Од механизмот на старата монархија беа симнати ројалистичките етикети и на нивно место налепени републикански. Мараст, бившиот главен редактор на „National“, а сега главен редактор на конституцијата, не без талент се справи со таа академска задача.

Уставотворното собрание прилегаше на тој чиновник од Чиле, кои што се готвел да ја омеѓува земјата за точното разграничување на земјишната сопственост во тој ист миг, кога подземниот татнеж известувал век'е вулканска ерупција на која што и' било судено да ја истргне земјата под неговите нозе. Во тоа време додека тоа теориски изработуваше точни форми за републиканскиот израз на господството на буржоазијата, во действителност тоа само ги негираше сите формули со гола насилба, со помошта на **опсадната положба**. Два дена пред да се почне изработката на конституцијата тоа го продолжи рокот на опсадната положба. Во поранешно време конституциите се составуваа и примаа тогаш кога во процесот на општествениот преврат к'е се достигнеше равнотежа, кога новите класни односи стануваа зацврстени и фракциите на господствувачка-

та класа што се бореа прибегнуваа кон компромис кој што им дозволување да ја продолжуваат меѓу себе борбата и заедно со тоа да ја отстрануваат од неа изнемогнатата народна маса. Истата таа конституција не санкционираше никаква социјална револуција; таа ја санкционираше привремената победа на старото општество над револуцијата.

Во првиот прокет на конституцијата, составен пред јунските денови, уште се спомнуваше „*droit au travail*“ правото на труд, таа прва конфузна формула, во која што се резимираат револуционерните барања на пролетаријатот. Сега таа се претвори во „*droit à l'assistance*“, во право на општествено помагање — а која современа држава не ги храни така или инаку своите просјаци? Правото на трудот во буржоазната смисла е безсмислица, пуста благочестива желба, но зад правото на труд се крие власта на капиталот, а зад власта на капиталот — присвојување на средствата за производство, нивното подчинување на асоцијантата работничка класа, следовно, уништувањето на наемниот труд, капиталот и нивните меѓусебни односи. Зад „правото на трудот“ стоеше јунското востание. Уставотворното собрание кое што фактички го постави револуционерниот пролетаријат *hors la loi*, надвор од законот, требаше принципиелно да ја исфрли неговата формула од конституцијата, од тој закон на законите, и да го предаде на анатема „правото на трудот“. Но тоа не се запне на тоа. Како што Платон од својата република ги избрка поетите, така тоа на вечни времиња го избрка од својата република прогресивниот данок спрема приходите. А меѓутоа тој данок не само што се јавува во потполност како буржоазна мерка што може да се осуштини во поголем или помал масштаб во рамките на производствените односи што постојат, — тој беше единствено средство да се привржат средните слоеви од буржоазното општество кон „чесната република“, да се намали државниот долг и да се даде отпор на антирепубликанското мнозинство од буржоазијата.

Отфрлајќи ги спогодбите по меѓусебна согласност, тробојните републиканци фактички ја пожртвуваа ситната буржоазија за удобност на крупната. Тој одделен единичен пакт тие го сторија принцип, спроведувајќи го во за-

конодавна форма забранувањето на прогресивниот спрема приходите данок. Тие ја поставија буржоазната реформа на рамна нога со пролетерска револуција. Која класа остануваше после тоа потпирка на нивната република? Крупната буржоазија. Но нејзиното мнозинство беше антирепубликанско. Ако таа се користеше со републиканците од „National“ за да ги зацврсти наново старите економски односи, тоа, од друга страна, таа се готвеше да го искористи зацврстувањето на старите општествени односи за да ги востанови соодветните на нив политички форми. Уште во почетокот на октомври Кавенџак се најде принуден да ги назначи за министри на републиката Дифор и Вивиен, бивши министри на Луј Филип, без обзир на сета врева и викотница што ја подигнаа глупавите пуританци од неговата сопствена партија.

Отфрлајќи го секој компромис со ситната буржоазија и незнаејќи да ги приврже кон новата државна форма никои нови општествени елементи, тробојната конституција затоа побрза да ја врати традиционалната неприкосновеност на корпорација која што беше најјаросниот и најфанатичниот заштитник на стариот поредок. Таа ја направи за основен закон **несменливоста на судиите**, на која што посегна привремената влада. Едниот крал кој што таа го кутна, илјадупатно воскресна во тие несменливи инквизитори на законитоста.

Францускиот печат изјасни многубројни противоречности од конституцијата на г. Мараст, како што е на пример едновременото постоење на двајца суверени — Националното собрание и президентот и на тоа слично.

Но главната противречност на таа конституција е следново: со посредството на општото бирачко право таа ја дава политичката власт на тие исти класи, чие што социјално ропство таа треба да го овековечи, — на пролетеријатот, селанството и ситната буржоазија. А таа класа, чија што стара социјална власт таа ја санкционира, — буржоазијата — таа ја лишува од политичките гаранции на таа власт. Политичкото господство на буржоазијата таа го втисна во демократски рамки кои што на секој чекор и' помагаат на победата на противниците на буржоазијата и ги ставаат на коцка самите основи на буржоазното опште-

ство. Од едни таа бара од политичкото ослободување тие да не тргнат напред кон социјалното, од други — од социјалната реставрација тие да не одат назад кон политичката.

Буржоазните републиканци малку се грижеа за тие противречности. Во истата мерка во која што тие престануваа да бидат **неопходни**, — а тие беа неопходни само како авангарда на старото општество во неговата борба против револуционерниот пролетаријат, — после неколку недели по својата победа тие престанаа да бидат **партија** и спаднаа до положбата на клика. Конституцијата беше за нив крупна **интрига**. Таа требаше пред се да го установи господството на нивната клика. Президент требаше да остане Кавењак. Законодавното собрание требаше да биде продолжение на Уставотворното. Политичката власт на народните маси тие се надеваа да ја сведат кон фикција; тие дури сметаа дека можат лесно да играат со таа фикција и постојано да го држат во страв мнозинството од буржоазијата, поставајќи ја пред неа дилемата на јунските денови: царството на „National“ или царство на анархијата.

Почнатата на 4 септември изработка на конституцијата беше завршена на 23 октомври. На втори септември Конституантата¹ реши да заседува до тогаш, додека не бидат издадени органски, што ја дополнуваат конституцијата закони. Во толку помалку таа се реши да го оживи сопственото чедо, президентот, уште до 10 декември, пред завршувањето на својата сопствена животна дејност. Така таа беше уверена во тоа дека во лицето на хомункулот на конституцијата таа к'е го поздрави синот на неговата мајка. Од претпазливост беше решено, дека, ако ни еден од кандидатите не добие два милиони гласа, правото на изборите преог'а од нацијата на Конституантата.

Напразна претпазливост! Првиот ден од применувањето на конституцијата беше последниот ден од господството на конституантата. Во длабочината на бирачката урна лежеше нејзината смртна пресуда. Таа го бараше „синот на својата мајка“ а го најде „внукот на својот чи-

¹) Во предвид е Уставотворното собрание. Ред.

чко“. Саул — Кавењак доби еден милион гласа, Давид — Наполеон — шест милиони. Шестократно беше разбиен Саул — Кавењак.

Десети декември 1848 г. беше ден на селанското востание. Токму од тој ден почнува февруари за француските селани. Символот што го изрази нивното стапување во револуционерното движење, неспретно препреден, шмеќерски наивен, глупаво возвишен, пресметнато суеверие, патентичен фарс, генијално будалест анхронизам, подигравна шега на светската историја, неразбирлив иероглиф за цивилизираниот ум, — тој символ јавно го носеше печатот на таа класа што се јавува како преставник на варварството внатре во цивилизацијата. Републиката и' го изјави нејзе своето постоење со фигурата на даночниот егзекутор, таа го изјави своето постоење со фигурата на императорот. Наполеон беше единствениот човек, во кој што најдоа исцрпен израз интересите и фантазијата на новоформираната во 1789 г. селанска класа. Напишувајќи го неговото име на фронтонот од републиката, селанството со самото тоа ја објавуваше војната на странските држави и борбата за своите класни интереси внатре во земјата. Наполеон за селаните беше не личност, а програма. Со знамиња, со музика одеа тие на гласање извикувајќи: „Plus d'impôts, à bas les riches, à bas la republique, vive e' Empereur!“ — „Долу даноците, долу богаташите, долу републиката, да живее императорот!“ Зад грбот на императорот се криеше селанската војна. Републиката, против која што гласаа селаните, беше република на богаташите.

10 декември беше државен преврат на селаните што ја кутнаа владата што постоеше. Од тој ден, кога селаните и' одзедоа на Франција една влада и и' дадоа друга, нивните погледи постојано беа управени на Париз. Тие за миг истапија како дејствувачки лица на револуционерната драма и после тоа не можеше да им се натурува пасивната и бездејната ролја на хор.

Останатите класи помогнаа да се доведе до крај изборната победа на селанството. Пролетаријатот во изборот на Наполеон виде пред се' крај на Кавењак и Конституантата, ликвидација на буржоазниот републиканизам, — тоа

беше за него освета за јунската победа. За ситната буржоазија изборот на Наполеон значеше триумф на должниците над кредиторите. За мнозинството од крупната буржоазија тоа беше отворено раскинување со таа фракција која што на времето и послужи како орудие против револуцијата на тоа мнозинство, но стана тежина за мнозинството од крупната буржоазија од тогаш кога тоа посака да се зацврсти привремената положба на конституцијата. Наполеон место Кавењак — тоа за мнозинството од крупната буржоазија значеше монархија вместо република, почеток на ројалистичка реставрација, несмело кимнување на орлеанскиот херцог, љилјан скриен меѓу теменушки.¹ На крајот, армијата, избирајќи го Наполеон, гласаше против мобилната гарда, против идилијата на мирот, за војна.

По таков начин, како што се изрази „Нов Рајнски Весник“, најнедалечниот човек на Франција доби најмногу-страно значење. Имено затоа што тој беше ништо, тој можеше да означува се, — само не самиот себе. Меѓутоа, макар што името на Наполеон имаше најразлична смисла во устата на различните класи, сите тие заедно со тоа име на својата бирачка листа напишаа: „Долу партијата од „National“, долу Кавењак, долу Конституантата, долу буржоазната република!“ Министерот Дифер отворено тоа го изјави во Уставотворното собрание: „10 декември е втор 24 февруари“.

Ситната буржоазија и пролетаријатот гласаа *en bloc* ² за Наполеона заради тоа да би гласале против Кавењак и, сконцентрирајќи ги сите гласови за еден кандидат да не и се даде на Конституантата можност за конечно решение. Меѓутоа најнапредниот дел од обете тие класи истакна сопствени кандидати. Наполеон беше колективно име за сите партии што се соединиа против буржоазната република, **Ледри Ролен и Распај** беа сопствени имиња, првиот — на демократското малограѓанство, вториот — на револуционерниот пролетаријат. Гласањето за Распај — отворено изја-

¹) Лилјан — емблема на легитимната монархија на Бурбоните. Ред.

²) Сите заедно. Ред.

вија така работниците и нивните социјалистички водачи — имаше само карактер на демонстрација; тоа беше масовен протест против секое президенство воопшто, т.е. против самата конституција; заедно со тоа беше гласање против Ледри Ролен; тоа беше првиот акт преку кој што се изрази одделувањето на пролетаријатот, како самостојна политичка партија, од демократската партија. Напротив таа последна партија — демократското малограѓанство и неговата претставничка во парламентот, Монтања — се однесе кон кандидатурата на Ледри Ролен со таа потполна сериозност со која што таа има тржествена навика да се насамарува самата себе. Тоа, во останатото, беше нејзиниот последен обид да истапи самостојно напоредно со пролетаријатот. Не само партијата на републиканската буржоазија, но и демократското малограѓанство со неговата Монтања беа разбиени на 10 декември.

Напоредно со монтања Франција сега го имаше Наполеон — доказ дека и првата и вториот беа само безживотни карикатури на великите појави на дејствителноста, чии што имиња ги носеа тие. Луј Наполеон со својот императорски орел и троаглест шепир беа исто таква бедна пародија на стариот Наполеон, како што Монтања со своите демократски пози и позајмени од 1793 г. фрази — пародија на старата Монтања. По таков начин, на традиционалното суеверие во однос на 1793 г. беше ставен крај истовремено со крахот на традиционалното суеверие во однос на Наполеон. Револуцијата стана вистинска само тогаш кога доби свое сопствено, оригинално име а тоа стана можно само тогаш кога на нејзините први линии истапи властно новата револуционерна класа — индустрискиот пролетаријат. Може да се каже дека 10 декември век'е затоа беше сјурприз за партијата на Монтања и ја збунува, дека грубата селанска шега со смех ја разби класичната аналогија со старата револуција.

На 20 декември Кавењак се ослободи од своите должности, и Уставотворното собрание го прогласи Луј Наполеон за президент на републиката. На 19 декември, во последниот ден на своето самодржавие тоа го одби предло-

гот за амнестија на јунските востаници. Да се анулира декретот од 27 јуни, со кој што тоа без суд ги осуди на прогонство 15.000 востаници, — не значеше ли тоа одречување од самата јунска борба?

Одилон Баро, последен министер на Луј Филип, стана првиот министер на Луј Наполеон. Како што Луј Наполеон го сметаше почетокот на своето владеење не од 10 декември, а од сенатското поставање во 1804 г., така тој си најде прв министер кој што исто така го сметаше почетокот на своето министерствување не од 20 декември, а од кралскиот декрет од 24 февруари. Како законски наследник на Луј Филип, Луј Наполеон ја смекна смената на владата, запазувајќи го стариот кабинет кој што кон тоа дури немаше време да стане вет бидејќи тој уште не успеа да се појави на видело.

Тој избор му го потскажаа водачите на ројалистичките фракции на буржоазијата. Главата на старата династичка опозиција, што несвесно послужи како преодна степен кон републиканците од „National“ уште повеќе прилегаше за тоа наполно свесно да послужи како мост од буржоазната република кон монархијата.

Одилон Баро беше водач на единствената стара опозициона партија која што безуспешно борејќи се преку сето време за министерски пост, не успеа уште окончателно да се компромитира. Една по друга револуцијата брзо ги издигаше на поврвнината од државата сите стари опозициони партии за да бидат тие принудени не само на дело но и формално да се откажат, одречат од своите стари фрази и на крајот на краиштата да бидат исфрлени од народот сите заедно, во вид на компактно одвратно тесто на г'убривото буњиште на историјата. И Баро, таа воплоственост на буржоазниот либерализам што 18 години под ред ја криеше својата внатрешна подлост и шуплина под надворешното дуење не ја минуваше ни една степен од ренегатството. Ако од време на време него самиот го плашеше и премногу рескиот контракт меѓу трњето на сегашното и лаврите на минатото, тој требаше само да погледа на огледалото — и нему наново му се враќаше неговата министерска присебност и човешко самопоклонение. Во огледалото сјаеше

пред него физиономијата на Гизо — тој Гизо на кој што тој секогаш му завидувал, кој што постојано го третираше како ученик, — истиот Гизо, но со олимпиското чело на Одион. Само едно тој не мораше да го забележи кај себе — ушите на Мидас¹.

Баро од 24 февруари се покажа само преку Баро од 20 декември; кон него, орлеанистот и волтеријанецот, се приклучи како министер на вероисповеданието легитимистот и језуитот Фалу.

Неколку дена подоцна министерството за внатрешни работи беше дадено на малтузијанецот Леон Фоше. Правото, религијата, политичката економија! Во владата на Баро беше сето тоа, и освен тоа тоа ги обединуваше легитимистите со орлеанистите. Недостигаше само бонапартист. Бонапарта уште ги криеше своите претензии за ролјата на Наполеон затоа што Сулук уште не ја свиреше увертирата на Тјусен.

Партијата на „National“ веднаш беше отстранета од сите виши положби каде што таа успеа да се загнезди. Полицејската префектура, дирекцијата на поштите, генералната прокуратура, париската општина — се им падна в рацете на старите креатури на монархијата. Легитимистот Шангарње во своите раце го обедини командувањето над Националната гарда од сенскиот департамент, мобилната гарда и линиските трупи на првата армиска дивизија; орлеанистот Бишо беше назначен за командант на австриската армија. Таа смена на должностните лица се продолжуваше без прекинување во времето на владата на Баро. Како прво дело на неговата влада беше реставрацијата на старата ројалистичка администрација. За еден миг се промени сета официјална сцена — кулисите, костимите, јазикот, глумците, фигурантите, статистите, суфлерите, позицијата на партиите, подвижните сили на драмата, сушноста на колизиијата, сета опстановка. Само возникнатото пред создавањето на светот Уставотворно собрание остануваше на своето ме-

¹) Мидас — легендарен фригијски цар. По старо предание, на музикалното натпреварување меѓу Аполон и Пан, Мидас му одал првенство на Пан, заради кое што расодениот Аполон го наградил со магарешки уши; оттука „ушите на Мидас“. Ред.

сто. Но од тој момент, кога Националното собрание го назначи Бонапарта, Бонапарта — Баро, а Баро — Шангар-ње, Франција премина од периодот на установувањето на републиката во период на установена република. И зошто беше тоа Уставотворно собрание во век'е конституираната република? Кога била создадена земјата, на нејзиниот творец не му останало ништо друго туку да избега на небото. Уставотворното собрание реши прво да не го последува неговиот пример. Националното собрание беше последното прибежиште за Партијата на буржоазните републиканци. Ако на неа и' беа одземени сите лостови на исполнителната власт, то не и' ли остануваа во нејзините раце семок'носта на уставотворната власт? Прва нејзина мисла беше по секоја цена да го задржи за себе својот државен пост и со неговата помош да си ги врати изгубените позиции. Треба само да се кутне владата на Баро и да се замени со владата на „National„ и тогаш ројалистичките чиновници незабавно треба да ги очистат завземените места а тробојниот персонал со триумф к'е се врати назад. Националното собрание реши да ја кутне владата, и владата сама му даде случај за напад, поудобен од кој што Конституантата не можеше ни да замисли.

Да си припомниме дека за селаните Луј Бонапарта значеше: долу даноците! Шест дена седеше тој на президентската фотелја, а на седмиот ден на 27 декември неговата влада предложи да се запази данокот врз солта, укинат со декретот на привремената влада. Данокот врз солта заедно со данокот врз виното ја дели привилегијата да биде испкупителна жртва на старата финансиска система на Франција специјално во очите на селанското население. На селанскиот избраник владата на Баро неможеше да му потскаже поостра епиграма на неговите бирачи, одколку зборовите: **востановувањето на данокот врз солта.** Со данокот врз солта Бонапарта ја изгуби својата револуционер-на сол. — Наполеон на селанското востание се расплина како маглив призрак, остана само загадачната фигура на ројалистичката — буржоазна интрига. И не без намерба владата на Баро го направи тој безтактен акт на грубо разрушување на илузиите со првиот владин акт на президентот.

Од своја страна, Конституантата со радост се фати за двојната можност — да ја кутне владата и да истапи против селанскиот избраник во ролјата на заштитничка на селанските интереси. Таа го отфрли предлогот од министерот на финансите, го намали данокот врз солта за една третина од неговите понапрежни размери, наголемувајќи го по таков начин за 60 милиони државниот дефицит кој што изнесуваше 560 милиони и после овоа гласање на недоверба спокојно ја очекуваше оставката на владата. Ете колку малку таа го разбираше новиот свет што ја опкружуваше и својата сопствена променета положба. Зад владата стоеше президентот, а зад президентот — 6 милиони бирачи од кои што секој во бирачката урна стави гласање на недоверба кон Конституантата. Конституантата и' го врати на нацијата нејзиното гласање на недоверба. Смесно разменување! Конституантата заборави дека нејзините гласања го изгубија својот принуден курс. Отфрлајќи го данокот врз солта таа само го зацврсти решението на Бонапарта и неговите министри „да свршат“ со неа. Се започна долг двобој кој што ја исполнува сета втора половина од нејзиното постоење. 29 јануари, 21, март, 8 мај беа големите денови на таа криза предвесници на 13 јуни.

Французите, — например Луј Блан, — во 29 јануари гледаа појава на конституционалната противречност меѓу суверното, неподлежно на распуштање Национално собрание, создадено со општото бирачко право, и президентот кој што на хартија е одговорен пред собранието а всушност, исто така како собранието, е санкциониран со општото право на гласање, — дури повеќе од тоа: во себе ги соединува сите тие гласови, кои што се распределени и стократно раздробени меѓу одделните членови на Националното собрание; кон тоа во рацете на президентот се наоѓа сета исполнителна власт, над која што Националното собрание лебди само како морална сила. Тоа толмачење на настаните од 29 јануари ја смешува заборавната форма на борбата во парламентот, печатот, клубовите, со нејзината вистинска содржина. Луј Бонапарта и Уставотворното национално собрание ни најмалку не беа одделни, спротивставни еден на друг еднострани органи на едната и иста конституциона власт. Бонапарта не беше исполнителна

власт, спротивна на законодавната власт. Бонапарта — тоа беше самата век'е конституирана буржоазна република, спротивна на орудијата на нејзиното конституирање, спротивна на честолубивите интриги и идеолошки барања на револуционерната фракција од буржоазијата, која што ја основа републиката, а сега, за свое чудење, најде дека основаната од неа република изгледува сосема како реставрирана монархија, и која што посака сега насилно да го продолжи уставотворниот период со неговите особени услови, неговите илузии, неговиот јазик и неговите личности и да и' попречи на созреаната век'е буржоазна република да истапи во нејзиниот полн, завршен и карактерен вид. Како што Уставотворното национално собрание беше претставник на попаднатиот обратно во неговата средина Кавенџак, така Бонапарта истапуваше како претставник на уште неопходното од него Законодавно национално собрание, т.е. Национално собрание на век'е конституираната буржоазна република.

Изборот на Бонапарта, можеше да биде протолмачен само после тоа, кога на местото на едно име беа поставени неговите многуобразни значења, после тоа кога тој избор се повтори на изборите за ново Национално собрание. Мандатот на старото истечуваше на 10 декември. По таков начин, на 29 јануари се судрија не президентот и Националното собрание на едната и иста република, туку, од една страна, Националното собрание на Уставотворуваната република, од друга — президентот на век'е установената република, две власти, што воплотуваа два совршено различни периоди во животниот процес на републиката. Во едниот табор стоеше неголемата фракција од републиканската буржоазија, — само таа можеше да прогласи република, преку улична борба и терор да ја истргне неа од рацете на пролетаријатот и да ги набележи во конституцијата идеалните црти на таа република; во другиот — сета ројалистичка маса на буржоазијата, — само таа можеше да господствува во таа век'е конституирана буржоазна република, да ја отфрли од конституцијата нејзината идеолошка рува и со помок'та на своето законодавство и својата администрација да ги осушества во дејствителност неопходните услови за поробувањето на пролетаријатот.

Луњата што се појави на 29 јануари, се подготвуваше во текот на целиот месец. Конституантата мислеше дека изгласувајќи недоверба на владата на Баро, таа к'е ја натера да даде оставка. Но во одговор на тоа владата на Баро, од своја страна, и' предложи на Конституантата да си изрази самата на себе конечна недоверба, да се осуди на самоубиство, да го декретира своето **сопствено распуштање**. По иницијатива на владата, Рато, еден од најнезначителните депутати, на 6 јануари го внесе тој предлог во Конституантата, истата таа Конституанта која што уште во август си постави да не се распушта додека не издаде цела низа органски, што ја дополнуваат конституцијата, закони. Претставникот на владата, Фулд, без заобиколки и' изјави дека нејзиното распуштање е неопходно „за **востановувањето на расклатениот кредит**“. Всушност, зар таа не го поткопуваше кредитот, затегнувајќи ја привремената положба и наново ставајќи го под прашање Бонапарта со Баро, а век'е конституираната република со Бонапарта? Олипиецот Баро се претвори во бесниот Орландо од мислата дека наново к'е му го истргнат еднаш век'е добиениот пост на премиер министер не давајќи му да се наслади од него и две недели, — истиот тој пост, кој што републиканците еднаш век'е го натераа да го исчекува цел „децениум“, т.е. 10 месеци. И токму Баро во односувањето со тоа бедно собрание го надмина во тиранија самиот тиранин. Најмекото негово изразување беше: „Со него е невозможна каква и да е иднина“. И навистина, тоа претставуваше сега само минато. „Тоа е неспособно, — иронички добави тој, — да ја снабди републиката со такви установи кои што се неопходни за нејзиното зацврстување“. И тоа беше точно. Заедно со исклучителниот антагонизам на собранието во однос на пролетаријатот се скриши и неговата буржоазна енергија, а со неговиот антагонизам во однос на ројалистите наново оживе неговиот републикански патос. По таков начин, тоа беше двојно неспособно да ја зацврсти со соодветни установи буржоазната република, која што тоа повеќе не ја разбираше.

Истовремено со предлогот на Рато владата предизвика во сета земја цела **бура од петиции**; катадневно од сите агли на Франција на главата на Конституантата и долегу-

ваа бали на *billets-doux*¹, во кои што повеќ'е или помалку категорички ја молеа да се распушти и да го состави својот духовен тестамент. Конституантата, од своја страна предизвика контрапетиции, во кои што од неа бараа да останат во живот. Изборната борба меѓу Наполеон и Кавенџак се обнови во вид на борбата преку петиции за и против распуштањето на Националното собрание. Петициите се јавија како дополнителни коментари кон 10 декември. Таа агитација продолжуваше во текот на целиот јануари.

Во својот конфликт со президентот Конституантата не можеше да се опре на тоа, што таа се јавува како чедо на општото бирачко право, бидејќи противниците апелираа против неа имено со сеопштото бирачко право. Таа не можеше да се потпре ни на каква и да е регуларна власт, бидејќи работата беше за борба против законската власт. Таа не можеше да ја кутне владата со гласања на недоверба, како што тоа се обиде да го направи тоа уште на 6 и 26 јануари, затоа што на владата и не и' требаше нејзината доверба. На неа и' остануваше само еден излез — **востание**. Борбената сила на востанието ја составуваа **републиканскиот дел од Националната гарда, мобилната гарда** и центрите на револуционерниот пролетаријат — **клубовите**. Мобилите, героите на јунските денови, во декември ја претставуваа организираната борбена сила на републиканската фракција од буржоазијата, точно исто така како што до јуни **Националните работилници** беа организираната борбена сила на револуционерниот пролетаријат. Слично на тоа како што Исполнителната комисија на Конституантата, откако се реши да сврши со останатите неспособни за неа барања на пролетаријатот, грубо се нафрли врз Националните работилници, така владата на Бонапарта, откако се реши да сврши со станатите неспособни барања на републиканската фракција од буржоазијата се нафрли на мобилната гарда. Таа заповеда да се **распушти мобилната гарда**. Едната нејзина половина беше отпуштена и исфрлена на улица, другата — доби нова организација, монархистичка, во замена на демократската, а нејзината плата беше намалена до нивото на обикновената плата на линијските тру-

1) Љубовни посланија. Ред.

пи. Мобилната гарда се најде во положбата на јунските востаници, и во весниците катадневно почнаа да се појавуваат **публични покажувања** на мобилите, со кои што тие ја признаваа својата вина во јуни и го молеа пролетаријатот за прошка.

Што стана со **клубовите**? Од тој момент, кога Уставотворното собрание во лицето на Баро го постави под прашање президентот, во лицето на президентот — конституираната буржоазна република, а со неа — буржоазната република воопшто, — околу него неизбежно се обединија сите елементи што ја основаа февруарската република, сите партии кои што сакаа да ја кутнат републиката што постоеше и насилно да ја вратат во нејзината поранешна состојба, да ја претворат во република што ги изразува нивните сопствени класни интереси и принципи. Тоа што се случи, беше изгубено од предвид тоа, што се искристализира од револуционерното движење, наново се распадна; борбата пак се разврза за неопределената република од февруарските денови, која што секоја партија ја разбираше на свој начин. Во миг партиите наново ги завзедоа своите стари февруарски позиции, без да ги имаат меѓутоа своите февруарски илузии. Тробојните републиканци од „National“ наново почнаа да се потпираат на демократските републиканци од „Reforme“ наново ги истуркаа нив како предни борци на авансцената од парламентарната борба. Демократските републиканци почнаа наново да се потпираат на социјалистичките републиканци, (публичниот манифест од 27 јануари го извести нивното смирување и обединување) и подготвуваа во клубовите почва за востание. Владиноот печат со право во тробојните републиканци од „National“, ги виде воскреснатите јунски востаници. За да се задржат на чело на буржоазната република, тие ја поставија под прашање самата буржоазна република. На 26 јануари министерот Фоше внесе закон за правото на здружувањата, чиј што прв параграф гласеше: **„Клубовите се забрануваат“**. Тој предложи незабавно да се почне разгледувањето на тој законопроект како итен. Конституантата го отфрли прашањето за итноста, а на 27 јануари Ледри Ролен внесе потпишан од 230 депутати предлог за предавањето владата на суд за нарушувањето на

конституцијата. Предавањето владата на суд во такви моменти кога тоа значеше или безтактно покажуваше бесилието на судиите, т.е. мнозинството од собранието, или бесилен протест на обвинителот против истото тоа мнозинство, ете го тој голем револуционерен адут, кој што од тоа време таа Монтања отпосле почна да го пушта во тек во секој решителен момент од кризата. Сиромашката Монтања, притисната од тежината на своето сопствено име!

Бланки, Барбес, Распај и другите се обидоа на 15 мај да го разбркаат Уставотворното собрание, втурнувајќи се на челото на парискиот пролетаријат во салата на неговите заседанија. Баро му готвеше на тоа исто собрание морално повторување на 15 мај, намерувајќи да му го продиктира неговото самораспуштање и да ги затвори салите на неговите заседанија. Тоа исто собрание му порача на Баро да почне иследување против виновниците на мајските настани; сега пак, кога Баро почна во однос на него да ја игра ролјата на ројалистичкиот Бланки, тоа почна да бара сојузници против него во клубовите, кај револуционерниот пролетаријат, кај партијата на Бланки, — сега безпоштедниот Баро почна да го храни со своите предлози за да се одземат мајските пленници од поротниот суд и да се предадат на пронајлениот од партијата на „National“ врховен суд — *haute-cour*. Интересно како страот за министерски портфељ умееше да извлече од главата на напшиот Баро бисери на остроумност, достоини за Бомарше. После долго колебање Националното собрание го прими неговниот предлог. Во однос на мајските востаници тоа наново го зеде својот нормален карактер.

Ако президентот и министрите ја туркаа Конституантата на патот на **востание**, тоа, на свој ред, Конституантата ги туркаше нив на патот на државен преврат, бидејќи кај нив немаше никаква законска можност да ја распуштат. Но конституантата беше мајка на конституцијата, а конституцијата — мајка на президентот. Преку државен преврат президентот ја разбиваше конституцијата, а заедно со неа и својата републиканска правна основа. Нему тогаш му остануваше да ги истакне своите императорски права, но императорските права ги оживуваа орлеанистичките, а едните и другите се повлекуваа пред легитимисти-

чките права. Паг'ањето на законската република би могло да го предзвика триумфот само на нејзиниот антипод-леgitимната монархија, бидејќи во тој момент орлеанистите беа само победените во февруарските денови, а Бонапарта беше само победителот од 10 декември, и обете партии можеа да ги спротивстават на републиканската узурпација само своите точно исто така узурпирани од монархијата права. Легитимистите разбираа дека состојбата на работите е благопријатна за нив, тие конспирираа на бел ден. Тие можеа да се надеваат во генералот Шангарње да го најдат својот Монк¹. Близоста на белата монархија исто така отворено се предвестуваше во нивните клубови, како што во пролетерските клубови се предвестуваше близоста на црвената република.

Едно успешно задушено востание би ја избавило владата од сите тешкотии. „Законоста не убива!“ — воскликна Одилон Баро. Востанието би дозволило да се распушти Конституантата под предлог на општественото спасување и да се наруши конституцијата заради самата конституција. Грубото истапување на Одилон Баро во Националното собрание, предлогот за затворањето на клубовите, разврвено то отпуштање од должност на 50 тробојни префекти и нивното заместување со ројалисти, распуштањето на мобилната гарда, презривиот однос на Шангарње кон нејзините началници, врак'ањето на катедрата на професорот Лермиње што стана невозможен уште во времето на Гизо, трпеливоста кон истапувањата на легитимистите — сето тоа имаше за цел да се предизвика востание. Но востанието не даваше ни глас од себе. Тоа го очекуваше сигналот од Конституантата, а не од владата.

На крајот, дојде 29 јануари, денот во кој што требаше да се разгледа предлогот на Матје де ла Дром за безусловното отфрлање предлогот на Рато. Легитимистите, орлеанистите, бонапартистите, мобилната гарда, Монтања, клубовите — сите конспирираа тој ден, конспирираа исто толку против својот вообразуван непријател колку и против вообразуван сојузник. Бонапарта, јавајќи на коњ праве-

¹) Намек на англискиот генерал Х. Монк, што ги искористи своите потчинети војски за реставрирање на династијата на Стјуартите во 1660 г. Ред.

ше преглед на војните единици на плоштадот на Конкордија. Шангарње глумеше правејќи ефективни стратешки маневри, Конституантата ја најде зградата на своите седесанија заведена од војските. Центрот на испрекрстените надежи, плашења, очекувања, вриења, напрегнувања, завери, — Уставотворното собрание, — храбро како лев не се поколеба ни за една минута во тој повек'е од секогаш сериозен за него светско-историски момент. Тоа постапи како оној борец кој што не само што се плашел да го употреби во дело своето сопствено ружје, но се чувствувал себе задолжен и да го запази во целост оружјето на својот противник. Со презир кон смртта тоа ја потпиша својата смртна пресуда и го отфрли безусловното одбивање на предлогот од Рато. Најдувајќи се самото во опсадна положба, тоа стави граници на својата уставотворна дејност, чие што неминовно оптеретување беше опсадната положба на Париз. Неговата освета беше достојна за него: утредента тоа значи следствие за страот кој што му го направила владата на 29 јануари. Монтања покажа недостиг на револуционерна енергија и политичко разбирање, дозволувајќи и на партијата од „National“ да биде искористена како гласник во таа голема комедија на интриги. Партијата на „National“ го направи последниот обид да го задржи за себе во конституираната век'е република монопол на власта, кој што таа го имаше во периодот на создавањето на републиката. Таа претрпе фиаско.

Ако во јануарската криза работата беше за постоењето на Конституантата, то во кризата од 21 март стоеше прашањето за постоењето на конституцијата; во првиот случај работата беше за персоналот од партијата на „National“, во вториот — за нејзиниот идеал. Се разбира, „чесните“ републиканци поевтино ја продадоа својата надземна идеологија отколку земното поседување со управната власт.

На 21 март на дневниот ред на Националното собрание стоеше законпроектот на Фоше, управен против правата на здруженијата: **укинување на клубовите**. Осмиот член од конституцијата на сите Французи им го гарантира правото на здружение. Забранувањето на клубовите беше сле-

довно, јавно нарушување на конституцијата, и на самата Конституанта и' предстоеше да го санкционира оскврнувањето на својата светиња. Но нели клубовите беа збирни пунктови на револуционерниот пролетаријат, неговите конспиративни живеалишта. Самото Национално собрание ја забрани коалицијата на работниците против своите буржуи. А што беа клубовите, ако не коалиција на сета работничка класа против сета буржоазна класа, ако не организација на оссбена работничка држава, управена против буржоазната држава? Зар тоа не беше цела низа Уставотворни собранија на пролетаријатот и исто толкава количина готови за бој одреди на армијата на востанието? Конституцијата како своја прва должност требаше да го конституира господството на буржоазијата; очевидно, значи дека под правото на здружувања таа подразбираше постоење само на такви здружувања кои што се во склад со господството на буржоазијата, т.е. со буржоазниот поредок. Ако конституцијата од теоретски приличија ја примени општата формула, па зар немаше влада и Национално собрание за да ја толмачат и применуваат во одделни случаи? И ако уште во првобитниот период од републиката клубовите фактички беа забранети благодарейки на опсадната положба, то зар не треба тие да се забранат на законска основа во средената, конституираната република? Тробојните републиканци против таквото прозаично толмачење на конституцијата можеа да противстават само преситена со фразеологија конституција. Дел од нив, Пањер, Дјукле и други гласаа за владата и по таков начин и' дадоа мнозинство. Другиот дел, со архангел Кавењак и отецот на црквата Мараст на чело, после примањето на членот за забранувањето на клубовите се оддалечи со Ледри Ролен и Монтања во просторијата во една од комисиите и „се советуаше“. — Националното собрание беше парализирано, тоа век'е не го набројуваше озакометниот број депутати, без кој што не може да се примаат никакви решенија. Тука г. Кремје навреме припомни во просторијата на комисијата дека патот од тука води право на улица и дека сега век'е не е февруари 1848 г. а март 1849 година. Партијата на „National“ наведнаш вразумена се врати во салата на заседанијата на Националното собрание, а по

неа — насамарената Монтања. Монтања постојано ја ма-
чеа револуционерни напињања, но со исто такво постојан-
ство таа секогаш бараше конституционен излез; и таа се-
когаш се чувствуваше се' повек'е на свое место зад грбот
на буржоазните републиканци, отколку пред револуцио-
нерниот пролетаријат. Така се сврши таа комедија. Самата
Конституанта установи дека нарушувањето текстот на кон-
ституцијата претставува единствено правилно толмачење
на нејзината смисла.

Остануваше да се регулира уште едно прашање: од-
носот на конституираната република кон европската рево-
луција, нејзината надворешна политика. На 8 мај 1849 г.
во Уставотворното собрание, што ги преживуваше своите
последни денови, цареше необична возбуденост. На днев-
ниот ред се наог'аше нападот на француската армија на
Рим, нејзиното одбивање од римјаните, нејзиниот полити-
чки срам и војното фијаско, предавничкото убиство на
римската република од страна на француската република,
првото италијански поход на вториот Бонапарта. Монтања
уште еднаш го употреби својот главен адут: Ледри Ролен
го стави на масата на претседателот обвинителниот акт
против владата, но овој пат управен и против Бонапарта,
за повреда на конституцијата.

Мотивот на 8 мај се повтори подоцна во мотивот на 13
јуни. Да видиме што беше таа римска експедиција.

Кавењак уште во половината на ноември 1848 г. ја ис-
прати војната флота во Чивита — Векија со порака да го
заштити папата, да го земе на бродот и пренесе во
Франција. Папата требаше да ја благослови „чесната“ ре-
публика и да го осигури изборот на Кавењак за президент.
Заедно со Папата Кавењак сакаше да ги фати на јадица
поповите, заедно со поповите — селаните, а со селаните —
президентството. По својата најблиска цел изборна рекла-
ма; експедицијата на Кавењак истовремено беше протест
и застрашување против римската револуција. Во неа во
никулец се заклучуваше интервенцијата на Франција во
полза на папата.

Таа интервенција во полза на папата и против римска-
та република, во сојуз со Австрија и Неапол, беше решена
на 23 декември на Првото заседание од советот на мини-

стрите на Бонапарта. Фалу во владата — тоа значеше папата во Рим, и при тоа во папскиот Рим. Бонапарта повеќе немаше потреба од папата, за да стане президент на селаните но тој имаше потреба од запазување на папската власт заради тоа, за да ги запази за себе селаните. Нивната лековерност го направи него президент. Заедно со верата тие ја губеа лековерноста, а со папата — верата. Што се однесува за обединетите орлеанисти и легитимисти што господствуваа под името на Бонапарта, тука, пред да се востанови кралот, требаше да се востанови власта што ги посветува краловите. Незборувајќи век'е за нивниот ројализам, — без стариот Рим, потчинет на земната власт на папата, нема папа, без папа нема католицизам, без католицизам нема француска религија, а без религија што би станало со старото француско општество? Ипотеката за небесните богатства, која што религијата му ја дава на селанецот му служи како гаранција за ипотеката на буржујот за селанските земји. Римската револуција, следовно беше исто такво страшно посегнување на сопственоста, на буржоазниот поредок како и јунската револуција. Востановеното господство на буржоазијата во Франција бараше реставрација на папската власт во Рим. На крајот, во лицето на римските револуционери трпеа пораз сојузниците на француските револуционери; сојузот на контрареволуционерните класи во конституираната француска република го најде своето природно дополнување во сојузот на француската република со Светата алијанса, со Неапол и Австрија. Решението на советот на министрите од 23 декември не беше тајна за Конституантата. Уште на 8 јануари Ледри-Ролен направи за тоа прашање на владата, владата одрече, и Собранието премина кон следните работи од дневниот ред. Им поверува ли тоа на зборовите на владата? Ние знаеме, дека во текот на целиот јануари тоа правеше само тоа, што и' ја изгласуваше на владата својата недоверба. Но ако да се лаже влегуваше во ролјата на владата, то во ролјата на Собранието беше притворено да верува во таа лага, што го спасуваше републиканскиот декор.

Во тоа време Пиемонт беше разбиен, Карл — Алберт се откажа од престолот, австријската армија беше на вратите на Франција, Ледри-Ролен внесе рески прашања. Но

владата докажа дека таа во Северна Италија само ја продолжувала политиката на Кавенџак кој што од своја страна ја продолжуваше политиката на привремената влада, т.е. на Ледри-Ролен. Но овој пат таа доби во Националното собрание дури гласање на доверба и беше ополномок'ена привремено да го завземе потходниот пункт во Северна Италија, што требаше да ги поткрепи мирните преговори со Австрија за неразделноста на сардинските владенија и римското прашање. Познато е дека судбата на Италија ја решуваат битките на полињата во Северна Италија. Затоа требаше или да се допушти што после Ломбардија и Пиемонт да падне и Рим, или пак да се објави војна на Австрија, а заедно со неа и на европската контрареволуција. Зар Националното собрание ја сметаше наеднаш владата на Баро за стариот Комитет на општествениот спас? Или самото себе за Конвент? Зошто тогаш во таков случај им требаше на француските војски да завземаат некаков си пункт во Северна Италија? Зад тој прозрачен превез ја криеја римската експедиција.

На 14 април 14.000 војници под командата на Удино отпловија во Чивита — Векија; на 16 април Националното собрание и' изгласа на владата кредит од 1,200.000 франка, за да може да ја држи на готово во водите на Средоземното море три месеци француската ескадра. По таков начин, тоа и' ги даде на владата в раце сите сретства за интервенција против Рим, преправајќи се дека божем ја натерува да дејствува против Австрија. Тоа не гледаше што прави владата, а само слушаше, што зборува таа. Таква вера не можеше да се најде и во Израел. Уставотворното собрание по падна во таква положба кога што не смееше да знае што требаше да прави конституираната република.

На крајот, на 8 мај, беше изиграна последната сцена од комедијата. Конституантата побара од владата незабавни мерки да се врати италијанската експедиција кон постарената и' цел. Бонапарта истата таа вечер помести во „Moniteur“ писмо, во кое што му изразуваше најголема признателност на Удино. На 11 мај Националното собрание го отфрли обвинителниот акт против истиот тој Бонапарта и неговите министри. А Монтања, вместо да ја раскине таа мрежа од лаги, направи трагедија од парламентарната комедија за да ја изигра самата во неа ролјата на Фуке-Тен-

вил, но под вземенета под наем левска кожа на Конвентот ја покажа само својата сопствена ситнобуржоазна телешка кожа!

Втората половина од животот на Конституантата се сведува кон следново: на 29 јануари таа се согласи со тоа дека ројалистичките фракции на буржоазијата ги претставуваат природните стопани во конституираната од неа република, на 21 март — со тоа, дека нарушувањето на конституцијата е нејзиното оствестување, и на 11 мај — со тоа, дека високопарно прогласениот пасивен сојуз на француската република со европските народи што се борат за своето ослободување го означува нејзиниот активен сојуз со европската контрареволуција.

Пред да слезе од сцената, тоа жалко Собрание си го направи тоа задоволство уште за два дена до годишнината од своето раѓање — 4 мај, да го отфрли предлогот за амнестија на јунските востаници. Конституантата, што ја изгуби сета своја власт, смртно мразена од народот, грубо одтурната, презриво отфрлена од буржоазијата, чие што оружје беше таа, принудена во втората половина од своето постоење да се одречува од правата, лишена од своите републикански илузии, без велики дела во минатото, без надежи во иднината, гниејќи уште жива по делови, умееше само да го галванизира својот сопствен труп, постојано предизвикувајќи го пред себе призракот на јунската победа и наново преживувајќи ја, наново и наново осудувајќи ги век'е осудените и уверувајќи се по тој пат во своето постоење. Вампир, што се хранеше со крвта на јунските востаници!

Таа го остави по себе поранешниот државен дефицит, наголемен со издршките за јунските денови, укинувањето на данокот врз солта, награди, кои што таа им ги даде на сопствениците на плантациите за укинување ропството на црците, расходите за римската експедиција, најпосле уништувањето данокот врз виното; тој данок Конституантата го укина пред самата своја смрт, како злороден старец кој што се радува да му го натрапи на својот среќен наследник долгот на честа што компромитира.

Во првите денови на март почна изборната кампања за избори во **Законодавното национално собрание**. Две основни

групи истапуваа една против друга: партијата на редот и демократско-социјалистичката, или првената партија; меѓу нив стоеја „пријателите на конституцијата“, — под тоа име тробојните републиканци од „National“ се обидуваа да претстават посебна партија. Партијата на редот се образува веднаш после јунските денови, но само после десети декември, кога таа раскина со буржоазните републиканци, со кликата од „National“ се покажа тајната на нејзиното постоење: коалиција на орлеанистите и легитимистите во една партја. Буржоазната класа се распадна на две големи фракции, кои што по ред го имаа монополот на власта: крупните земјовладелци — во периодот на реставрацијата, финансиската аристократија и индустриската буржоазија — обично во периодот на јулската монархија. Бурбон — такво беше кралското име за претежното влијание на интересите од едната фракција; Орлеан — кралско име за претежното влијание на интересите од другата фракција; само во **безименото царство на републиката** обете фракции можеа да ги бранат своите општи класни интереси, стоејќи на рамни нозе на власт, не прекинувајќи го во истото тоа време своето соперништво. Ако буржоазната република не можеше да биде нешто друго освен чиста и завршена форма на господството на сета буржоазна класа, то што би могла да биде таа ако не господство на орлеанистите, дополнети со легитимистите, и господство на легитимистите, дополнети со орлеанистите, **синтеза на реставрацијата и јулската монархија?** Буржоазните републиканци од „National“ не претставуваа никаква крупна фракција на својата класа, што се опира на економска основа. Нивното значење и нивната историска смисла се заклучува само во тоа што во периодот на монархијата, во спротивност на обете буржоазни фракции, кои што знаеја секоја само свој **особен** режим, тие го издигнаа општиот режим на буржоазната класа, **безименото царство на републиката**, идеализирајќи го и украсувајќи го со антички арабески, но поздравувајќи го в него, пред се', се разбира господството на својата клика. Ако партијата од „National“ беше збунета, кога на врвот на основаната од неа република ги виде обединетите ројалисти, тоа и ројалистите во исто толкава степен се заблудуваа односно фактот на своето заедничко господство.

Тие не разбираа, дека ако секоја од нивните фракции, земена одделно, беше ројалистичка, то продуктот на нивното хемиско соединување неминовно требаше да биде **републикански**; тие не разбираа дека белата и сината монархија требаше да се неутрализираат во тробојната република. Антагонизмот со револуционерниот пролетаријат и со претходните класи, се појави и појави што тежеја кон него, ги натераа обете фракции од партијата на редот да ја направат своја обединета сила и да ја запазуваат организацијата на таа обединета сила; секоја од фракциите требаше во противотежа на реставраторските и исклучителните стремежи на другата да го издига заедничкото господство, т.е. **републиканската форма** од господството на буржоазијата. И ете, ние гледаме дека тие ројалисти, во почетокот што уште веруваа во незабавната реставрација, потоа со пена на устата, со проколнувања на устите што ја запазуваа републиканската форма, признаваа најпосле, дека можат да се средат само во републиката, и да ја одложуваат реставрацијата на неопределено време. Заедничкото господство ја засилуваше секоја од обете фракции и ја правеше неа уште помалку способна и склона да се подчини на другата, т.е. да ја реставрира монархијата.

Партијата на редот отворено го прогласи во својата изборна програма господството на буржоазната класа, т.е. запазувањето животните услови на нејзиното господство: **сопственоста, семејството, религијата, редот!** Се разбира класното господство на буржоазијата и условите на тоа класно господство таа ги изобразуваше како господство на цивилизацијата и како неопходни услови за материјалното производство, а наедно и општествените односи на обмелата што произлегуваа од неа. Партијата на редот располагаше со огромни парични средства, таа организира во сета Франција свои оделенија, таа ги држеше на плата сите идеолози на стариот поредок, се користеше со сето влијание на државната власт што постоеше, имаше бесплатна васална војска во сета маса од ситните буржуи и селани, кои што уште остануваа подалеку од револуционерното движење и кои што во савојните претставници ги гледаа своите сопствени природни заштитници на својата ситна сопственост и нејзините ситни предрасуди. Претставена

на сите страни со безбројно мнозинство мали кралови, партијата на редот можеше да го казни, како бунтовниците, така и секого кој што би ги отфрлил нејзините кандидати, да ги отпушти бунтовните работници, непослушните надничари, прислугата, трговските помоќници, железопатните чиновници, писарите, сите што и' беа потчинети на неа во граѓанскиот живот службеници. На крајот, понекаде партијата на редот можеше да ја подржува легендата дека божем републиканската Конституанта му спречи на Бонапарта, избраникот од 10 декември, да ги покаже своите чудотворни сили. Говорејќи за партијата на редот, ние не споменавме за бонапартистите. Тие не беа сериозна фракција на буржоазната класа, — тоа беше смешна на стари суеверни инвалиди и млади авантуристи што не веруваа. — Партијата на редот победи на изборите и прати огромно мнозинство во Законодавното собрание.

Пред лицето на коалицијата на контрареволуционерната буржоазија сите век'е револуционерни елементи од ситната буржоазија и селанството природно требаше да се соединат со главниот носител на револуционерните интереси, со револуционерниот пролетеријат. Ние видовме, како парламентарните порази ги туркаа демократските водачи од ситната буржоазија во парламентот, т.е. Монтања, кои сојуз со социјалистичките водачи на пролетаријатот и како надвор од парламентот отфрлањето на меѓусебните спогодби по согласност, грубото запазување на буржоазните интереси и банкротството ја туркаа вистински ситната буржоазија на зближување со вистинските пролетери. На 27 јануари Монтања и социјалистите го отпразнуваа своето примирување; на големиот февруарски банкет во 1849 г. тие наново го потврдија тој акт на обединување. Социјалната и демократската партија, партијата на работниците и партијата на ситните буржуи, се соединија во социјално-демократска, т.е. во црвена партија.

За еден миг парализираната во последуваната од јунските денови агонија, француската република преживеја од времето на прекратувањето на опсадната положба, од 19 декември, непрекината низа на грозничави стресувања. Најпрво, борбата за президенството; потоа борбата на президентот со Конституантата; борбата околу клубовите; про-

цесот во Бурже¹, во кој што по сравнение со ситните фигури на президентот, обединетите ројалисти, „чесните“ републиканци, демократската Монтања и социјалистичките доктринери на пролетаријатот — неговите вистински револуционери истапија како такви првобитни гиганти, какви што само светскиот потоп ги остава на поврнината одоштите-ството или какви што само можат да му предшествуваат на општествениот потоп; изборната агитација, казнувањето на убијците на Бреа²; непрекинатите процеси по дела на печатот; насилните полициски вмешувања на владата на банкерите, дрските провокации на ројалистите; портретите на Луј Блан и Косидјер на срамниот столб; непрекинатата борба меѓу Уставотворното собрание и конституираната од него република, што секој пат ја враќаше револуцијата кон нејзиниот пункт на тргнување, што секој пат го претвораше победникот во победен, победениот — во победник, за едно мигнување на окото што ја менуваше положбата на партиите и класите, нивните раскинувања и соединувања; брзиот од на европската контрареволуција; славната борба на унгарците; германските востанија; римската експедиција; срамниот пораз на француската армија пред Рим, — во тој виор на движење, во тие маки на историско волнение, во тој драматски прилив и одлив на револуционерните страсти, надежи и разочарувања различните класи од француското општество требаше да ги сметаат со недели периодите на својот развој, што порано се набројуваа со полувекови.

Знатен дел од селаните и провинциите беа револуционизирани. Тие не само што се разочараа во Наполеон, —

¹) Процес на учесниците во настаните од 15 мај 1848 г. обвинети во завера против владата. Пред судот, што заседуваше во Г. Бурже ги истапија водачите на пролетаријатот (Бланки Барбес), а исто така дел од Монтања. Бланки беше осуден на 10 години келијен затвор. Б. Флот, Собрие и Распај — кон темничен затвор на разни срокови. Барбес, Албер, Луи Блан, Косидер, Лавирон и Гјубер — на прогонство. Ред.

²) Генерал Бреа, што командуваше со дел од војските при задушнувањето на јунското востание на парискиот пролетаријат, беше убиен од востаниците во станицата Фонтенебло на 25 јуни 1848 г. Во врска со тоа беа казнети двајца од учесниците на востанието. Ред.

партијата на црвените им даваше вместо име содржина, вместо илузорна слобода од даноци — враќање на платената од легитимистите милијарда, урегулирање на ипотеките и уништување на лихварството.

Дури армијата беше заразена од револуционерна грозница. Гласајки за Бонапарта, таа гласаше, за победата, а тој и' донесе пораз. Таа гласаше за мал каплар, зад кој што се крие голем полководец на револуцијата, а тој ги врати нејзините важни генерали, зад кои што се криеше обикновениот каплар. Неоспорно, црвената партија, т.е. обединетата демократска партија, требаше да добие ако не победа, тоа барем крупни успеси: Париз, армијата, знатен дел од провинциите требаше да гласат за неа. **Ледри—Ролен**, водач на Монтања, беше избран од пет департаменти; ниеден водач од партијата на редот не постигна таква победа, ни едно име од редовите на посебно работничката партија. Тој избор ни ја открива тајната на демократско-социјалистичката партија. Од една страна, Монтања, таа парламентарна авангарда на демократската ситна буржоазија, беше принудена да се соединува со социјалистичките доктринери на пролетеријатот, а полетаријатот, кој што во јуни претрпе ужасен материјален пораз, беше принуден да бара патишта за нов подем во интелектуалните победи; воколку развитокот на останатите класи уште не му дозволуваше на пролетаријатот да ја завземе револуционерната диктатура, тој требаше да се фрли во предградките на доктринерите на неговото ослободување, кон основачите на социјалистичките секти. Од друга страна, револуционерните селани, армијата, провинциите застапаа на страната на Монтања. Кон Монтања, по таков начин, премина командувањето над соединетите револуционерни сили, а нејзината спогодба со социјалистите го отстрани секако цепенее во револуционерниот табор. Во втората половина од постоењето на Конституантата Монтања го воплотуваше во себе нејзиниот републикански патос и натера да се заборават нејзините гревови во периодот на привремената влада, исполнителната комисија и јунските денови. Во толкава иста мерка, во каква што партијата на „**National**“ соодветно на својата половичната природа и' дозволуваше на ројалистичката влада да ја задуши, партијата на Монтања, одстранета од сцената

во времето кога партијата на „National“ беше се'мок'на, сега се издигна и се здоби со значење како претставничка на револуцијата во парламентот.

Всушност, партијата на „National“ не можеше да им спротивстави ништо на другите ројалистички фракции, освен честољубиви личности и идеалистичко брборење. Партијата на Монтања, напротив, ја претставуваше масата што се колебаше меѓу буржоазијата и пролетаријатот, чии што материјални интереси бараа демократски установи. Напоредно со Кавењак и Мараст, Ледри-Ролен и Монтања претставуваа вистинска револуција и сознанието за таа важна ролја им придаваше во толку поголема храброст што пројавувањето на револуционерната енергија се ограничувааше со парламентарни напади, составување на обвинителни акти, заплашувања, покачување на гласот, шумни зборови и крајности, кои што не одеа понатаму од фрази. Селаните се наоѓаа приближно во исто таква положба, како и ситните буржуи, нивните социални барања беа приближно тие исти. Затоа сите средни слоеви од општеството, доколку ги зафатило револуционерното движење требаше во Ледри Ролен да го видат својот херој. Ледри Ролен беше главната персона на демократската ситна буржоазија. Во борбата со партијата на редот требаше да се издигнат на прво место пред се' полуконзервативните, полуреволуционерните и изцело утопистички реформатори на тој поредок.

Партијата на „National“, „пријателите на конституцијата без обзир на што и да е“, чистите републиканци беа совршено разбиени на изборите. Ништожното нивно малцинство попадна во законодавниот парламент, нивните најизвесни водачи исчезнаа од сцената, меѓу нив дури и Мараст, главен редактор и Орфеј на „чесната“ република.

На 28 мај¹⁾ се отвори законодавното собрание, на 11 јуни се повтори судрувањето од 8 мај. Ледри Ролен од името на Монтања претстави обвинителен акт против президентот и владата кои што се обвинуваа во нарушување на консти-

¹⁾ Во првото и во сите следни изданија на "Класната борба на Франција" и "18 Бример на Луи Бонапарта" погрешно стоеше 29 мај. Всушност законодавното собрание се отвори на 28 мај 1849 г. Ред.

туцијата, во бомбардирањето на Рим. На 12 јуни, законодавното собрание го отфрли тој обвинителен акт како што го отфрли него Уставотворното собрание на 11 мај, но овој пат пролетаријатот ја натера Монтања да излезе на улицата, — навистина, не за улична борба, а за улична процесција. Доволно е да се каже, дека Монтања стоеше на чело на тоа движење, за да се знае дека тоа движење беше задушено и дека јуни 1849 г. беше исто толку смешна колку и ништожна пародија на јуни 1848 година. Големото отстапување од 13 јуни го затемни само уште поголемиот извештај за судрувањето, представен од Шангарње, кого што партијата на редот го уброи во големите луг'е. Секоја општествена епоха има потреба од свои големи луг'е, и ако ги нема, таа ги создава, како што вели Хелвеције.

На 20 декември постоеше само една половина од конституираната буржоазна република — **президентот**, на 28 мај таа беше дополнета со втората половина — **законодавното собрание**. Со безпримерна битка против пролетеријатот во јуни 1848 г. беше одбележена во матичната книга на историјата буржоазната република што се конституираше; во јуни 1849 г. конституираната буржоазна република беше одбележена со истата неизразна комедија, разиграна од неа со ситната буржоазија. Јуни 1849 г. беше освета за јуни 1848 г. Во јуни 1849 г. беа победени не работниците, но како жртва паднаа ситните буржуи, што стоеја меѓу работниците и револуцијата. Јуни 1849 г. беше не крвава трагедија, разиграна меѓу наемниот труд и капиталот, а жалка, бремена со затвор пиеса, разиграна меѓу должникот и кредиторот. Партијата на редот победи, таа стана семок'на, — таа сега мораше да ја покаже својата сушност.

III

ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД 13 ЈУНИ 1849 г.

На 20 декември конституционата република го покажз само **едното** лице на својата јанусова глава, исполнително лице со неодредени и безизразни црти на Луј Бонапарта. На 28 мај 1849 г. таа го покажа другото свое лице, **законодавно**, покриено со лузни кои шт оги оставија по себе оргиите на рестаурацијата и јулската монархија. Законо-

давното национално собрание се заврши со создавањето на конституционата република т.е. републиканската форма на државта, во која што беше конституирано господството на буржоазната класа, следователно, заедничкото господство на сите големи ројалистички фракции, што ја образуваат француската буржоазија, на обединетите легитимисти и орлеанисти, господство на партијата на редот. Во тоа време кога француската република стана, по таков начин сопственост на коалицијата од ројалистичките партии, европската коалиција на контрареволуционерните држави превзеде општ крстоносен поход против последните убежишта на мартовските револуции. Русија упадна во Унгарија, пруските војски тргнаа против армијата на приврзаниците на империјската конституција, а Удино го бомбардира Рим. Европската криза јавно се приближуваше кон решителниот повратен пункт, погледите на сета Евropa беа устремени на Париз, а погледите на целиот Париз — на законодавното собрание.

На 11 јуни Ледри Ролен се искачи на неговата трибуна. Тој не одржа говор, тој само го формулира обвинението против министрите, голо неукрасно, фактичко, збиено, тешко обвинение.

Нападот врз Рим е напад врз конституцијата, нападот врз римската република е напад врз Француската република. Петтиот член од уставот гласи: „Француската република никогаш не ги употребува своите војни сили против слободата на кој и да е народ“, а президентот ги обрнува француските војски против римската слобода. Членот 54 од уставот и' забранува на извршната власт да објавува каква и да е војна без согласноста на Националното собрание. Решението на Конституантата од 8 мај категорички заповеда на министрите што е можно поскоро да ја вратат римската експедиција кон нејзината почетна цел, тоа, значи, не помалку категорички ја забранува војната против Рим, а Удино го бомбардира Рим. Ледри Ролен по таков начин ја повика самата конституција како сведок на обвинението против Бонапарта и неговите министри. На ројалистичкото мнозинство од Националното собрание, тој, трибун на конституцијата, и' ја фрли во лице страшната изјава: „Републиканците к'е соумеат да се натера да се почита консти-

туцијата со сите средства, па макар и дури со силата на оружјето“—„Со силата на оружјето!“—повтори стократно ехото на Монтања. Мнозинството одговори со страшен шум; претседателот на националното собрание го повика Ледри Ролен кон ред; Ледри Ролен ја повтори својата предизвикувачка изјава и во заклучение го стави на масата од претседателот предлогот да се предадат на суд Бонапарта и неговите министри. Националното собрание со мнозинството од 361 против 203 гласа реши од прашањето за бомбардирањето на Рим напосто да се премине кон дневниот ред.

Зар Ледри Ролен се надеваше дека к'е можеше да го бие Националното собрание со помок'та на конституцијата, а президентот — со помок'та на Националното собрание?

Конституцијата, се разбира, го забрануваше секој напад врз слободата на странски народи, но, по зборовите на министерството, француската армија напаѓаше во Рим не на „слободата“ а на „деспотизмот на анархијата“. Зар Монтања, наспротив на сиот свој опит во Уставотворното собрание се' уште не разбираше, дека толмачењето на конституцијата не им принааѓежи на тие, што ја составиле, а само на тие, што ја примиле? Дека нејзиниот текст треба да се толмачи во неговата животоспособна смисла — е нејзината единствена животоспособна смисла? Дека Бонапeрта и ројалистичкото мнозинство од Националното собрание беа единствените аутентични толмачи на конституцијата, исто така како што попот е единствено аутентичен толмач на библијата, а судијата — единствениот аутентичен толмач на законот? Зар Националното собрание, ксе што туку што излезе од лоното на сеопштите избори мораше да смета дека е сврзано со заветот на мртвата Конституанта од 8 мај, зар Ледри Ролен заборава дека истата таа Конституанта на 11 мај го отфрли неговиот прв предлог за предавањето на суд на Бонапарта и неговите министри, дека таа го оправда президентот и министрите и по таков начин го санкционира бомбардирањето на Рим како „конституционо“, дека в сушност тој само апелираше против век'е изречената пресуда, при тоа апелираше од републиканската Конституанта кон ро-

јалистичката Легислатива¹⁾? Конституцијата сама го повикува на помош востанието, во еден специјален член повикувајќи го секој граѓанин да ја брани. Једри Ролен се потпре на тој член. Но, од друга страна, зар не за заштитата на конституцијата се установени општествените власти, зар нарушувањето на конституцијата не почнува дури од тој момент, кога една од конституционите власти востанува против друга? Меѓутоа президентот на републиката, републиканските министри, Националното собрание на републиката се наог'аа меѓу себе во хармонична согласност.

Тоа, што се обидувааше да го направи Монтања на 11 јуни, беше „**востание во границите на чистиот разум**“, т.е. чисто парламентарно востание. На мнозинството од Собранието, исплашено од перспективата на вооружено востание на народните маси, му се предлагаше да ја уништи во лицето на Бонапарта и неговите министри својата сопствена власт и значењето на своето сопствено избирање. Зар Конституантата век'е по сличен пат не се обидувааше да го поништи изборот на Бонапарта, така упорно настојувајќи за оставката на владата на Баро-Фалу?

Зар немаше примери од времето на Конвентот, кога парламентарните востанија наеднаш направуваа коренен преврат во односите на мнозинството и малцинството, — зошто да не и' се удаде на младата Монтања тоа, што и' успевааше на старата? — пак и опстановката на моментот изгледаше благопријатна за таков обид. Народната возбужденост во Париз дојде до таа степен што почна да загрижува; судејќи по гласањата на изборите, армијата не беше расположена кон владата, мнозинството од Законодавното собрание беше уште многу младо, за да се организира, кон тоа тоа се состоеше од луг'е кои што се стари. Ако на Монтањата и' успеше парламентарното востание, крмата на управувањето би преминала непосредствено во нејзините раце. Демократското малограѓанство, од своја страна, како и секогаш, ништо не сакаше пострасно од тоа бсрбата да премине над неговата глава, во облаците, меѓу сенките на членовите од парламентот. На крајот, по пат на парламентарното востание како демократското малограѓанство, така

¹⁾ Во предвид е Законодавното собрание. Ред.

и неговата претставничка, Монтања, ја постигаа својата голема цел: да ја разбијат моќта на буржоазијата, неврзувајќи му ги рацете на пролетаријатот или покажувајќи го само во перспектива; пролетаријатот би бил искористен, не станувајќи опасен.

После гласањето во Националното собрание од 11 јуни стана средбата на неколку членови на Монтања со делегатите на тајни работнички здруженија. Последните настојуваша за тоа да се почне востание уште истата таа вечер. Монтања решително го отфрли тој план. Таа по никоја цена не сакаше да го испушти од своите раце раководството на движењето; кон своите сојузници таа се однесуваше со исто такво сомнение, како и кон своите непријатели, и таа беше во право. Спомнувањето за јуни 1848 г. никогаш повеќе така не ги возбудуваше живо редовите на партискиот пролетаријатот. Во толку повеќе тој беше сврзан со сојузот со Монтања. Таа претставуваше во парламентот мнозинство од департаментите, таа го преувеличуваше своето влијание во армијата, таа располагаше со демократскиот дел од Националната гарда, на нејзина страна, на крајот, беше моралното влијание на дуканот. Да се почне востание против волјата на Монтања — тоа би значело за пролетаријатот, чии што редови освен тоа беа проредени од колерата и безработката, што ја разбрка неговата значителна маса од Париз, бесполезно да ги повтори јунските дејствија од 1848 г., но повеќе надвор од тие условија, кои што тогаш го туркаа на отчаена борба. Работничките делегати го направија тоа што беше единствено разумно. Тие ја обврзаа Монтања сама да се **искомпрометира**, т.е. да излезе од границите на парламентарната борба, ако нејзиниот обвинителен акт биде отфрлен од Собранието. Во текот на целиот 13 јуни пролетаријатот ја завземаше таа иста скептичко — набљудателна опозиција и го очекуваше сериозното, и неповратно судрување меѓу демократската Национална гарда и армијата, за да се фрли тогш во борбата — да ја турне револуцијата понатаму од натурената и синибуржоазна цел. Во случај на победа беше повеќе организирана пролетерска комуна, која што требаше да дејствува напоредно со официелната влада. Париските работници ги научи крвавата јунска школа од 1848 година.

На 12 јуни министерот Лакрос самиот внесе во Законодавното собрание предлог да се премине кон незабавното разгледување на обвинителниот акт. Преку нок'та владата ги превзеде сите мерки за одбрана и напад; мнозинството од Националното собрание се реши да го натера бунтовното малцинство да излезе на улицата, малцинството век'е не можеше да отстапи, коцката беше фрлена; 377 гласа против 8 го отфрлија обвинителниот акт; Монтања, што се воздржа од гласање, полна со злоба, се нафрли во салите на пропагандата на „мирољубивата демократија“, во редакцијата на весникот „*Democratie pacifique*“¹.

Оддалечувањето од зградата на парламентот ја скриши силата на Монтања, како што гигантот Антеј, губејќи го допирот со земјата, својата мајка, ја губел и својата сила. Самосни меѓу зидовите на Законодавното собрание монтањарите² станаа прости филистри во салите на „мирољубивата демократија“. Се разгореа долги, шумни и празни дебати. Монтања беше полна со решеност да натера да се почита конституцијата, не запирајќи се пред никакви средства, „исклучувајќи ја само силата на оружјето“. Во тоа решение неа ја поддржаа манифестот и депутацијата на „пријателите на конституцијата“. „Пријатели на конституцијата“ се наречуваа урнатините од кликата од „*National*“, партијата на буржоазните републиканци.

Во истото време додека од нејзините запазени претставници во парламентот шест гласаа против, сите останати гласа за отфрлање на обвинителниот акт, додека во тоа време Кавенак ја стави својата себја во располагање на партијата на передокот, позначителниот дел надвор од парламентот на кликата одва го пречека предоставениот и' случај да излезе од својата положба на политички партии и да влезе во редовите на демократската партија. Всушност, зар тие не се јавуваа како природни штитоносни на таа партија, што се криеше зад нивниот штит, зад нивниот принцип, зад конституцијата!

1) „*De'mocratie pacifique*“ („Мирна демократија“) — орган на фуриеристите, се издаваше од Консидеран во Париз во 1843—1851 г. Ред.

2) Монтањар — приврзаник на Монтања (montagne, на френски значи планина). Ред.

„Монтања“ раг’аше до самото утро. Таа ја роди „прокламацијата кон народот“, која што се појави изутринта на 13 јуни во повеќе или помалку почетните агли на обете социјалистички весници. Таа прокламација ги објави „надовор од уставот“ (hors la Constitution) президентот, министрите и мнозинството од Законодавното собрание и ги повикуваше „да востанат“ Националната гарда, армијата, а во заклучение исто така и народот. „Да живее конституцијата! беше нејзината парола — парола која што не значеше нешто друго освен „долу револуцијата“!

На конституционата прокламација на Монтања беше соодветна таканаречената мирна демонстрација, организирана на 13 јуни од ситните буржуи. Тоа беше улична литија од Шато д’ О по булеварите; 30.000 луг’е, во поголем дел национални гардисти, без оружје, смешувајќи се со членовите на тајни работнички секции, олеа по булеварите со извици: „да живее конституцијата!“. Самите демонстранти го извикуваа тој лозунг механички, хладно, не од срце, и вместо тоа да се засилуваат до громовен татнеж, тие извици наог’аа само ироничен одзив кај народот, што се собираше на тротоарите. На многугласното пеење му недостануваше бас. Кога пак поврската дојде под зградата каде што заседуваа „пријателите на конституцијата“ и на нејзиниот фронтон се појави наемниот херолд на конституцијата, кој што со сите свои сили мафташе со својот цилиндер и напињајќи ги своите стенгорски дробови, ги засипуваше учесниците на литијата со град од извици „да живее конституцијата!“, — изгледаше, дека самите учесници на процесацијата ја осетија сета комичност на положбата. Познато е дека ни најмалку парламентарниот прием што го приготвија на литијата драгоните и ловците на Шангарње на агалот од улицата де ла Пе и булеварите; учесниците во еден миг се растурија на сите страни и само во трчањето извикуваа ретко „на оружје!“ за да би се исполнил парламентарниот апел од 11 јуни за востание.

Мнозинството од собраните на улицата ду Азар членови на Монтања се разбегаа во тој момент, кога насилственото разбркување на мирна процесација, потајните гласови за убиството на ненаоружени граѓани на булеварите,

уличната турканица што се појави се засилуваше — се, изгледаше предвестуваше приближување на востанието. **Једри Ролен**, на чело на неголема група депутати, ја спаси честа на Монтања. Под заштитата на париската артилерија, која што го завзеде Пале Насионал, тие тргнаа кон Музејот на искуствата и занаетите, каде што требаше да пристигнат петтиот и шестиот легион од Националната гарда. Но Монтањарите напразно ги чекаа петтиот и шестиот легион; тие претпазливи гардисти ги оставија на произвол на судбата своите претставници, париската артилерија дури му попречи на народот да направи барикади, хаосот и забуната го направија невозможно секое решение, линијните војски тргнаа со бајонетите на готово, дел од депутатите беа уапсени, дел се сокрија. Така се сврши 13 јуни.

Ако 23 јуни 1848 г. беше ден на востанието на револуционерниот пролетаријат то 13 јуни 1849 г. беше ден на востанието на демократските ситни буржуи; секое од тие востанија беше класично чист израз на таа класа, која што го подигнала.

Само во Лион работата дојде до уперно, крваво судрување. Овдека индустриската буржоазија и индустрискиот пролетаријат стоат непосредно лице спротив лице, работничкото движење не е вклучено, како во Париз, во рамките на општото движење и не се определува од него; затоа 13 јуни својот одраз го изгуби овде својот почетен карактер. Во останатите места од провинцијата, каде што 13 јуни најде одзив, тој ништо не запали, — тоа беше студена молскавица.

На 13 јуни заврши првиот период од животот на конституционата република, која што на 28 мај 1849 г., со отворањето на Законодавното собрание, го почна своето нормално соштествување. Сиот тој пролог е исполнет со бучната борба меѓу партијата на редот и Монтања, меѓу крупната и ситната буржоазија; ситната буржоазија напразно се спротивоставуваше на установувањето на буржоазната република, во чија што корист самата таа непрекинато конспирираше во привремената влада и во Исполнителната комисија, за која што самата таа со ожесточеност се бореше против пролетаријатот во јунските денови. 13

јуни го скриши нејзиното сопотивоставување и ја направи законодавната диктатура на обединетите ројалисти како свршен факт. Од тој момент Националното собрание стапува само комитет за општествено спасување на партијата на редот.

Париз го објави президентот, министрите и мнозинството од националното собрание во „положба на обвинети“; последните го објавија Париз во „опсадна положба“. Монтања го објави мнозинството од Законодавното собрание „надвор од Уставот“, мнозинството, на свој ред, ја предаде Монтања на врховниот суд за нарушување на конституцијата и го подвргна под проскрипција сето она што во таа партија беше највек'е живо. Од Монтања остана само трупот без главата и срцето. Малцинството се обиде да направи парламентарно востание, мнозинството изведе свој парламентарен деспотизам во законот. Тоа го декретира новиот парламентарен регламент, што ја уништи слободата на трибуната и му даде на претседателот на Националното собрание право да ги казнува депутатите за нарушување на редот со дисциплинирани казни, парични глоби, лишување од дневница, времено исклучување од заседанието, апсење. Над трупот на Монтања тоа постави место меч прачка. Должност на честа бараше од запазените депутати на Монтања демонстративно да ги предадат свите полномоќија. Тој акт би го забрзал распаѓањето на партијата на редот. Таа мораше да се распадне на своите почетни составни делови во тој момент, кога к'е престанеше да ја обединува неа макар и сенката на спротивоставување.

Истовремено со нејзината парламентарна сила кај демократската ситна буржоазија беше одземена исто така нејзината вооружена сила; беа распуштени партиската артилерија и 8, 9 и 12 легиони од Националната гарда. Напротив, легионот на финансиската аристократија што на 13 јуни нападна на типографијата Буле и Ру, што ги испокрши типографските машини, што ги опустоши редакциите на републиканските весници и незаконски ги уапси нивните редактори, слагачи, печатари, експедитори, разнесувачи, доби признание од трибуната на Националното собрание. По сета Франција се повтори тоа распуштање на заподозрените во републиканизам национални гардисти.

Новиот закон за печатот, новиот закон за здружени-
јата новиот закон за опсадната положба, преполнувањето
на париските затвори, интернирањето на политичките еми-
гранти, суспендирањето на сите весници што ги пречеко-
руваа границите на „National“, потчинувањето на Лион
и пет соседните департаменти под грубоиот деспотизам на
војништината, на секаде судови што заседуваат, ново чис-
тење на толку пати век'е чистената армија на чиновници-
те — ете ги неизбежните, што постојано се повторуваат,
општи места на победоносната реакција, достоини за спом-
нување после јунскиот колеж и јунските интернирања са-
мо затоа што тој пат тие не беа насочени само против Па-
риз, но и против департаментите, не само против пролета-
ријатот, но пред сè против средните класи.

Сета законодавна дејност на Националното собрание во
текот на јуни, јули и август беше исполнета со репресив-
ни закони, кои што и' го представа на владата правото
за објавување на опсадна положба, уште потесно ја затво-
рија устата на печатот и го уништија правото на здружу-
вањето.

Меѓутоа за тој период е карактерно не фактичкото, а
принципиелното користење на победата, не решенијата на
националното собрание, а мотивирањето на тие решенија,
не делото, а фразата, дури не фразата, а акцијентот, дури
гестовите што ја оживуваат фразата. Безобзирно реската
демонстрација на ројалистичките убедувања, презриво ари-
стократските навреди по адрес на републиката, кокетно-
фриволното разгласување на рестаураторските цели, — со
еден збор, фалбадиското нарушување на републиканските
пристојности — ете што му дава на тој период особен тон
и отпечаток. „Да живее конституцијата!“ — беше бојниот
извик на победените од 13 јуни. Тсa ги спаси победителите
од лицемерноста на конституционистот, т.е. републиканскиот
јазик. Контрареволуцијата ја победи Унгарија, Италија и
Германија, и тие век'е ја гледаа рестаурацијата пред бра-
тата на Франција. Меѓу водачите од фракциите на поре-
докот се разврза вистинска конкуренција; тие се трудеа
кој побргу да го докажат документирано преку посредство-
то на „Monitier“ својот ројализам, да се исповедаат, пока-
јат, за некакви либерални греови, што ги направиле во

времето на монархијата, да измолат за нив прошка пред бога и луг'ето. Не минуваше ден а од трибуната на Националното собрание да не се објавеше февруарската револуција како општествена несреќа, без тоа некој легитимистички селски племиќ тржествено да не изјавеше дека тој никогаш не ја признавал републиката. Без тоа што некој од плашливите бегалци и предавници на јулската монархија да не раскажеше за своите задоцнети подвизи, за чие што исполнување попречи само човекољубивоста на Луј Филип или други недоразбирања. Излегуваше така што во февруарските денови заслужуваше дивење не великодушното на победоносниот народ, а само пожртвуваноста и увереноста на ројалистите кои што му' дозволија да ги победи. Еден народен претставник предложи да се издаде дел од парите, назначени за спомагање на ранетите од февруарските денови, на муниципалните гардисти, кои што единствени во тие денови и' направија услуга на татковината. Друг предлагаше да се подигне споменик на Орлеанскиот херцог како седи на коњ, на плоштадот Карусели. Тјер ја нарече конституцијата парче валкана хартија. На трибуната по ред се јавуваа орлеанистите, за да се покајат за своите конспирации против легитимната монархија, легитимистите, што се упрекуваа за тоа што нивното противставување против нелегитимната монархија го забрза паѓањето на монархијата воопшто; Тјер се каеше за тоа што правел интриги против Моле, Моле се каеше за своите интриги против Гизо, Баро — за интригите против сите тројца. Извикот „да живее социјално-демократската република!“ беше објавен како противоуставен; извикот „Да живее републиката!“ се преследуваше како социјал-демократски. Во денот на годишнината од битката при Ватерлоо еден од депутатите изјави: „Јас не се плашам толку од инвазијата на Прусите колку од враќањето на револуционерните емигранти во Франција“. Во одговор на жалбите за теророт организиран во Лион и соседните департаменти, Баражеј и Илје рече: „Јас го претпочетувам белиот терор отколку црвениот терор“. („J'aime mieux la terreur blanche, que la terreur rouge“). И собранието френетички аплаудираше секој гат, кога од устата на неговите говорници паѓаше епиграма против ре-

публиката, против револуцијата, против конституцијата, за монархијата, за Светата лијанса. Секое нарушување на најмалите републикански формалности, на пример обработувањето кон депутатите со зборовите „граѓани“, ги воодушевуваше рицерите на редот.

Париските дополнителни избори од 8 јули, направени под дејството на опсадната положба и при воздржувањето на позначителниот дел на пролетаријатот од гласање, завземањето на Рим од француската армија, стапувањето во Рим на црвените преподобија, а во нивната свита-инквизицијата и калуг'ерскиот терор, — сето тоа ги присоедини новите победи кон јунската победа, сето ја засилуваше опипноста на партијата на редот.

На крајот, во средината на август ројалистите декретираа двомесечно прекинување на заседанијата на Националното собрание — делум за тоа, да присуствуваат на заседанијата на туку што собраните департаментски совети, делум затоа што се преуморија после многумесечниот пир на својот ројализам. Со нескриена иронија тие остаија како заменик на Националното собрание, како **стража на републиката**, комисија од 25 депутати, таквата елита на легитимистичката и орлеанистичката партија, како што беа Моле, Шангарње и други. Иронијата беше подлабока отколку што мислеа тие. Осудените од историјата да спомогнат за паѓањето на монархијата, која што тие ја сакаа, тие беа назначени од неа за чувањето на републиката која што ја мразеа.

Со прекинувањето на заседанијата на Законодавното собрание се заврши вториот период од животот на конституционалната република, периодот на нејзиното ројалистичко падаење.

Опсадната положба во Париз беше пак укината, печатот наново почна да функционира. Во времето кога престанаа да излегуваат социјалистичко-демократските весници, во периодот на репресивните мерки и ројалистичкиот татнеж „*Sicéle*“, стар литературен претставник на **монархистички-конституционалната ситна буржоазија**, се поврати кон републиканството; „*Presse*“ стар орган на буржоазни-

те реформатори стана повеќе демократски¹, а „National“ стар класичен орган на буржоазните републиканци, зеде социјалистичка боја.

Во таа иста мерка, во колкава што стануваше невозможно отворањето на клубови, добија поголема распространетост и се засилија тајните здруженија. Производителните работнички асоцијации, кои што се трпеа како чисто комерцијални здруженија и кои што немаа никакво економско значење, во политички однос за пролетаријатот изиграа ролја на сврзани алки. 13 јуни го турна официелниот врв на различните полуреволюционерни партии, затоа кај останатите маси израсте сопствена глава на плек'ите. Ризерите на редот плашеа со ужасите на црвената република, но подлите Сверства и хиперборејските ужаси на победоносната контрареволюција во Унгарија, во Баден, во Рим до бело ја измија „црвената република“. И незадоволните средни класи од француското општество почнаа да ги претпочитаат ветувањата на црвената република со нејзините проблематични ужаси пред ужасите на црвената монархија со нејзината фактичка безнадежност. Ниеден социјалист не направи во Франција повеќе за револуционерната пропаганда од Хајнау. На секој талент по неговите дела!

Меѓутоа Луј Бонапарта ја искористи ваканцијата на Националното собрание за тоа како крал да патува по провинциите, најогнените од легитимистите отидоа на поклонение во Емс кај потомот на свети Људевит², а во масата депутати од партијата на редот се завзедоа со интриги во туку што собраните департаментски совети. Требаше да се натераат советите да го искажат тоа што не се осмелуваше уште да го произнесе мнозинството од Националното собрание, требаше тие да побараат незабавно преразгледување на конституцијата. Во согласност со уставот, таа ревизија можеше да стане во 1852 г. во специјално свиканото за таа цел Национално собрание. Но ако мнозинството од

1) „Siecle“ (”Век“) и „Presse“ (”Печат“) — катадневни весници, излегуваа во Париз од 1836 г. Ред.

2) Во предвид е претендентот на францускиот престол, од династијата на Бурбоните граф Шамбор (истиот подоцна Хенри V). Ред.

департаментските совети се искаже за ревизија, — зар гласот на Франција не к'е го натераше Националното собрание да ја жртвува девственоста на конституцијата? Националното собрание го очекуваше од тие провинциелни собранија истото тоа, што го очекуваа во „Хенријада“ на Волтер калуг'ерките од пандурите. Но, со малку исклученија, пентефриите на Националното собрание се препнаа во провинцијата на не помал број Јосифовци. Огромното мнозинство не сакаше да ги разбере овие натурени инсуации. За ревизијата на конституцијата попречи истото тоа орудие, кое што требаше да го предизвика кон живот: гласањето на департаментските совети. Франција, и тоа буржоазна Франција се искажа, и се искажа против ревизијата.

Во почетокот на октомври Законодавното национално собрание наново почна со своите заседанија — „*tantum mutatus ab illo*“¹ Неговата физиномија совршено се измени. Неочекуваното отфрлање на ревизијата на уставот од страна на департаментните совети го врати во границите на конституцијата и му ги спомена рамките на неговото постоење. На орлеанистите им внушуваа сомнение апилоците на легитимистите во Емс, легитимистите ги загрижуваа преговорите на орлеанистите со Лондон², весниците на обете фракции потстакнуваа огин и ги предвестуваа меѓ'усебните претензии на своите претенденти. Орлеанистите заедно со легитимистите беа ослобени од интригите на бонапартистите што станаа видни во патувањата кралски на президентот, во неговите повек'е или помалку провидни обиди да ја отфрли од себе конституционата узда, во заносниот јазик на бонапартистичките весници, Луј Бонапарта, од своја страна, беше ослободен од Националното собрание, кое што им признаваше право на конспирација само на легитимистите и срлезнистите, и на гладата, која што постојано правеше предавства во полза на тоа Национално собрание. На крајот, во Владата стана расцепување по повод римската политика и предложениот од министерот

¹) Но како се променило тоа! Ред.

²) Во околностите на Лондон живеел избеганиот по февруарската револуција во Англија Луј-Филип. Ред.

Паси пораз на доход, кој што конзерваторите го прогласија за социјалистички.

Како еден од првите предлози на министерството **Баро** во наново собраното Законодавно собрание беше барањето на кредит од 300.000 франка за уплатувањето на вдовичка пензија на Орлеанската херцогинја. Националното собрание се согласи на тоа и така долгувањето на француската нација се наголеми на сума од седум милиони франка. Меѓутоа, бидејќи Луј Филип подолжуваше, по таков начин, со успех да ја игра ролјата на „*rauvre honteux*“ срамлив сиромашен, — владата не се решуваше да му предложи на Собранието да ја наголеми платата на Бонапарта, а Собранието се покажа како ненаклонето да ја реши да ја даде таа надбавка, и Луј Бонапарта како секогаш, стоеше пред дилемата: **Aut Caesar, aut Clichy!**¹

Второто барање на кредит од 9 милиони франка за исплата на трошковите од римската експедиција уште повеќе ги изостри натегнатите односи помеѓу Бонапарта, од една страна, и министрите на Националното собрание — од друга. Луј Бонапарта во „*Moniteur*“ го објави писмото до својот агутант Едгар Неј, во кое што тој ја сврзуваше папската влада со конституциони гаранции. Папата од своја страна, објави обрнување: „*motu proprio*“², во кое што го отфрлаше секако ограничување на својата востановена власт. Писмото на Бонапарта со намерна нескромност ја подигаше завесата над неговиот кабинет, за да го покаже самиот него пред погледите на галеријата како добронамерен, но не признат дури во сопствениот дом и запнат геније. Не за прв пат тој кокетничеше со „притаените размавнувања на крилјата на слободната душа“. Тьер, известувач на комисијата, совршено ги игнорираше размавнувањата на крилјата на Бонапарта и се ограничи со тоа, што го преведе папското обрнување на француски јазик. Не владата, а **Виктор Хуго** направи обид да го спаси президентот, предложувајќи му на Националното собрание да го одобри писмото на Наполеон. **Доста! Доста!** — по та-

¹) Или Цезар, или ипс за долг! Ред.

²) "По собствено снизхоудвање". Ред.

ков начин со таков непочтително лекомислен извик мнозинството го погрeba предлогот на Хиго. Политиката на президентот? Писмото на президентот? Самиот президент? **Доста! Доста!** Кој го зема президентот озбиљно? Мислите ли вие, г. Виктор Хиго, дека ние ви веруваме дека вие божем верувате во президентот? **Доста! Доста!**

На крајот, раскинувањето на односите меѓу Бонапарта и Националното собрание беше забрзано благодарејќи на споровите по повод на проектот да се **повикаат обратно Орлеаните и Бурбоните**. Во отсуството на владата кузинот на президентот, синот на екс-кралот од Фествалија, го внесе во парламентот тој предлог, чија што цел не беше нешто друго, туку да се постават легитимистичките и орлеанистичките претенденти на равна нога со бонапартистичкиот претендент или, поточно, подолу од него, бидејќи тој, во крајна линија, фактички стоеше на врвот на државната власт.

Наполеон Бонапарта беше доволно непочтителен, за да ги соедини во еден предлог **враќањето на прогонетите кралски фамилии и амнестијата за јунските востаници**. Негодувањето на мнозинството наведнаш го натера да го поврати тоа светотавствено смешување на светото и проклетото, кралскиот пород и пролетерскиот изрод, неподвжните Свезди на општеството и неговиот див лажеогин и да им се одаде соответниот ранг на секој од тие два предлози. Мнозинството енергично го отфрли проектот за повикување во земјата на кралските фамилии, и **Берје**, Демонстен на легитимистите, не остави никакви сомненија за значењето на ова гласање. Деградација на претендентите во прости граѓани — ете ја целта на Бонапарта! Нив сакаат да ги лишат од ореолот на светост, последното запазено кај нив величие, **величие на прогонството!** Што би се помислило за тој од претендентите — воскликна Берје — кој што, заборавајуќи го својот висок исход, би се вратил во Франција да живее овдека како просто приватно лице! Појасно не можеше да му се каже на Бонапарта, дека неговото присуство во земјата не му довело ништо, дека ако тој им бил потребен на обединетите ројалисти тука, на президентскиот престол, како **неутрална личност**, то вистинските претенденти за круната требаше да оста-

нат скриени од непосветените погледи со маглата на прогонството.

На 1 ноември Луј Бонапарта му одговори на Законодавното собрание со послание, во кое што со доста рески изрази известуваше за оставката на владата на Баро и образување на нова влада. Министерството Баро — Фалу беше влада на ројалистичка коалиција, владата на д'Опул — влада на Бонапарта, орудие на президентот против Законодавното собрание, **влада на помошници.**

Бонапарта сега век'е не беше само **неутралната личност** од 10 декември 1848 година. Наог'ајки се на челото на извршната власт, тој стана центар на извесни интереси, борбата со анархијата ја натера самата партија на редот да го засили неговото влијание, и, ако тој повеќе не беше популарен, то и' таа не беше популарна. Зар Бонапарта не можеше да се надева, дека сопарништвото на орлеанистите и легитимистите, од една страна и неопходноста од каква и да е монархистичка реставрација — од друга, к'е ги натера обете тие фракции да го признаат **неутралниот претендент?**

Од 1 ноември 1849 г. почнува третиот период во животот на конституционата република, што се завршува на 10 март 1850 година. Почнува нормалната игра на конституционите установи, од која што така се восхитувал Гизо, т.е. караниците меѓу извршната и законодавната власт. Но тоа не е се'. Против реставраторските присакувања на обединетите орлеанисти и легитимисти Бонапарта ја заштитува правната основаност на својата фактичка власт — републиката; против реставраторските присакувања на Бонапарта партијата на редот ја заштитува правната основаност на своето заедничко господство — републиката; легитимистите против орлеанистите, орлеанистите против легитимистите го заштитуваат *status quo* то — републиката. Сите тие фракции од партијата на редот, од кои што секоја во душата има свој сопствен крај и своја сопствена реставрација го противоставуваат секоја на узурпаторските и бунтовните присакувања на своите сопарници општото господство на буржоазијата, формата, во која што сите нивни одделни аспирации меѓусебно се неутрализираат и запазуваат — **републиката.**

Како што Кант ја признава републиката како единствена рационална државна форма, постулат на практичниот разум, кој што никогаш не се осуштествува, но чије што осуштествување секогаш треба да биде наша цел и предмет на нашите мисли, така за тие ројалисти како постулат се јавува **монархијата**.

По таков начин, конституционата република, што од рацете на буржоазните републиканци излезе како празна идеолошка формула, в рацете на сбединетите ројалисти стана полна со содржина, жива државна форма. Тиер и не мислеше колку вистинити беа неговите зборови: „Ние, ројалистите, го претставуваме вистинскиот столб на конституционата република“.

Паѓањето на владата на коалицијата, доаѓањето на сцената на владата на помошниците имаше уште и друго значење. За министер на финансите го новиот кабинет беше назначен Фулд. Да се направи Фулд за министер на финансите значеше официјално да се предостави француското национално богатство в рацете на берзата, да се управува со државниот имот преку посредството на берзата и во интересите на берзата. Заедно со назначувањето на Фулд финансиската аристократија објави во „**Moniteur**“ за својата реставрација. Таа реставрација неизбежно ги дополнуваше другите реставрации и заедно со нив се јавуваше како алка во синџирот на конституционата република.

Луј Филип ниеднаш не се осмели да го направи за министер на финансите еден вистински волк на берзата (**loup - cervier**). Слично на тоа како што неговата монархија беше идеално име за господството на ервнината на буржоазијата, така и во неговите влади привилегираните интереси требаше да носат идеолошки имиња што сведочеа за личната незаинтересираност. Во буржоазната република истапи на авансцената тоа што различните монархии, легитимната и орлеанистичката, се криеше зад кулисите. Таа го симна на земјата тоа, што тие го искачуваа на небеса. Имињата на светците таа ги замени со буржоазни лични имиња на господствувачките класни интереси.

Сето наше излагање покажа, по каков начин републиката уште од првиот ден на постоењето не само што не го уништи господството на финансиската аристократија, а напротив, го зацврсти. Но таа и' правеше отстапки против волјата, потчинувајќи се на судбата. Со Фулд пак владината иницијатива се врати в рацете на финансиската аристократија.

К'е прашаат, по каков начин буржоазната коалиција можеше да го понесува и трпи господството на финансиската аристократија, кое што при Луј Филип почиваше на отстранувањето од власта или потчинувањето на останатите слоеви на буржоазијата.

Одговорот на тоа е прост.

Пред се', финансиската аристократија самата ја образува важната раководна група внатре во ројалистичката коалиција, општата владеечка власт на која што се вика република. Зар ораторите и водачите на орлеанистите не беа стари сојузници соучесници на финансиската аристократија? Зар самата таа не се јавува како златна фаланга на орлеанистите? Што се однесува до легитимистите, то тие уште при Луј Филип практички учествуваа во сите пирови на берзните, рударските и железопатните спекулации. Вопшто сојузот на крупното земјосопствеништво со финансиската аристократија е нормална појава. Доказ за тоа е — **Англија**, доказ за тоа е дури — **Австрија**.

Во таква земја, како Франција, каде што националното производство стои на непропорционално ниска степен во сравнение со размерот на државниот долг, каде што државната рента претставува важен предмет за спекулацијата и берзата претставува главен пазар за пласирање на капиталот што сака непродуктивно да расте, во таква земја бескрајно многу лица од сите буржоазни и полубуржоазни класи неопходно требаше да бидат заинтересирани во државниот долг, во берзанската игра, во финансиите. А зар сите тие второстепени учесници на берзанската игра не ја наог'аат својата природна поткрепа и наредбодавец во таа фракција која што се јавува како претставник на тие исти интереси, но во колосални размери во сета нивна потполност и целосност?

Што се јавува како причина за преог'ањето на државниот имот в рацете на финансиската аристократија? Државната задолженост што постојано расте. А во што е причината на таа задолженост на државата? Во постојаното надминување на нејзините расходи над приходите, кое што, на свој ред, се јавува и како последица и како причина на системот на државните зајмови.

За да ја избегне таа задолженост, државата треба или да ги ограничи своите расходи, т.е. да го упрости, скуси административниот апарат, да управува што е можно помалку, да држи што е можно помал персонал на чиновници, што е можно помалку да се меша во работите на граѓанското општество. Партијата на редот не можеше да појде по тој пат; таа требаше се' повеќе да ги засилува своите репресивни мерки, своето официелно мешање од лицето на државата, своето постоење на секаде во лицето на државните органи, во толкава мерка воколку растеа опасностите, што од сите страни го застрашуваа нејзиното господство и условите за постоење на нејзината класа. Не може да се намалува бројноста на жандармеријата во времето кога се учествуваат престапките против личноста и сопственоста.

Или пак државата мора да се обиде да помине без долгови, да го запре на момент макар и скоро преодната равнотежа во буџетот наметнувајќи им на плек'ите на имотните класи од населението **вонредни даноци**. Но требаше ли партијата на редот за спасувањето на националното богатство од експлоатацијата на берзата да го даде во жртва на олтарот на татковината своето сопствено богатство? **Pas si bete!**

Со еден збор, без коренен пресврт во француската држава не може да се замисли пресврт во државното стопанство на Франција. А со тоа државно стопанство неминовно е сврзана задолженоста на државата, со задолженоста на државата — спекулациите со државните долгови, господството на државните кредитори, банкери, парични трговци, волци од берзата. Само една фракција од партијата на редот беше непосредно заинтересирана во паг'ањето на финансиската аристократија, тоа беа — **фабри-**

1) Таа не е така глупава! Ред.

кантите. Ние не зборуваме за средните, за ситните индустриалци, но за индустриските магнати, што при Луј Филип го претставуваа широкиот базис на династичката опозиција. Нивните интереси, без сомнение, бараа намалување на производствените трошкови, значи — намалување на даноците, што влегуваат во производствени трошкови, намалување на државните долгови чии што проценти влегуваат во тие даноци — со други зборови, нивните интереси го бараа паѓањето на финансиската аристократија.

Во Англија, — а најкрупните француски фабриканти се ситни буржуи во споредба со своите англиски соперници, — ние навистина гледаме фабриканти, некој си Кобден или Брајд, на чело на крстоносниот поход против банката и берзанската аристократија. Зашто тоа го нема во Франција? Во Англија преовладува индустријата, во Франција — земјоделството. Во Англија индустријата има потреба од слобода на трговијата, во Франција — во заштитни царини, од национален монопол напоредно со другите монополи. Француската индустрија не господари над Француското производство, затоа француските фабриканти не господарат над француската буржоазија. За да ги бранат своите интереси од другите фракции на буржоазијата, тие не можат како Англичаните, да застанат на чело на движењето и со самото тоа да ги истакнат своите класни интереси на прво место; тие мораат да се влечат на опашката на револуцијата и да им служат на интереси што се противоположни на општите интереси на нивната класа. Во февруари тие не ја разбраа својата положба но февруари ги научи на разум. И кого повеќе го застрашува опасност од страна на работниците, ако не работодаделот, индустрискиот капиталист? Затоа во Франција фабрикантот неминовно се приближи кон најјеросните фанатици од партијата на редот. Вистина, финансиските главешини ја намалуваат неговата печалба, но што е тоа во споредба со нејзиното потполно уништување од пролетаријатот?

Во Франција ситниот буржуј го исполнува тоа што би било нормална работа на индустрискиот буржуј; работниците го исполнуваат тоа што би било нормална задача на ситниот буржуј; кој пак ќе ја исполни задачата на работникот? Никој. Таа се разрешува не во Франција, таа

тука само се прогласува. Таа никаде не може да биде разрешена внатре во националните граници; војната на класите внатре во француското општество к'е се претвори во светска војна меѓу нациите. Разрешението к'е го тие само тогаш кога светската војна к'е го постави пролетеријатот на чело на народот, што господствува над светскиот пазар, на чело на Англија. Меѓутоа револуцијата, што овдека го наоѓа не својот крај, а само својот организационен почеток, нема да биде кратковремена револуција. Сегашното поколение личи на оние евреји, кои што Мојсеј ги водел низ пустињата. Тоа треба не само да извојува нов свет, но и да слезе од сцената за да даде место на луѓето што созреле за новиот свет.

Да се вратиме кон Фулда.

На 14 ноември 1849 г. Фулд се качи на трибуната на Националното собрание и ја изложи својата финансиска система: апологија на старата даночна система! запазување данокот на гиното! откажување од данокот врз приходите од Паси!

Паси исто така не беше револуционер, тој беше стар министер на Луј Филип. Тој им припаѓаше на пуританците од типот на Дифор и кон најинтимните пријатели на Теста, таа искупителна жртва на јулската монархија¹. Паси исто така ја фалеше старата даночна система, тој исто така предлагаше да остане во валидност данокот врз виното, но во исто време тој ја симна завесата од државниот дефицит. Тој објави дека државното банкротство може да се избегне само со помешта на нов данок — данок врз приходите. Фулд, што едно време му предлагаше на Ледри Ролен државно банкротство, му предложи на законодавното собрание државен дефицит. Тој ети заштеди, чија што тајна се покажа отпосле: на пример, расходите се намалија за 60 милиони, а долгот во тек се наголеми на 200

¹) На 8 јули 1847 г. во Париз во домот на перовите почна процес против Парманје и генерал Кибер — тие беа обвинети за поткуп на чиновниците со цел да добијат концесија за солта — и против тогашниот министер на општествени работи Тесте, обвинет за тоа што примал од нив мито. Последниот во времето на процесот се обиде да се самоубие. Сите беа осудени на тешки парични глоби. Тест, освен тоа — на 3 години темница. (Забелешка на Енгелс кон изданието од 1895 г.).

милиони, — сомнителни фокуси во групирањето на цифрите, во подведувањето на сметките, што во крајот на краиштата се сведуваае кон нови заеми.

При Фулд финансиската аристократија напоредно со останатите фракции на буржвазијата што и' соперничеа, се разбира, не истапуваше со таков бесрамен цинизам, како при Луј Филип. Но системот остануваше исти: истиот растеж на државните долгови, истиот замаскиран дефицит. А со текот на времето старата спекулација на берзата истапи поотворено. Докази: законот за Авињонската железница, тајнствените колебања на државните хартии, што по едно време станаа предмет на разговор во сиот Париз, на крајот, неуспелата спекулација на Фулд и Бонапартa на изборите од 10 март.

После официелната рестаурација на финансиската аристократија францускиот народ требаше наскоро наново да дојде до 24 февруари.

Конституантата, за да го насамари својот наследник, го укина данокот врз виното во 1850 година. Укинувањето на старите даноци не даваше средства за исплатувањето на новите долгови. **Кретон**, еден од кретените на партијата на редот, уште пред прекинувањето заселанијата на Законодавното собрание предложи да се запази данокот врз виното. Фулд го прими тој предлог од името на бонапартистичката влада, и на 20 декември 1849 г., на годишницата од прогласувањето на Бонапартa за президент, Националното собрание го декретира **востановувањето на данокот врз виното**.

Адвокат на тоа востановување не беше финансист, а водач на језуитите Монталамбер. Неговата аргументација беше поразно проста. Данокот — тоа е мајчина дојка, што ја крми владата; владата — тоа е орудија за репресии, тоа се органи на авторитетот, тоа е армија, тоа е полиција, тоа се чиновниците, судиите, министрите, тоа се **свештениците**. Атенатот врз данокот е атентат на анархистите врз стражарите на редот, што го чуваат материјалното и духовното производство на буржоазното општество од посегнувањата на пролетерските вандали. Данокот — тоа е петтиот бог напоредно со сопственоста, семејството, поредокот и религијата. А данокот на виното е беспорно данок, и

кон тоа не обичен а дамнешен, проникнат со монархизмот, честен данок. Да живее данокот на виното. Три пати ура и уште еднаш ура!

Кога францускиот селанец сака да си го претстави г'аолот, тој си го претставува во вид на порески егзекутор. Од тој момент, кога Монталамбер го објави данокот за бог, селанецот стана безбожник, атеист и се фрли кон г'аолот — социјализмот. Религијата на редот го изгуби лекомислено, го изгубија лекомислено и езуитите, лекомислено го изгуби Бонапарта. 20 декември 1849 г. за секогаш го компромитира 20 декември 1848 година. „Внукот на својот чичко“ беше во своето семејство не првиот, кого што го погуби данокот врз виното, данокот што мирисаше, по зборовите на Монталамбер со револуционерна бура. Вистинскиот, великиот Наполеон на островото Св. Елена говореше, дека востановувањето данокот на вино погуби отколку што и да е друго беше причина за неговото паѓање, бидејќи ги отуѓи од него селаните на Јужна Франција. Уште при Људвик XIV тој данок беше главен предмет на народната омраза (в. сочиненијата на Буажилбер и Вобан). Првата револуција го укина, а Наполеон наново го воведо 1808 г. во неколку изменет вид. Кога Бурбоните се вратија во Франција, во нивната авангарда каскаа не само козаци туку и ветувања дека к'е се укине данокот врз виното. Дворјанството, се разбира, не беше обврзано да го одржи зборот, даден на бесправното пониско сословие. 1830 година вети да се укине данокот на виното. Не беше во духот на таа година да се прави тоа што се говореше и да се говори тоа што се правеше 1848 година вети да го укине данокот на виното, бидејќи таа исто така ветуваше се'. Конституантата, на крајот која што ништо не вети, се распореди, како што ние век'е рековме, во својот тестамент, данокот на виното да биде укинат од 1 јануари 1850 година. Но токму за 10 дена до 1 јануари 1850 година тој беше наново воведен од Законодавното собрание. По таков начин, францускиот народ залудно се обидувааше да го избрка тој данок: кога тој го исфрлаше изврзата, тој наново влегуваше низ прозорец.

Не напразно данокот врз виното беше предмет на народната омраза: во него се соединуваа сите омразни стра-

ни на француската даночна система. Начинот на неговото собирање беше омразен, начинот на распределбата аристократски, бидејќи процентот на даночното обложување беше еднаков како за најобичните, така и за најскапите вина; тој, значи, се наголемува во геометриска прогресија, во толкава мерка колку што се намалува моќта на потрошачот; тоа е обратен прогресивен данок. Тој претставува премија за фалсификацијата и потправувањето на виното и по таков начин предизвикува систематско труење на работните класи. Тој го намалува употребувањето, подигнувајќи во вратите на секој град со население повеќе од 4.000 луге царинарници (*octrois*) и го претворува секој таков град во туга земја, заштитена од француското вино со заштитни царини. Крупните трговци со вино и во уште поголема степен ситните *marchands de vin*, крчмарите, кои што во потполност зависат од трошењето на виното, сите тие — се заколнати непријатели на данокот врз виното. И на крајот, намалувајќи го трошењето, данокот врз виното го стеснува пазарот на продажбата на продукцијата. Лишувајќи ги градските работници од можноста да купуваат вино, тој ги лишва селаните — производители на вино од можноста да го продаваат. А Франција набројува приближно 12 милиони производители на вино. Затоа е разбирлива омразата на сиот народ кон данокот врз виното, е разбирлива посебно фанатичната ожесточеност против него на селаните. Кон тоа пак го востановувањето данокот врз виното тие видоа не единичен повеќе или помалку случаен настан. Селаните си имаат свои особени историски традиции, кои што преоглаат од таткото на синот, и во таква историска школа се установила таква убеденост, дека секоја влада, кога таа сака да ги измами селаните, им ретува укинување на данокот врз виното а кога таа само к'е ги измами, таа го запазува во валидност или востановува. Врз данокот на виното селанецот провери низа влади, нејзините тенденции. Востановувањето на данокот врз виното од 20 декември значеше: Луј Бонапарта — е исто таков како и другите. Но тој не беше како другите, тој беше наодка на селаните, и во потпишаните со милиони потписи петиции против данокот врз виното селанството си ги зеде обратно своите

гласови кои што пред една година ги даде на „внукут на својот чичко“.

Селанското население, повеќе од две третини од сето француско население, се состои главно од така виканите слободни **земјини сопственици**. Првото нивно поколение, неповратно ослободено од револуцијата во 1789 г. од феудалните задолженија, ја доби својата земја бесплатно. Но следните поколенија во вид на **цена за земјата** го плаќаа тоа, што нивните полукрепосни претци го плаќаа во форма на рента, десеток, кулук и т. н. Во колку повеќе, од едната страна, растеше населението, а од друга — се повеќе се раздробуваше земјата, во толку поскапа стануваше цената на ситниот земјиштен учесток, бидејќи, во таа мера како што се намалуваа тие парцели, растеше нивното барање. Но заедно со растежот на цената на селанските парцели неминовно растеше **задолженоста на селанецот**, т.е. **ипотеката** — сеедно дали тој направо ја закупуваше земјата или ја добиваше од своите сонаследници како капитал. Долгот, што ја оптеретуваше земјата и се вика **ипотека**, заложување на земјата. Како што околу средновековните земјишни учестоци земја се натрупуваа **привилегии**, така и околу современите парцели станува натрупување на **ипотеките**. — Од друга страна, при парцелната система земјата за селанецот претставува **просто орудие за производство**. Но во таа мерка, во која што се раздробува земјата, се намалува нејзината плодородност. Применувањето на машини за обработката на земјата, распределбата на трудот, крупните мелиорациони работи како што се строежот на одводни и наводни канали итн. — станува се повеќе и повеќе — **недостапно**, а **непроизводителните трошоци** за обработката на земјата растат во таа иста пропорција како и раздробувањето на самото средство на производство. Сето тоа станува **независно** од тоа сопственикот на парцелата поседува капитал или не. Но во колку подалеку оди процесот на раздробувањето на земјата, во толку повеќе и повеќе како **единствен капитал** од ситното стопанство станува **парчето земја** со најжалкиот инвентар, во толку помала станува **можноста за инвестирање на капиталот во земја**, во толку повеќе селанецот **осек'а недостиг во земја**, пари и обра-

зование, неопходни за користењето успесите на агрономијата, во толку повеќе регресира обработката на земјата. На крајот, чистиот приход се намалува во таа иста пропорција, во која што се наголемува сеопитната потрошачка, во каква што сето семејство на селанецот го задржува од други занимања неговата сопственост, која што, меѓутоа, не му го осигурува неговото постоење.

И така, во таа иста мерка, во која што се наголемува населението и раздробувањето на земјата, во таа иста мерка поскапува орудието на производството, земјата, и се намалува нејзината плодородност, во таа иста мерка опаѓа земјоделството и растат селанските долгови. И тоа, што било последица, на свој ред станува причина. Секое поколение остава се' повеќе долгови на следното, секое ново поколение го започнува својот живот при се' потешки и неблагоприятни услови, задолженоста паѓа задолженост, и кога селанецот век'е не може да го заложува своето парче земја за нови долгови, т.е. да го оптеретува со нови ипотекы, тој направо паѓа во шаките на лихварот, и во толку поогромни стануваат лихварските проценти.

По таков начин, францускиот селанец во вид на процентите од ипотеките што ја обременуваат земјата, во вид на процентите и на лихварските предумји кај лихварот им ја дава на капиталистите не само земјишната рента, не само индустриската печалба, со еден збор — не само сиот чист приход, но дури дел од својата работна плата; по таков начин тој слегна до нивото на ирландскиот арендатор, и сето тоа во вид на приватен сопственик.

Тој процес во Франција беше забрзан од теретот на даноците што постојано растеше и судските трошоци предизвикани делум непосредствено од самите формалности, со кои што француското законодавство ја натрупува земјишната сопственост, делум од безбројните конфликти од безбројните сопственици на парцели што имаат заеднички меѓи и што постојано се скрстуваат, делум пак од страста кон поплаки, својствена на селаните, за кои што се пак наладата од сопственоста се сведува кон фанатична заштита на вообразената сопственост, на правото на сопственост.

По статистичките пресметнувања од 1840 г., вкупниот производ на француското земјоделство изнесуваше 5.237,178.000 франка. Од таа сума треба да се одбијат 3.552 милиони франка на име на трошкови за обработката, вклучувајќи го тука трошењто на земјоделците. Остануваа чист продукт од 1.685,178.000 франка од кои што 550 милиони треба да се одбијат за ипотечни интереси, 100 милиони за судските чиновници, 350 милиони за даноци и 107 милиони за право на протоколирање, печат, царјни на ипотеките итн. Останува една третинка од чистиот продукт — 538 милиони; на еден човек од населението не доваѓа ни 25 франка од чистиот приход¹. Во тоа пресметнување, се разбира не се земени во предвид ни лихварството надвор од ипотеките, ни расходите за адвокати и друго.

Сега е разбирлива положбата на француските селани, кога републиката кон нивните стари терети им додаде уште нови. Јасно е дека експлоатацијата на селаните се разликува од експлоатацијата на индустрискиот пролетаријат само по **форма**. Експлоататорот е еден ист: **капиталот**. Одделните капиталисти ги експлоатираат одделните селани по пат на **ипотеки** и **лихварство**; класата на капиталистите ја експлоатира селанската класа преку **државните даноци**. Правото на селанската сопственост претставува амајлија кој што до тоа време ги предаваше селаните во власт на капиталот; во името на таа сопственост капиталот ги надразнуваше нив против индустрискиот пролетаријат. Само паѓањето на капиталот може да го издигне селанецот, само антикапиталистичката, пролетерска влада може да стави крај на неговата економска сиромаштија и општествена деградација. **Конституционата република**, тоа е — диктатура на неговите обединети експлоататори; **социјално демократската, црвена република**, тоа е — диктатура на неговите сојузници. И тасовите од те-

¹) Во приведената од Маркс пресметка има несоответност во цифрите. Може да се претпостави, дека овдека се поткрала печатна грешка и место 538 милиони треба да стои 578. Меѓутоа, таа разлика во цифрите не влијае за општиот извод на Маркс: и во овој и во другиот случај на еден човек од населението доаѓаат помалку од 25 франка чист приход. **Ред.**

разијата пагаат или се качуваат, спрема гласовите што селаните ги фрлаат во изборните кутии. Тој сам треба да ја решава својата судба. — Така говореа социјалистите во памфлетите, во алманасите календарите, во семожните брошури. Тие идеи станаа уште поразбирливи за селанецот благодарјеки им на полемичките сочиненија од партијата на редот; таа исто така се обрнуваше кон него, и со своите груби преувеличувања, своето несовесно изнакажување на социјалистичките идеи и стремежи токму попаѓаше во вистинскиот тон на селаните и ја разгоруваше лакомота на селанецот кон забранетиот плод. Но поразбирливо од се зборуваше самиот опит придобиен од класата на селаните при користењето на бирачкото право, зборуваа тие разочарувања, кои што едно по друго се испикуваа врз него во стремителниот развиток на револуцијата. **Револуциите — се локомотиви на историјата.**

Постепениот пресврт во настрoението на селанството се покажа во различни симптоми. Тој се покажа уште на изборите за Законодавното собрание, се покажа во опсадната положба објавена во пет департаменти околу Лион, се покажа неколку месеци подоцна после 13 јуни во изборот на департаментот од Жиронда на Монтањар на местото на бившиот президент на „незаменлив парламент“ („chambre introuvable“¹⁾) се покажа на 20 декември 1849 г. во изборот на првен место умрениот легитимистички депутат од департаментот гар, таа обетована земја на легитимистите, арена на ужасни расправи со републиканците во 1794 и 1795 г. жариште на белиот терор во 1815 г.; каде што отворено се убиваа либералите и протестантите. Тоа револуционизирање на најконзервативната класа појасно од се се покажа после востановувањето на данокот врз виното. Владините мерки и закони, издадени во јануари и февруари 1850 г., беа насочени скоро исклучиво против департаментите и селаните, што се јавува како најубедителен доказ за нивното разбудување.

¹⁾ Под тоа име во историјата е познато избраното во 1815 г., непосредно после втората абдикација на Наполен, собрание, фанатички-ултрајојалистичка и реакционерна. (Забелешка на Енгелс кон изданието од 1895 г.).

Циркуларот на д'Опуљ, што го постави жандарот во положба на инквизитор во однос на префекторот, субпрефекторот и пред се' кон кметот што организира система на шпионажи дури до најглувите к'ошиња на најзафрлените села; **законот против школските учители**, што ги потчини нив, **духовните водачи**, воспитатели и идеолози на селанската класа на произволот на префекторот што ги гонеше, пролетерите на класата од учените, токму како диви Сверови, од едно село во друго; **законопроектот против кметовите**; што обеси над главите на последните дамкле-ев меч на оставка и секој момент што ги противопоставува нив, президентите на селанските општини на президентот на републиката и партијата на редот; на **наредбата**, што ги направи 17 војни окрузи на Франција во четири папала-ци што ја направи касарната и војниот логор национален салон за Французите; **законот за училиштата**, со кој што партијата на редот ја објави непросветеноста и насилното заглупување на Франција, како неопходен услов на своето постоење при режимот на општото бирачко право, — што претставуваа сите тие закони и мерки? Отчајани обиди наново да се потчинат на партијата на редот департаментите и селанството од департаментите.

Како **репресии**, тоа беа бедни средства, што не погодуваа во целта. Крупните мерки, како запазувањето на данокот врз виното и данокот од 45 сантима, подигравното отфрлање на селанските петиции за враќањето на милијардата итн., — сите тие законодавни молскавици од центарот само ја поразуваа селанската класа наведнаш, во целост. Набројаните погоре закони и мерки му придаваа на нападот и сопотивата **сеопшт** карактер, ги правеа тема на дискусии во секоја колиба, тие ја вкоренуваа револуцијата во секое село, тие ја **распространуваа и поселануваа револуцијата**.

Од друга страна, тие проекти на Бонапарта и нивното примање од Националното собрание не ја докажуваат ли согласноста на обете власти на конституционата република таму, каде што е работата за задушјување на анархијата, т.е. на сите тие класи, кои што востануваат против диктатурата на буржоазијата? Зар Сулук веднаш после

своето грубо послание¹ не го увери Законодавното собрание во својата преданост кон делото на редот во посланието кон Карље што следува непосредствено потоа, на таа нечиста и вулгарна карикатура на Фуше, слично на тоа како што и самиот Луј Бонапарта беше просташка карикатура на Наполеон?

Законот за училиштата ни го покажува сојузот на младите католици и старите волтеријанци. Господството на обединетата буржоазија, — можеше ли тоа да биде нешто друго ако не обединет деспотизам на пријателската на језуитите рестаурација на јулската монархија што спекулираше со слободомислието? Оружјето, со кое што го снабдуваа народот едни буржоазни фракции против другите во својата меѓусебна борба за врховна власт, — зарти не можеа наново да го истргнат од рацете на народот кога тој се спротивоставуваше на нивната обединета диктатура? Ништо, дури ни отфрлањето на законот за спогодби по меѓусебна согласност не го возмути така парискиот дук'анција, како тоа кокетничење со језуитизмот.

Меѓутоа судрувањата меѓу различните фракции од партијата на редот како и меѓу Националното собрание и Бонапарта, се продолжуваа на свој ред. Не му се свиде на Собранието тоа што Бонапарта непосредно после својот државен преврат, после назначувањето на сопствена бонапартистичка влада ги повика кон себе наново назначени во префекти инвалиди на монархијата и како услов за нивната служба ја постави забранетата од уставот агитација во полза на повторното негово избирање за президент; не му се свиде, Карље го ознаменува своето назначување со затворањето на еден легитимистички клуб; не му се свиде што Бонапарта основа сопствен весник „Le Napoleon“ кој што им ги покажуваше на публиката тајните присакувања на президентот, во тоа време додека министрите требаше да ги одречуваат од трибуните на Законодавното собрание, не му се свиде на Собранието што Бонапарта, без обзир на сите гласања на недоверба упорно не ги отпушташе своите министри; не му

¹) Во предвид е посланието на Наполеон III кон Националното собрание, во кое што тој известуваше дека и' дал оставка на владата на Баро и образува новата влада. Ред.

се свиде обидот да се придобие расположението на ун-терофицерите со додатокот од четири су кон нивната ка-тадневна плата и расположението на пролетаријатот пре-ку плагијатот од „Париските тајни“ на Ежен Си — со установувањето на „заемна банка за заеми на честа“; на крајот, не му се свиде таа бесрамност, со која што преку министрите на Бонапарта беше внесен предлогот да се ин-тернираат во Алжир запазените јунски востаници, за да се направи Законодавното собрание непопуларно во це-лост, додека самиот президент си осигуруваше популар-ност делум со одделни акти на помилување. Тисер изго-вори застрашителни зборови за „државните пресврти“ („coups d'état“) и „необмислени постапки“ („coups de tête“) а Законодавното собрание му се осветуваше на Бо-напарта со тоа, што го отфрлаше секој законопроект, кој што тој го внесуваше во сопствени интереси, и со шум-на подозрителност го иследуваше секој проект, кој што тој го внесуваше во општите интереси, не му оди ли во сметка на личната власт на Бонапарта под предлог на за-силувањето на исполнителната власт. Со еден збор, тоа се осветуваше со завера на презрение.

Партијата на легитимистите, на свој ред, ја раздра-знуваше тоа што поитрите орлеанисти наново ги зедаа во свои раце скоро сите државни должности, ги раздразнува-ше растежот на централизацијата, додека тие очекуваа успех на својата работа од децентрализацијата. И нави-стина, контрареволуцијата насилно спроведуваше центра-лизација, т.е. го подготвуваше механизмот на револуција-та. Установувајќи обврзен курс за банкнотите од банката, таа го централизира дури златото и среброто на Франција во париската банка и по таков начин создаде готова војна каса на револуцијата.

На крајот, орлеанистите ги раздразнуваше, што на нивниот принцип за вонбрачна династија се спротивста-вува наново испливаниот принцип на легитимизмот, што нив самите постојано ги понижуваат и третираат, слично на тоа како што племиќот ја третира својата сопруга од буржоаски исход.

Ние чекор по чекор проследивме, како селаните, сит-ните буржуи, воопшто средните општествени слоеви за-

стануваа на страната на пролетаријатот, приот'аа кон отворен антагонизам во однос на официелната република, беа третирани од неа како непријатели. **Возмутувањето против диктатурата на буржоазијата, потребноста од преобразување на општеството, запазувањето на демократско-републиканските установи како орудија на таа преобразба, сплотувањето околу пролетаријатот како решавачка револуционерна сила** — ете ги општите црти што ја карактеризира така виканата партија на социјалната демократија, партија на црвената република. Таа „Партија на анархијата“, како што ја крстија нејзините противници точно исто така како и партијата на редот, се јавува како коалиција на различни интереси. Од најништожната реформа на старото општествено безредие до кутнувањето на стариот општествен поредок, од буржоазниот либерализам до револуционерниот тероризам — така далеку се разијдуваат меѓу себе крајностите, што го составуваат излезниот и крајниот пункт на „партијата на анархијата“.

Укинувањето на заштитните царини — тоа е социјализам! Затоа што тоа посегнува на монополот од **индустриската** фракција на партијата на редот. Приведувањето во ред на државното стопанство — тоа е социјализам! затоа што го засегнува монополот од **финансиската** фракција на партијата на редот. Слободниот увоз на странско месо и жито — тоа е социјализам! затоа што тој го нарушува монополот на третата фракција од партијата на редот, **крупното земјопоседништво**. Барањата на фрифредерите, најнапредната партија на англиската буржоазија, во Франција сите до едно без исклучение стануваат социјалистички барања. Волтеријанството — тоа е социјализам! затоа што тоа напаѓа на четвртата фракција од партијата на редот, **католичката** фракција. Слобода на печатот, слобода на здруженијата, општото народно образование — тоа е социјализам, социјализам! Па нали сето тоа — се атентати на општиот монопол на партијата на редот!

Во одот на револуцијата положбата така бргу созреа, што пријателите на реформата од сите нијанси, што најскромните барања на средните класи беа принудени да се

обединуваат околу знамето на најкрајната партија на превратот, околу црвеното знаме.

Но колку и да беше различен социјализмот на главните составни елементи од „партијата на анархијата“ со обзир на економските услови и општите револуционерни потреби што излегуваа од нив на оваа или онаа класа или класна фракција, — во еден пункт тој остануваше еден и ист: тој се објавуваше за средство за ослободувањето на пролетаријатот и го прогласуваше тоа ослободување како своја цел. Свесно мамене кај едните, самоизмама кај другите, кои што убедени, дека светот преустроен во сообразност со нивните потреби е подобар од световите за сите, дека тој ги осуштествува сите револуционерни барања и ги отстранува сите револуционерни конфликти.

Под општите социјалистички фрази на „партијата на анархијата“ што повеќе или помалку звучеа подеднакво се крие на прво место социјализмот на весниците „National“, „Presse“, „Siècle“, кој што повеќе или помалку последователно се стремеше да го кутне господството на финансиската аристократија и да ја ослободи индустријата и трговијата од старите окови. Тоа е — социјализам на индустријата, трговијата и земјоделството, чии што интереси ги жртвуваат нивните главатари што влегуваат во партијата на редот, во колку тие интереси повеќе не се совпаѓаат со нивните приватни монополи. Од тој буржоазен социјализам како и секоја друга разновидност на социјализмот, привлекува кон себе известен дел од работниците и ситните буржуи, се разликува посебно социјализмот, ситнобуржоазниот социјализам, социјализмот *par excellence*¹. Капиталот ја ограбува таа класа главно како кредитор; затоа таа класа бара кредитни установи, капиталот ја притиснува со својата конкуренција, затоа таа бара асоцијации, подржувани од државата; капиталот ја победува неа со концентрацијата, затоа таа бара прогресивни даноци, ограничување правото на наследство, спроведување на крупни работи од државата и други мерки, **насилно што го задржуваат растежот на капиталот**. Бидејќи таа мечтае за мирно осуштествување на својот социјализам, —

¹) По предност, превозходство. Ред.

освен со исклучение само на некоја непродолжителна втора февруарска револуција, — то таа, природно, си го претставува идниот историски процес во вид на **осуштување на системи**, кои што ги измислуваат или век'е ги измислиле социјални теоретици, било во компании било поединечно. По таков начин, тие социјалисти стануваат еклектици или приврзаници на социјалистички системи што се на лице, приврзаници на **доктринерниот социјализам**, кој што беше теоретски израз на пролетаријатот само до тогаш, додека пролетаријатот уште не дорасна до своето сопствено слободно историско движење.

Таа утопија, тој доктринерен социјализам, што го потчинува сето движење во целост на еден од неговите моменти, што го заменува колективното, општествено производство со мозочната дејност на одделен педант, а, главно, што ја отстранува во својата фантазија со помошта на мали покуси и големи сентименталности револуционерната борба на класите со сите нејзини неминовни пројави, тој доктринерен социјализам всушност само го идеализира современото општество, дава лишена од сенки негова картина и се труди да го осушества својот идеал и наспротив стварноста на тоа исто општество. И во тоа време додека пролетаријатот и' го отстапува тој социјализам на ситната буржоазија, а борбата меѓу различните социјалистички водачи покажува дека секоја од така виканите системи е претенциозно потцртување на еден од преодните моменти од социјалниот преграт во противоположност на друг, — **пролетаријатот се' повек'е се обединува околу револуционерниот социјализам, околу комунизмот**, кој што самата буржоазија го крсти со името на Бланки. Тој социјализам е **објавување на непрекината револуција, класна диктатура на пролетаријатот, како неопходна преодна степен кон уништувањето на класните разлики воопшто, кон уништувањето на сите производствени односи**, на кои што почиваат тие разлики, кон уништувањето на сите општествени односи што одговараат на тие производствени односи, кон пресврт во сите идеи, што произлегуваат од тие општествени односи.

Рамките на нашето изложување не ни дозволуваат да се запреме поподробно на тоа прашање.

Ние видовме: слично на тоа како што во партијата на редот неизбежно застапа на чело финансиската аристократија, така на чело на „партијата на анархијата“ — застапа пролетаријатот. Во тоа време додека различните класи што се обединија во револуционерна лига се групираа околу пролетаријатот, додека департаментите стануваа се’ помалку сигурни и самото Законодавно собрание се понезадоволно ги пречекуваше претензиите на францускиот сулук — се наближија долго одлаганите и задржувани дополнителни избори за местото на прогонетите монџари од 13 јуни.

Владата, презирана од своите непријатели, навредувана и уништувана на секој чекор од своите божеи пријатели, гледаше само едно средство да излезе од таа несносна и нецврста положба — бунт. Бунтот во Париз би направил можен предлогот да се објави опсадна положба во Париз или департаментите и по таков начин да се располага со изборите. Од друга страна, пријателите на редот мораа да прават отстапки на владата што одржала победа над анархијата, иначе самите тие би се јавиле во ролјата на анархистите.

Владата се зафати за работа. Во почетокот на февруари 1850 г. таа го провоцира народот сечејќи ги дрвјата на слободата. Напразно! Ако дрвјата на слободата и ги изгубија своите места, то самата влада си ја загуби главата и во страв отстапи пред својата сопствена провокација. Националното собрание со ледена недоверба го сретна тој несрачен обид на Бонапарта да се ослободи. Не поголем успех имаше и оддалечувањето на бесмртните венци од јулската колона. Тоа предизвика во еден дел на армијата револуционерни демонстрации, му даде на Националното собрание повод за повеќе или помалку скриено гласање на недоверба на владата. Напразно владиниот печат застапуваше со укинувањето на општото бирачко право и втурнувањето на козаците. Напразно д’ Опуљ во Законодавното собрание направо ги предизвика членовите на левицата; напразно тој ги викаше на улицата и изјави дека владата се приготвила да ги пресретне како што треба. Д’ Опуљ не доби ништо освен покана да го запазува редот од страна на претседателот, и партијата на редот со мол-

чаливо злорадство му дозволи на еден депутат од левицата да ги исмее узурпаторските присакувања на Бонапарта. Напразно, на крајот владата ја предскажуваше револуцијата да стане на 24 февруари. Владата го доби само тоа што народот никако не го одбележи 24 февруари.

Пролетаријатот не дозволуваше да биде спровоциран на бунт тој намеруваше да направи **револуција**.

Провокациите на владата, што само го засилија општото незадоволство од посотек'иот поредок, не му попречија на изборниот комитет што се наог'аше исцело под влијание на работниците, да ги предложи следните три кандидати за Париз: **Дефлот, Видал и Карно**. Дефлот беше прогонет во јуни и амнестиран во резултат на еден од популарните тогаш бонапартовски истапи; тој беше пријател на Бланки и зеде учество во делото на атентатот на 15 мај. Видал е познат како комунистички писател, како автор на книгата „За распределба на богатството“; тој беше секретар на Луј Бланк во луксембурската комисија. **Карно**, син на членот од конвентот што ја организира победата, најмалку искомпромитираниот член на партијата на „National“, министер за просвета во привремената влада и исполнителната комисија, беше благодареејки на својот демократски законопроект за училиштата жив протест против училишниот закон на језуитите. Тие тројца кандидати претставуваа три класи што меѓу себе склучија сојуз: на чело — јунски востаник, претставник на револуционерниот пролетаријат; наредно со него — доктринер — социјалист, претставник на социјалистичката ситна буржоазија; на крајот, третиот кандидат — претставник на партијата на буржоазните републиканци, чии што демократски формули во судрувањето со партијата на редот добија социјалистичка смисла и одавна го загубија своето сопствено значење. Тоа беше сеопшта, коалиција против буржоазијата и владата, како и во февруари. Но овој пат пролетаријатот стоеше на чело на **револуционерната лига**.

Наспротив сите усилби на противниците победија социјалистичките кандидати. Дури армијата гласаше за јунскиот востаник и против својот војни министер Лајт. Партијата на редот беше поразена, разгромена. Департа-

ментските избори не и' донесоа утеха; тие дадоа мнозинство на монтањарите.

Изборите од 10 март 1850 година! Тоа беше освета за јуни 1848 г., тие што ги прак'аа и убиваа јунските востаници, се вратија во Националното собрание, но погребени, пропрак'ани од прогонетите, со нивните принципи на уста. **Тоа беше освета за 13 јуни 1849 г.;** Монтања, која што ја избрка Националното собрание, се врати во Националното собрание, но таа век'е се врати не како командир на револуцијата, а како нејзина најпрва труба. **Тоа беше освета за 10 декември:** Наполеон се препна со својот министер Лајт. Парламентарната историја на Франција знае за само една аналогича со ова: пропаг'ањето на д' Осе, министер на Карло X, во 1830 година. На крајот, изборите од 10 март 1850 г. беа освета за изборите од 13 мај, кои што и' дадоа мнозинство на партијата на редот. Изборите од 10 март 1850 г. беа освета за изборите од 13 мај, кои што март беше револуција. Зад бирачките листи се кријат уличните камења.

„Гласањето од 10 март ни објавува војна“, — извикна Серјур д'Агесо, еден од најпрогесивните членови на партијата на редот.

Од 10 март 1850 година конституционата република стапува во нова фаза, во **фазата на своето разлагање.** Различните фракции од мнозинството наново се обединети една со друга и со Бонапарта; тие наново го спасуваат редот; Бонапарта наново е — нивната **неутрална личност.** **Ако** тие спомнуваат за својот ројализам, тоа е само затоа што се отчајале во можноста од буржоазната република; ако тој спомнува дека е — претендент, тоа е само затоа што се отчајува во можноста да остане президент.

На изборот на јунскиот востаник **Дефлот** Бонапарта, по команда на партијата на редот, одговори со назначувањето на **Барош** за министер на внатрешните работи, — Барош што беше обвинител на Бланки и Барбес, Ледри Ролан и Гинар. На изборот на **Карно** Законодавното собрание одговори со примањето на законот за училиштата, на изборот на **Видал** — со забранување на социјалистичкиот печат. Преку трубењето на својот печат партијата на редот се обидувааше да го скрие својот сопствен страв. „Ме-

чот е свет”, — извикува еден од нејзините органи. „Заштитниците на редот мораат да почнат настапување против партијата на првените” — изјавува друг орган. „Меѓу социјализмот и општеството се води брба не на живот а на смрт, постојана беспопштедна војна; во таа очајана војна еден од нив мора да загина; ако општеството не го уништи социјализмот, социјализмот ќе го уништи општеството“, — кукурига третиот петел на редот. Дигајте барикади на поредокот, барикади на религијата, барикади на семејството! Треба да се сврши со 127.000 париски бирачи! Вартоломеевска нок’ за социјалистите! И партијата на редот за еден миг навистина верува дека победата и’ е осигурена.

Појаросно отколку на се’ друго нејзините органи се нафрлаат на „париските дук’андии“. Дук’андиите од Париз го избраа за свој претставник јунски востаник! Тоа значи: повторен јуни 1848 г. е невозможен; тоа значи: втори 13 јуни 1849 г. е невозможен; тоа значи: крупната сопственост загина бидејќи нејзиниот вазал — ситната сопственост — го бара својот спас во лагерот на лишените од сопственост.

Партијата на редот прибегнува, се разбира кон своето неизбежно општо место: „Повек’е репресии!“ — извикува таа. — „Да се наголемат десет пати репресиите!“ Но нејзината репресиивна сила се намали десет пати додека сопротивата се наголеми сто пати. Зар најглавното орудие на репресијата, армијата, нема потреба од репресии? И партијата на редот го кажува својот последен збор: „Треба да се скрши железниот прстен на легалноста што не задушува. Конституционата република е невозможна, ние мораме да се бориме со своето вистинско оружје. Од февруари 1848 г. ние се боревме со револуцијата со нејзиното оружје и на нејзиниот терен, ние ги примивме нејзините установи; конституцијата е тврдина која што ги заштитува тие што опсадуваат а не опсадените! Во трбухот на тројанскиот коњ ние се вмомкнавме во светиот Илион, но, не постапивме како нашите претци, Грците!¹ ние не го

¹) Игра на зборови: греес — грци а исто и шмекар. (Забелешки на Енгелс кон изданието од 1895 г.

завојувавме непријателскиот град, а самите паднавме в плен“.

Во основа на конституцијата лежи општото бирачко право. Уништување на општото бирачко право — ете го последниот збор од партијата на редот, последниот збор на буржоазната диктатура.

Општото бирачко право и' го призна правото на буржоазијата на таа диктатура на 4 мај 1848 г., на 20 декември 1848 г., 13 мај 1849 г., 8 јули 1849 година. Општото бирачко право се осуди самото себе на 10 март 1850 година. Господството на буржоазијата како извод и резултат на општото бирачко право, како категоричен акт на суверената волја на народот — ете ја смислата на буржоазната конституција. Но каква смисла има конституцијата од тој момент кога содржината на тоа бирачко право, на таа суверена волја на народот не се сведува повеќе кон господството на буржоазијата! Зар вистинската должност на буржоазијата не е да го регулира така бирачкото право што тоа би го сакало разумното, т.е. нејзиното господство? Зар општото бирачко право, секој пат уништувајќи ја државната власт што постои и што секој пат наново ја пресоздава од себе, со самото тоа не ја уништува секоја цврстина, не ги става катаминутно на коцка сите власти што постоат, не го поткопува авторитетот, не застрашува да ја направи авторитет самата анархија? Кој уште к'е се сомнева во тоа после 10 март 1850 година?

Отфрлајќи го општото бирачко право во кое што таа се драцираше до тогаш, од кое што таа ја црпише својата семоќност, буржоазијата отворено си призна; „Нашата диктатура до сега постоеше по волјата на народот, отсега таа к'е биде зацврстена против волјата на народот“. И напoлно доследна на тоа таа си бара сега потпори не во Франција, а надвор од неа, во странство во инвазијата.

Заедно со поканата за инвазија тој втор Кобленц, што ја избра за своја резиденција самата Франција ги возбудува против себе сите национални страсти. Напаѓајќи на општото бирачко право таа дава општ повод за нова револуција а на револуцијата имено и' е потребен таков повод. Секој посебен повод би ги разединил фракциите на револуционерната лига и би ги натерал да излезат на ја-

ве нивните разлики. Но **општиот** повод ги заглушува полуреволюционерните класи, им дозволува да се мамат по адрес на **определениот карактер** на идната револуција, за последиците на нивните сопствени постапки. Секоја револуција има потреба од банкетно прашање. Општото бирачко право — ете го банкетното прашање на новата револуција.

Но, откажувајќи се од единствено можната форма на својата **обединета власт**, од најмоќната и најполната форма на своето **класно господство**, од **конституционата република**, и фрлајќи се назад кон пониската, неполната, послабата форма, кон монархијата, соединетите буржоазни фракции се осудија самите себе. Тие личат на тој старец кој што сакајќи да си ја врати својата момчешка свежина ги земал своите детски алишта и се обидел да ги напне на своите изнемоштени членови. Нивната република ја имаше само таа заслуга, што таа беше леа во која што **'ртеше семето на револуцијата**.

10 март 1850 г. го носи натписот:

Après moi le déluge! После мене ако сака потоп нека тттане!

IV.

УКИНУВАЊЕ НА ОПШТОТО БИРАЧКО ПРАВО ВО 1850

(Продолжението од предните три глави е земено од „Прегледот“, поместен во последниот, двоен, 5—6 номер на журналот „Нов Рајнски Весник. Политичко економски преглед“. Таму во почетокот се опишува големата трговска криза што избухна во 1847 г. во Англија; со нејзиното воздејство на европскиот континент се објаснува изострувањето на тамошните политички осложнувања и нивното претворање во револуција во февруари и март 1848 г. а потоа се покажува како настапеното уште во 1848 г. и уште повеќе засиленото во 1849 г. процутување на трговијата и индустријата го парализира револуционерниот подем, направувајќи ја заедно со тоа можна победата на

реакцијата. Специјално за Франција потоа се вели след-
ново:)¹

Исто такви симптоми почнаа да се покажуваат во Франција од 1849 г., а особено од почетокот на 1850 година. Париската индустрија работи со полна пара, памучно,—хартијните фабрики во Руан и Милхаузен исто така работаат доста добро макар што како и во Англија и тука како пречка се јавија високите цени на суровините. При тоа развивање на процутот во Франција особено спомогна широка царинска реформа во Шпанија и намадувањето на царините за различни раскошни предмети во Мексико. Извозот на француските стоки на обата тие пазари силно се наголеми. Растежот на капиталите доведе во Франција кон цела низа спекулативни претпријатија како повод за кој што служеше експлоатацијата во крупен мащтаб на калифорниските наоѓалишта на злато. Изникнаа маса здруженија кои што со своите мали акции и социјалистички обоени проспекти апелираат непосредно кон к'есето на ситните буржуи и работниците, но воопшто се сведуваат кон најчистото мамење кое што им е својствено само на французите и кинезите. Едно од тие здруженија дури непосредно е покровителствувано од владата. Увозните царини составуваа во Франција за првите 8 месеци од 1848 г. 63 милиона франка, а за 9-те месеци од 1849 г. — 95 милиони франка, а за 9 месеци од 1850 г. — 93 милиона франка. Во останатото, во септември 1850 г. тие наново покачија на повеќе од еден милион во споредба со истиот месец 1849 година. Извозот исто така се покачи во 1849 г. и уште повеќе во 1850 година.

Како најубедлив доказ за наново настапениот процут служи возобновувањето на француската банка, по законот од 6 август 1850 година плаќање во готово². На 15 март 1848 г. банката доби право да ги запре привремено плаќањата во готово. Количината на банкнотите што се наоѓаа во оборот, вклучувајќи ги и провинцијалните банки составуваше тогаш 373 милиони франка (14 920 000 ф.ст.).

¹ Овој встاپителен абзец е написан од Енгелс за изданието од 1895 г. **Ред.**

²) — т. е. разменување банкнотите за метални пари. **Ред**

На 2 ноември 1849 г. во оборот се наоѓаа 482 милиони франка, или 19 280 000 ф. ст., што означуваше наголемување од 4 360 000 ф. ст., а на 2 септември 1850 г. — 496 милиони франка или 19 840 000 ф. ст., т.е. наголемување од приближно 5 милиони фунти стерлинга. При тоа немаше обесценување на банкнотите; наспротив, наголемувањето на банкнотите во оборотот беше пропракано од натрупување што постојано растеше на злато и сребро во касите на банката, така што летото 1850 г. металните резерви достигнаа приближна сума од 14 милиони ф. ст., нечуена во Франција сума. Таа околност, што банката по таков начин дојде во состојба да го наголеми оборотот на своите банкноти и заедно со тоа својот активен капитал на 123 милиони франка, или 5 милиони ф. ст., јасно докажува колку беше правилно нашето тврдење во еден од предните броеви на журналот дека финансиската аристократија не беше разбиена од револуцијата но дека таа наспротив уште се зацврсти. Уште поочевиден станува тој резултат од следниов преглед на француското законодавство за банките во последните години. На 10 јули 1847 г., банката доби право да издава банкноти од 200 франка. До тогаш банкноти со најмала стојност беа од 500 франка. Со декретот од 15 март 1848 г. банкнотите на француската банка беа објавени за законско средство за плаќање и банката беше ослободена од обврската да ги променува за метални монети. Нејзиното право за издавање на банкноти беше ограничено на 350 милиони франка. Истовремено со тоа таа доби право да издава банкноти од сто франка. Со декретот од 27 април се назначуваше слејувањето на департаментските банки со француската банка; со друг декрет, од 2 мај 1848 г. нејзиното право за издавање на банкноти се наголеми до 442 милиони франка. Со декретот од 22 декември 1849 г. максимумот за издавање на банкноти беше доведен до 525 милиони франка. На крајот, законот од 6 август 1850 г. наново го установи правото за сменување на банкнотите за пари. Тие факти — непрекинатото наголемување оборотот на банкнотите, концентрацијата на целиот француски кредит во рацете на банката и натрупувањето на сето француско злато и сребро во нејзините трезори — го приведоа г. Прудон кон заклучокот

дека банката сега мора да ја отфрли својата стара змијска кожа и да стане прудонска Народна банка. Всушност на Прудон не му беше потребно да се запознае со историјата на банкината рестрикција во Англија од 1797 до 1819 г.¹, тој требаше само да фрли еден поглед на другата страна на каналот за да види дека тој нечуен за него во историјата на буржоазното општество факт беше не нешто друго туку во виша степен нормална буржоазна појава која што само во Франција сега настапуваше за прв пат. Ние гледаме дека божем — револуционерните теоретичари кои што после привремената влада даваа тон во Париз беа исто така незапознати со прашањето за банкротот и резултатите на примените мерки како и самите господа од привремената влада.

Без обзир на процутот на индустријата и трговијата што настапи сега во Франција, масата од населението, 25 милиони селани трпи од силна депресија. Добрите жетви последните години ги намалија цените на житото во Франција уште повеќе отколку во Англија и положбата на селаните, задолжени, истоштени од лихварите и оптеретени со даноци, ни оддалеку не можеше да се смета за предобра. Но, како што доволно јасно покажа историјата на последните три години, таа класа од населението е решително неспособна за револуционерна иницијатива. Како периодот на кризата, така и периодот на процутот на континентот настапуваат подоцна отколку во Англија. Првобитниот процес секогаш станува во Англија; таа се јавува како демиург на буржоазниот космос. На континентот различните фази од циклот, што постојано наново проаѓа во буржоазното општество, истапуваат во секундарна и терциерна форма. Прво, континентот извозува во Англија несравнено повеќе отколку во која и да е друга земја. Но извозот во Англија, од своја страна, зависи од положбата на Англија, посебно на задокеанските пазари. По тоа Англија извозува во задокеански земји несравнено повеќе, отколку

¹ За да ја спаси од банкротство Англиската банка, владата издаде во 1797 г. специјален акт, со кој што се установуваше принуден курс за банкнотите и кој што и' дозволуваше на банката да го прекине сменувањето на нејзините банкноти за злато. Со актот од 1819 г. сменувањето на банкнотите за злато беше обновено. Ред.

сиот континент, така што размерите на континенталниот експорт во тие земји секогаш зависат од прекуокеанскиот извоз на Англија. Ако за тоа кризите создаваат револуции пред се' на континентот, тоа нивната причина сепак се наоѓа во Англија. Во членовите на буржоазниот организам силните катастрофи природно треба да стануваат побрзо отколку во неговото срце, каде што се поголеми можностите за компензација. Од друга страна, степенот на воздејството од континенталните револуции врз Англија заедно со тоа се јавува како барометар кој што покажува во колкава мерка тие револуции ги доведуваат во прашање самите темели на буржоазниот поредок или во колкава мерка тие се однесуваат само за неговите политички реформации.

При таков општ процут, кога производителните сили од буржоазното општество толку бујно се развиваат во колку тоа е воопшто можно во рамките на буржоазните односи, за вистинска револуција и збор не може да станува. Слична револуција е можна само во тие периоди, кога обата тие фактори, современите производителни сили и буржоазните форми на производството, стапуваат меѓу себе во противречност. Бескрајните расправи со кои што се занимаваат сега претставниците на одделни фракции од континенталната партија на редот, меѓусебно компромитирајќи се еден друг, ни најмалку не водат кон нови револуции; наспротив; тие расправи само и затоа се можни што основата на општествените односи во дадениот момент е така цврста и — што реакцијата не го знае — така буржоазна. Сите реакционерни обиди да се задржи буржоазниот развиток исто толку без сомнение к'е се разбијат од таа основа како и сето правствено негодување и сите пламени прокламации на демократите. Новата револуција е можна само после нова криза. Но нејзиното настапување е исто така неизбежно, како и настапувањето на таа последната.

Да прејдеме сега на Франција.

Натерувајќи да се направат новите избори од 28 април, народот сам ја сведе на нула својата победа која што тој во сојуз со ситната буржоазија ја одржа на изборите од 10 март. Видал беше избран не само во Париз, но и на

Долна Рајна. Парискиот комитет, во кој што силно беа претставени Монтања и ситната буржоазија, го натера да го прими мандатот за Долна Рајна.

Победата од 10 март го изгуби своето решавачко значење; конечното решение беше наново одложено, напрегатоста на народот слабеше, тој привикнуваше на легални триумфи вместо на револуционерни. На крајот, кандидатура на Ежен Си, сентиментално-малограѓански социјал-фантазер, совршено ја уништи револуционерната смисла на 10 март, реабилитацијата на јунското востание; пролетаријатот во најдобриот случај можеше да ја прими само како шега што им се свидеше на гризетките. Против таа благонамерна кандидатура партијата на редот, што стана посмела поради нерешителното држење на противниците, изложи кандидат кој што требаше да ја олицетвори јунската победа. Тој комичен кандидат беше спартанскиот татко на семејството, Леклер, чии што геројски напињања печатот меѓутоа, ги кинеше на парчиња и кој што на изборите претрпе сјаен пораз. Новата победа на изборите од 28 април ја ободри Монтања и ситната буржоазија. Монтања во душа веќе ликуваше дека може да ја постигне својата цел по чисто легален пат, не предизвикувајќи нова револуција која што наново би го ставила на авансцената пролетаријатот; таа беше уверена дека при новите избори во 1850 г. на президентскиот стол со помошта на општото бирачко право к'е го седне г. Једри Ролен и к'е осигури монтањарско мнозинство во Собранието. Партијата на редот, која што новите избори, кандидатурата на Си и настроението на Монтања и ситната буржоазија ја убедија во тоа дека последните решиле при сите околности да останат спокојни одговори на обете изборни победи со изборниот закон кој што го укинуваше општото бирачко право.

Владата беше толку претпазлива што не го зеде тој законопроект на своја сопствена одговорност. Тоа му направи божем отстапка на мнозинството, доставувајќи ја разработката на тој проект на раководителите од мно-

зинството, на седумнаесте бирграфи¹. По таков начин, не владата му предложи на Националното собрание, а мнозинството од Собранието си предложи самото на себе укинување на општото бирачко право.

На 8 мај проектот беше внесен во Собранието. Сиот социјалистичко-демократски печат, како еден човек стана да го убедува народот да се држи достоинствено, да запази величествено спокојство, да остане пасивен и да им се довери на своите претставници. Секоја статија од тие весници беше признание дека револуцијата пред се к'е го уништи таканаречениот револуционерен печат и дека, значи, сега работата е за неговото запазување. Божем револуционерниот печат ја издаде својата тајна. Тој ја потпиша својата сопствена смртна пресуда.

На 21 мај Монтања го постави прашањето на претходно разгледување и побара отфрлање на целиот законпроект бидејќи тој ја нарушува конституцијата. Партијата на редот одговори на тоа дека конституцијата к'е биде нарушена кога к'е потребе тоа, сега пак тоа е излишно, затоа што конституцијата може да биде толмачена по секаков начин и само мнозинството е компетентно да решава кое толмачење е правилно. Незауздано дивите напади на Тиер и Монталамбер Монтања ги пресретна со благовоспитна и културна хуманост. Таа се опираше врз земјиштето на правото; партијата на редот и' укажа на земјиштето на која што израстува правото, на буржоазната сопственост. Монтања истенка: зар навистина сакаат посекоја цена да предизвикаат револуција? Партијата на редот одговори: ние сме приготвени за неа.

На 22 мај беше завршено со предходното разгледување на прашањето, со мнозинство од 462 гласа против 227. Истите тие луѓе што така свечено и така разложно докажуваа дека Националното собрание и секој претставник во поодделно к'е се одречат од своите полномоќија само тогаш кога народот, нивниот полномоќник к'е им ги

¹ Станува збор за бирото на депутатите од партијата на редот во Законодавното собрание. Неговите членови подигравно ги нарекува бирграфи за означување на бесилната властољубивост и феудалните стремежи на монархистите; прекорот е вземен од истоимената драма на В. Хиго. Ред.

одземе нивните полномок'ија, продолжуваа спокојно да си седат на своите места, и вместо самите да дејствуваат, почнаа на земјата да и' предлагаат да дејствува, а имено по пат на петиции; тие остануваа неподвижни и тогаш кога на 31 мај самиот закон мина по сјаен начин. Тие се обидоа да се осветат со протест во кој што тие ја регистрираа својата невиност кон изнасилувањето на конституцијата, но и тој протест тие не го изјавија отворено а скришум го турија в џебот на претседателот

Стопедесетилјадната армија во Париз, бескрајното одлагање на конечното решение, поканите на печатот за спокојство, малодушието на Монтања и новоизбраните депутати, величенственото спокојство на ситната буржоазија а главно трговскиот и индустрискиот подем пречеа за каков и да е револуционерен обид од страна на пролетаријатот.

Општото бирачко право ја исполни својата мисија. Мнозинството од народот ја помина неговата образователна школа која што ролја тоа само и можеше да ја игра во револуционерната епоха. Тоа требаше да биде отстрането било од револуцијата, било од реакцијата.

Уште поголема енергија пројави Монтања при стана-тиот наскоро потоа инцидент. Војнот министер. г. Опуљ од трибуната на Собранието ја нарече фебруарската револуција несреќна катастрофа. На говорниците на Монтања, што како секогаш со силна врева го искажа своето морално негсдување, президентот Дипен им го одзеде зборот. Жирарден и' предложи на Монтања веднаш во полн состав да излезе од салата. Резултат: Монтања остана во салата, а Жирарден, како недостоен беше исфрлен од нејзината средина.

Изборниот закон имаше потреба од уште едно допол-нение, од нов закон за печатот. Последниот не требаше да се чека многу. Законопроектот на владата, кого што поправките од партијата на редот во многу пунктови го направија уште посуров, ги наголемуваа кауциите, разгледуваше особен печатен ценз за романите што се печатат во вид на фелтони, (одговор за избирањето на Ежен Си), ги обданоочуваше сите произведенија што излегуваа во неделните и месечните изданија во извесна количина листови и, на крајот, установуваше дека секоја статија во весни-

кот мора да биде потпишана од авторот. Одредбите за кауциите го убија таканаречениот револуционерен печат; народот гледаше на неговото погинување како на osveta за укинувањето на општото бирачко право. Но ни тенденциите, ни дејството на новиот закон не се ограничуваа само на тој дел на печатот. Додека катадневниот печат беше анонимен, тој претставуваше орган на широкото и безимено општествено мислење; тој беше трета власт во државата. Потпишувањето на секоја статија го претвораше весникот во прост зборник на литературни произведения на повеќе или помалку познати лица. Секоја статија спадна до нивото на весникарско соопштение. До тогаш весниците беа во оборот како хартијни банкноти на општественото мнение, сега тие станаа повеќе или помалку сомнителни соломеници, чиј што добар квалитет и врвез зависеа не само од кредитот на давачот на меницата, но исто така од кредитот на индосантот. Печатот на партијата на редот агитираше не само во корист на укинувањето на општото бирачко право, но и за најкрајни мерки против „лошиот“ печат. Мегутоа дури „добриот“ печат со својата страшна анонимност не и' беше по вкус на партијата на редот, особено на одделни нејзини претставници од провинцијата. Таа сакаше да си има работа само со заплатуван писател, сакаше да го знае неговото име, место на живеење и личен опис. Напразно „добриот“ печат се оплачуваше за црната неблагодарност со која што му заплатуваа за неговите услуги. Законот беше примен и барањето на потписи удри пред се' на самиот него. Имињата на републиканските гублинисти беа добро познати, но поштуваните фирми „Journal des Débates“, „Assemblée Nationale“ „Constitutionnel“² итн. итн. со нивната наголемо рекламирана државна мудрост влегоа во најглушавата положба кога сета таа тајнствена компанија наведнаш се претстави во ликот на продадени и опитни penny-a-liners³

¹ „Assemblée Nationale“ (Национално собрание“) — катадневен вестник со монархистички правец, излегуваше во Париз од 1848 до 1857 г. Ред.

² „Konstitutionnel“ („Конституционалист“) — катадневен орган на конституционите монархисти, излегуваше во Париз од 1815 до 1870 год. Ред.

³ пискарала

од родот на Граѓе де Касањак, што заштитиваа за готови пари се' што е можно и удобно, или од видот на старите перачки од родот на Капфиг, што се наречуваа државни луг'е, или во видот на крцкалки што кокетничат како г. Лемузи од „Débats“.

При разгледувањето на законот за печатот Монтања успеа дури да падне до таа степен на морален пад што требаше да се ограничи само со тоа што аплаудира на сјајните тиради на старата Луј Филиповска знаменитост, г. Виктор Хиго.

Со примањето на изборниот закон и законот за печатот револуционерната и демократската партија слегнаа од официелната сцена. Немногу после крајот на сесијата, пред разотидувањето по кук'ите, обете фракции на Монтања — социјалистичките демократи и демократските социјалисти — издадоа два манифеста, два *testimonia paupertatis*¹⁾, во кои што тие докажуваа дека нивната сила и успех никогаш не биле на нивна страна затоа што токму тие секогаш стоеле на страната на вечното право и сите слични вечни вистини.

Да прејдеме сега кон партијата на редот. Журналот „Нов Рајски Весник“ во својот трети број, стр. 16 пишуваше: „Против реставраторските присакувања на обединетите орлеанисти и легитимисти Бонапарта ја заштитива јуридикката основаност на својата фактичка власт — републиката; против реставраторските присакувања на Бонапарта партијата на редот ја заштитива јуридикката основаност на своето заедничко господство — републиката; легитимистите против орлеанистите, орлеанистите против легитимистите го заштитиваат *status quo*-то — републиката. Сите тие фракции од партијата на редот, од кои, што секоја во душата има свој сопствен крај и своја сопствена реставрација, секоја го противставува на узурпаторските и бунтовничките присакувања на своите сопарници општото господство на буржоазијата, формата во која што сите одделни претензии меѓусебно се неутрализираат и запазуваат, — републиката... Тиер и не подозираше, колку вистина се крие во неговите зборови: „Ние, ројалистите,

1) Свидетелство за бедност. Ред.

го претставуваме вистинскиот столб на конституционата република“.

Таа комедија на републиканците по невоља, омраза кон *status quo* -то и постојаното негово зацврстување, постојаните судрувања на Бонапарта со Националното собрание; опасноста што постојано се обновува за партијата на редот да се распадне на своите составни делови и постојаното ново сплотување на нејзините фракции; обидите на секоја од нив да ја претворат секоја победа над општиот непријател во пораз на своите пригремени сојузници; меѓусебната завист, сомненија и караници, без престан вадените мечови, а во резултат секогаш — бацувка на Ламурет¹, сета таа тажникава комедија на грешки никогаш така класички уште не се развивала, како во текот на последните 6 месеци.

Партијата на редот го разгледуваше изборниот закон заедно со тоа како победа над Бонапарта. Предавајќи и ја на комисијата од селумнаесте редакцијата на својот законопроект и одговорноста за него, владата на Бонапарта со тоа самото зар не се одрече од власта? Зар главната потпора на Бонапарта против Собранието не се заклучуваше во тоа што тој беше избран од 6 милиони? — Бонапарта од своја страна на изборниот закон гледаше како на отстапка на Собранието, отстапка, со чија што помош тој ја купил хармонијата меѓу исполнителната и законодавната власт. Во награда за тоа обичниот авантурист побара наголемување на својата цивил-листа за 3 милиона. Можеше ли Националното собрание да стапи во конфликт со исполнителната власт во времето кога тоа го објавуваше надвор од законот огромното мнозинство од францускиот народ? Тоа вознегодува и гледаше дека тоа се решило на најкрајни мерки; неговата комисија го отфрли

¹ Ламурет — депутат во Законодавното собрание во периодот на француската револуција во крајот на XVIII век. Се прослави со својот предлог од 7 јули 1792 г. да се прекинат сите меѓународни расправи со братски бацувски. Под влијанието на тој предлог претставниците на непријателските партии се фрлија в прегртки еден на друг, но, како што **и** требаше да се очекува, уште на другиот ден таа лицемерна "братска бацувка" беше заборавена. Ред.

предлогот; бонапартистичкиот печат од своја страна заведе страшна поза, укажувајќи на ограбениот, лишен од своето бирачко право народ. Се направија многу шумни обиди за спогодба; на крајот на краиштата Собранието на дело отстапи, но се освети во принцип. Вместо постојаното принципиелно наголемување на цивилната листа на 3 милиона во година тоа изгласа на Бонапарта само едновремена помош во размер од 2 160 000 франка. Не задоволувајќи се со тоа, тоа и таа отстапка ја направи само тогаш кога за неа се искажа Шангарње, генерал од партијата на редот и небаран покровител на Бонапарта. По таков начин, тие 2 милиона беа изгласани сопствено не на Бонапарта, а на Шангарње.

Тој без сакање фрлен подарок беше примен од Бонапарта сосема во духот на дарувачот, Бонапартистичкиот печат ги возобнови своите напади на Националното собрание, а кога при разгледувањето на законот за печатот беше внесена поправка за потписите, управена пред се' против второстепените весници, претставници на приватните интереси на Бонапарта, главниот бонапартистички орган „Pouvoir“ со нездржана јарост нападна на Националното собрание. Министрите требаше да се откажат од тој весник; одговорниот редактор на „Pouvoir“ беше повикан на одговорност пред Националното собрание и осуден на најголемата парична казна од 5.000 франка. Следниот ден „Pouvoir“ напечати уште подрска статија против Собранието, а владата за освета предизвика гонење на неколку легитимистички весници за нарушување на конституцијата.

На крајот, беше поставено прашањето за одлагање заседанијата на Собранието. На Бонапарта му беше потребно тоа одлагање за да би дејствувал без секаква пречка од страна на Собранието. На партијата на редот тоа и' беше потребно делум за нејзините фракционерни интриги, делум поради личните интереси на одделни депутати. На обајцата тоа им беше потребно за зацврстувањето и раширувањето на победите од реакцијата во провинцијата. Собранието затоа ги одложи своите заседанија од 11 август до 11 ноември. Но бидејќи Бонапарта ни најмалку не криеше дека се стреми да се избави од надзорот на На-

ционалното собрание што му тежеше, тоа Собрание на самото свое гласање на недоверба му даде карактер на недоверба кон президентот. Ни еден бонапартиста не влезе во постојаната комисија од дваесет осум луѓе, која што остана да стои на стража на добродетелта на републиката во времето на ваканциите. Место бонапартистите беа избрани дури неколку републиканци од „Siècle“ и „National“, за да ја продемонстрираат на президентот приврзаноста на мнозинството кон конституционата република.

Немногу пред одлагањето на заседанијата од Собранието, а особено сега после него изгледаше дека обете големи фракции од партијата на редот, орлеанистите и легитимистите, се готови да се помират на базата на слејувањето на обете кралски фамилии под чии што знамиња тие се бореа. Весниците беа преполнети со помирливи предлози кои што се разгледуваа крај постелата на болниот Луј Филип во Сент Леонард; но смртта на Луј Филип наведнаш ја упрости положбата. Луј Филип беше узурпаторот, Хенри V беше ограбен од него а парискиот граф поради бездетноста на Хенри IV стана неговиот законски наследник. Сега исчезна секој предлог за возразување против слејувањето интересите на обете династии. Но токму сега обете фракции од буржواзијата разбраа, најпосле, дека нив не ги разделува сентименталната приврзаност кон оваа или онаа кралска фамилија, а напротив, нивните различни класни интереси ги разединуваа обете династии. Легитимистите што тргнаа на поклонение кон Хенри V во Висбаден, исто така како и нивните орлеанистички конкуренти — во Сент Леонард, беа известени таму за смртта на Луј Филип. Тие истиот миг образуваа власта (*in partibus infidelium*) во која што влегоа во поголем дел членовите на погоре споменатата комисија од стражарите на добродетелта на републиката и која што во случај на еден конфликт во партијата не би се забавила да истапи со најотвореното прокламирање на правото по божја милост. Орлеанистите ликуваа по повод скандалот што ја компромитира оваа влада со објавениот во печатот тој манифест и ни најмалку не го криеја своето отворено непријателство во однос на легитимистите.

Во времето на ваканциите на Националното собрание започнаа заседанијата на претставничките собранија од департаментите. Нивното мнозинство се искажа за ограничена со поголеми или помали огради ревизија на уставот, т.е. се искажа за монархистичка реставрација не давајќи и' на неа поточно определување, за „решување на прашањето“, признавајќи заедно со тоа дека е премногу некомпетентно и премногу страшноливо за да го најде тоа решение. Бонапартистичката фракција побрза да ја протолмачи таа желба за ревизија во смисла на продолжување президентските полномоќија на Бонапарта.

Господствувачката класа по никоја цена не можеше да допушти законска конституциона разврска — оставката на Бонапарта во мај 1852 г., едновремениот избор на нов президент од сите бирачи во земјата и ревизијата на конституцијата од особено избрано за тоа собрание во текот на првите месеци од новото президентство. Денот на новите президентски избори би бил ден на средба на сите непријателски партии: легитимистите, орлеанистите буржоазните републикнци, револуционерите. Во резултат тие неминувно би морале да прибегнат кон насилие. Ако дури на партијата на редот би и' успеало да се обедини околу некој неутрален кандидат што стои надвор од династичките фамилии, то против него би истапил Бонапарта. Во својата борба против народот партијата на редот е принудена постојано да ја наголемува силата на исполнителната власт. Секое засилување на исполнителната власт го засилува нејзиниот носител — Бонапарта. Затоа секој чекор кој што го прави партијата на редот за засилувањето на својата општа моќ, ги засилува бојните средства на Бонапарта со неговите династички претензии, ги наголемува неговите шанси во решителниот момент со сила да и' попречи на конституционата разврска. Тогаш Бонапарта во својата борба со партијата на редот нема да се запре пред нарушувањето на една од основите на конституцијата, точно исто така како што патријата на редот во својата борба со народот не се запре пред нарушувањето на друга основа на конституцијата, укинувајќи го општото бирачко право. По секоја веровност, тој би апелирал дури против Собранието кон сеопшто бирачко право. Со еден збор, кон-

ституционата разврска го става на коцка сиот политички *status quo* а зад расклатувањето на *status quo* — то буржујот го гледа намуртениот хаос, анархија, граѓанска војна. Тој гледа, дека од првата недела на мај месец 1852 г. к'е бидат ставени на коцка сите негови купувања и продајби, неговите мениџи, мирази, писмени договори, ипотекки, земјишни ренти, кук'ната кирија, сите негови контракти и извори на приходите — а тој не може да се подложи на таков ризик. Зад застрашувањето на политичкото *status quo* се крие опасноста од крах на сето буржоазно општество. Единствената можна за буржоазијата разврска — тоа е одлагањето на разврската. Таа може да ја спаси конституционата република само по пат на нарушувањето на конституцијата, по пат на продолжувањето власта на президентот. Тоа и е последниот зобр на печатот од партијата на редот после сите длабокомислени и продолжителни дискусии за „решување на прашањето“ на кои што таа се предаде после завршувањето заседанијата на генералните совети. По таков начин, мок'ната партија на редот, за свој срам, беше принудена да смета сериозно со смешната, простачка и омразна личност на псевдо-Бонапарта.

Таа нечиста личност на свој ред се мамеше за вистинските причини за тоа зошто на неа се' повеќе и повеќе и' пагаше ролјата на неопходниот човек. Во тоа време додека неговата партија беше доволно увидлива за да го припишува значењето на Бонапарта што растеше, од создадената околност, самиот тој веруваше дека за тоа е должен само на магичкото влијание на своето име и своето непрекинато парадирање на Наполеон. Неговата претприемчивост растеше со секој ден. На поклоненијата во Висбаден и Сент Ленард тој одговори со своите патувања по Франција. Бонапартистите така малку се надеја на магичното дејство на неговата персона што на секаде по него прак'аа клакери, членови на Здружението од 10 септември, таа организација на парискиот лумпен пролетеријат, пакувајќи ги со нив возовите и поштенските дивори, во кои што, со обѕир на укажаниот на президентот прием во овој или оној град се прогласуваа како девизи на политиката на президентот час републиканско смирување, час издржли-

вост и упорност. Не гледајќи на сите маневри, тие патувања помалку од се' личеа на триумфалните походи.

Уверен дека по тој пат успеа да го воодушеви народот, Бонапарта се зафати со агитација сред армијата. Тој организира на Сатолиската рамнина, кај Версај, големи смотри на војските на кои што се трудеше да ги поткупи војниците со колбаси со бел лук, шампањ и цигари. Ако вистинскиот Наполеон умееше да ги ободрува истоштените сред тешкотиите на своите освојувачки походи војници со одненадежни пројави на патријархална фамилијарност, тоа псевдо-Наполеон си вообразуваше дека војската му благодарите со извиците „Да живее Наполеон, да живее колбасот!“ т.е. „Да живее колбасот (Wurst), да живее артистот (Hanswurst)“!

Тие смотри доведоа до тоа што се покажа долго крениот раскин меѓу Бонапарта и воениот министер д.Опул, од една страна, и Шангарње — од друга. Во лицето на Шангарње партијата на редот го најде својот вистински неутрален човек, кај кого што и збор не можеше да станува за сопствени династички претензии. Таа го одредуваше во наследниците на Бонапарта. Освен тоа, Шангарње, благодарите на своето држење на 29 јануари и 13 јуни 1849 г. стана големиот полководец од партијата на редот, новиот Александар, што го пресече, по мнението на страшливиот буржуј, со својата група интервенција гордиетиот јазел на револуцијата. Сушност исто толку ништожен, како Бонапарта, тој и премногу ефитно се направи сила и беше издигнат од Националното собрание за контрола над президентот. Тој самиот кокетничеше — на пример, во дебатите за додатокот на президентот — со ролјата на покровител на Бонапарта и се' повисокомерно се држеше со него и со министрите. Кога по повод новиот бирачки закон се очекуваа востанија, тој им забрани на своите офицери да примаат било какви повелби од војниот министер или од президентот. Печатот, од своја страна, помагаше за издигањето личноста на Шангарње. Поради немањето на колку толку видни личности партијата на редот мораше да му припише на еден човек таква сила каква што немаше во сета нејзина класа, и по таков начин да го надуе во некаков великан. Така изникна митот за Шангарње — „столб на општеството“. Ненадежното шарлатанство, тајан-

ственото диење со кое што Шангарње се удостојуваше да го носи на своите плеќи сиот свет, прават во виша степен смешен контракт со настаните на саталиската парада и после неа. Тие настани неоповргно докажаа дека е доволно само едно помрднување на перото од Бонапарта, таа бескрајно мала величина за да го кутне фантастичниот пород на буржоазниот страв, великанот Шангарње, во положбата на обична посредственост и да го претвори него, херојот, што го спасува општеството, во резервен пензиониран генерал.

Бонапарта еднаш век'е се освети на Шангарње, спроведувајќи го својот воен министер на дисциплинирани судрувања со неудобниот заштитник. Последната смотра на Саториско поле ја натера најпосле да избухне старата омраза. Конституционото негодување на Шангарње не знаеше повеќе никакви граници кога полковите на коњаницата продефилираа пред Бонапарта со антиконституционите извици „Да живее императорот!“ За да се избегнат непријатните дискусии по повод на тие возгласи на престојното заседание на Собранието Бонапарта го оддалечи воениот министер д' Опул назначувајќи го за губернатор на Алжир. На негово место тој го постави на полно надежниот стар генерал од времето на империјата, кој што со својата грубост ни најмалку не му отстапуваше на Шангарње. Но, оставката на д' Опул да не би излегла како отстапка на Шаргање, Бонапарта истовремено го преведе генерал Нејмејер, десната рака на големиот спасител на општеството од Париз во Нант. Нејмејер беше виновен за тоа што на последната смотра пешадијата продефилира крај наследникот на Наполеон во ледено молчење. Шангарње, лично засегнат со преместувањето на Нејмејер почна да протестира и застрашува. Напразно! После дводневни преговори декретот за преместувањето на Нејмејер во Нант беше објавен во „Moniteur“ и на херојот на редот не му остануваше ништо друго освен да се потчини на дисциплината и да даде оставка.

Борбата на Бонапарта со Шангарње е продолжение на неговата борба со партијата на редот. Новото заседание на Националното собрание затоа се отвара на 11 ноември со злокобни предвестувања. Но тоа к'е биде бура во чаша

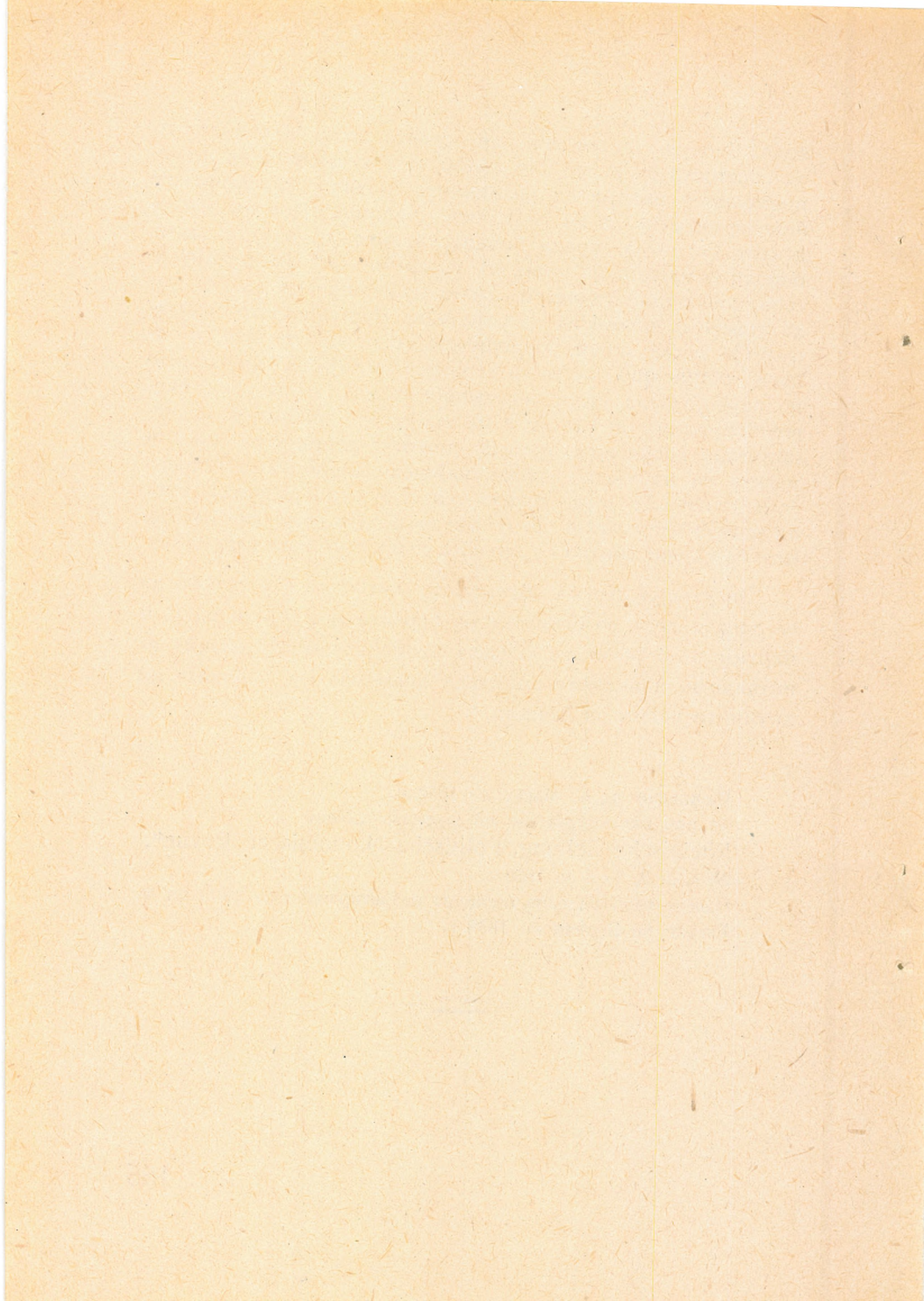
вода. Вопшто, к'е се повтори старата игра. Мнозинството од партијата на редот, без обзир на викотницата од принципиелните рицари од различните нејзини фракции к'е биде принудена да ги продолжи полномок'ијата на президентот. Од своја страна Бонапарта, што се смирил само поради немањето на пари, к'е го прими, без обзир на сите свои поранешни протести тоа продолжение на власта како просто полномок'ие од рацете на Националното собрание. По таков начин, разрешувањето на прашањето се одлага, *status quo* — то се запазува; секоја од фракциите на партијата на редот ја компромитира и ослабува, оневозможува друга; растат и на крајот на краиштата се исцрпуваат репресиите против општиот непријател, против масата на нацијата, додека, најпосле економските односи сами наново не ја достигнат таа степен на развиток кога од новата експлозија летнуваат во воздух сите тие партии што се караат заедно со нивната конституциона република.

За утешување на буржујот, меѓутоа, е потребно да се додаде дека во резултат на бсрбата меѓу Бонапарта и партијата на редот на берзата пропаднаа многу ситни капиталисти, и нивните капитали преминаа во цевовите на крупните волци од берзата.

Напишано од К. Маркс во 1850 г.

За прв пат напечатено во журналот „Neue Rheinische Zeitung, Politische ökonomische Revue“, № 1, 2, 3, 5—6 за 1850 г.

Излезе како одделна брошура редактирана и со увод од Ф. Енгелс во Берлин во 1895 г.

РЕГИСТАР НА НАЈВАЖНИТЕ ИМИЊА ШТО СЕ СРЕТНУВААТ
ВО ОВАА КНИГА

А

Александар Македонски (356—323 п. н. л.) — 153.

Б

Барагеј д'Иље (Baraguey d, Hilliers) Ашил (1795—1878) — француски генерал, пратеник во Уставотворното и Законодавното Собрание (1848—1851) бонапартист.

Барбес (Barbes) Арман (1809—1870) — француски револуционер, ситнобуржоазен демократ — 84, 135.

Барош (Baroche) Пиер Жил (1802—1870) — француски политичар; во времето на јулската монархија припаѓал кон умерената либерална монархистичка опозиција, потоа станал бонапартист — 135.

Баро (Barrot) Одилон (1791—1873) — водач на монархистичката опозиција при Луј Филип; стоеше на чело на првата влада при претседателствувањето на Луј Бонапарта — 26, 37, 64, 76, 78, 81, 83, 84, 85, 90, 100, 101, 108, 112, 114.

Бастиа (Bastiat) Фредерик — (1801—1850) — француски вулгарен економист — 32.

Бастид (Bastide) Жил (1800—1879) — француски политичар и публицист, учесник во револуцијата од 1830 г., еден од редакторите на „National“ министер за надворешни работи (1848) — 68.

Бebel (Bebel) Август (1840—1913) — еден од основачите и познатите деец од германската социјал-демократска партија — 18.

Берје (Berryer) Пиер Антуан (1790—1868) познат француски адвокат и политичар, легитимист — 113.

Бизмарк (Bismarck) Ото-Едвард (1815—1898) — 10, 14, 15, 17, 27.

Блан Луј (Blans) 1811—1882) — француски ситнобуржоазен социјалист — 38, 41, 45, 52, 54, 56, 64, 79, 95, 134.

Бланки (Blangué) Луј Огист (1805—1881) — француски револуционер, комунист — утопист — 54, 84, 95, 132, 134, 135.

Богуславски (Boguslawski) Алберт (1834—1905) — пруски генерал и воен писател — 25, 27.

Бомарше (Beaumarchais) Пиер Огистен (1732—1799) — француски писател-сатиричар — 84.

Бонапарта — в. **Наполеон III**.

Брајт (Bright) Џон (1811—1889) — англиски либерал, приврзаник на слободата на трговијата; заедно со Кобден стоеше на чело на Лигата за борба против законите за житото — 118.

Бреа (Bréa) Жан Батист Фидел (1790—1848) — француски реакционерен генерал, отепан во јунското востание на парискиот пролетаријат — 95.

Буакилбер (Boisguillebert) Пиер (1646—1714) — француски економист, претшественик на физиократите — 121.

Бурбони — француска династија, што владееше во Франција од крајот на XVI век до 1792 г. и во периодот на реставрацијата (1814—1830) — 92, 113, 121.

В

Вивјен (Vivien) Александар Франсуа (1799—1854) — француски адвокат и политичар, министер на правдата при Луј Филип — 71.

Видал (Vidal) Франсуа (1814—1872) француски ситнобуржоазен економист, социјалист, приврзаник на Луј Блан — 134, 135, 142—143.

Вилхелм I (1797—1888), пруски крал (1861—1888) и германски император (1871—1888) — 15.

Вобан (Vauban) Себастијан (1633—1707) француски маршал, војни инженер и публицист — 121.

Волтер (Voltaire) Франсуа Мари (Аруе) (1694—1778) — III.

Г

Гизо (Guizot) Франсуа Пиер (1787—1874) — француски буржоазен историчар, и државник, монархист — 32, 36, 37, 59, 68, 77, 85, 108, 114.

Гинар (Guinard) Огист Жозеф (1799—1874) — француски ситнобуржоазен демократ — 135.

Гракси браќа-Тиберие (162—133 пр. н.е.) и **Гај** (153—121 пр. н.е.) — водачи на аграрно револуционерното движење, што ги одразуваа интересите на ситното селанство во стариот рим — 27.

Гранден (Grandin) Виктор 1797—1849) — француски фабрикант и политичар при Луј Филип, консервативец — 32.

Грање де Касањак (Granier de Cassagnac) Бернар Адолф (1806—1880) — француски журналист, пред револуцијата од 1848 г. орлеанист, потоа активен бонапартист, член на Законодавниот корпус — 146—147.

Гудшо (Goudchaux) Мишел (1797—1862) — француски министер на финансите (1848) — 64.

Демостен (околу 384—322 г. пр. н. е.) старогрчки оратор — 113.

Дефлот (De Flotte) Пол (1817—1860) — последовател на социјалистот-утопист Фурие, учесник во движењето од 15 мај и во јунското востание во 1848 г. во Париз, пратеник во Законодавното собрание (1851) — 134.

Диоклецијан, Гај Аврели Валериј (околу 245 — ок. 313 п. н. лтбр.) — римски император — 28

Дјуклер (Duclere) Шарл Теодор Ежен (1812—1888) — француски журналист и политичар, член на редакцијата од в. „National“ (1840—1846), министер на финансите од мај до јуни 1848 г., отпосле еден од директорите на банката „Credit mobilier“ — 87

Дипон (Dupin) Андре-Мари (1783—1865) — француски адвокат, орлеанист; после револуцијата од февруари 1848 г. претседател на Законодавното собрание — 87.

Дипон де л'Ер (Dupont de l'Eure) Жак Шарл ((1767—1855) — француски политичар, еден од водачите на банкетната кампања пред револуцијата од 1848 г. и претседател на привремената влада — 38.

Дифор (Dufaure) Арман Жил (1798—1881) — француски адвокат, министер при Луј Филип и во Втората република, министер на правдата во владата на Тьер (1871) — 71, 74, 119.

Ж

Жиарден (Girardin) Емил (1806—1881) — француски публицист, редактор на низа големи вестници; буржоазен републиканец, подоцна бонапартист — 145.

К

Кабе (Cabet) Етиен (1788—1856) — француски комунист-утопист, автор на „Патешесвието во Икарија“ — 54.

Кавењак (Cavaignac) Луј Ежен (1802—1857) — француски генерал, откако што од Уставотворното собрание добил диктаторски полномоќија жестоко го задушил јунското востание на парискиот пролетаријат (1848) — 58, 59, 63, 67, 68, 69, 71, 72—75, 80, 82, 88—90, 97, 103.

Кант Имануил (1724—1804) — 115

Капфиг (Capfigne) Жан Батист (1802—1872) — француски публицист и историчар во монархистички правец — 147.

Карло X (1757—1836) — француски крал (1824—1830) — 135.

Карл Алберт (1798—1849) — крал на Пиемонт (1831—1849) — 89.

Карље (Carlier) Пиер (1799—1858) — префект на париската полиција при президентувањето на Луј Бонапарта — 128.

Карно (Carnot) Лазар-Иполит (1801—1888) — француски политичар, министер за просвета во привремената влада (1848), член на Законодавното собрание; решителен противник на превратот од 2 декември 1851 г. — 134, 135.

Келер (Köller) Ернст-Матијас (1841—1928) пруски конзервативец, полицеј-президент во Франкфурт (1887) министер на внатрешните работи (1894—1895) — 29

Кобден (Cobden) Ричард (1804—1865) — англиски буржоазен економист, либерал, фретредер, основач на Лигата за борба против законите за житото — 118

Константин I (Велики), Гај Флавиј Валерие околу 274—337 н.е. (римски император (306—337) — 29

Косидер (Caussidière) Марк (1809—1861) француски ситнобуржоазен социјалист учесник во лионското востание (1834) префект на париската полиција при привремената влада (1848) — 45, 64, 95

Кремје (Cremieux) Адолф (1796—1880) — француски адвокат и политичар-либерал, член на владата на националната одбрана (1870—1871) — 38, 87

Кретон (Creton) Никола (1798—1864) — француски адвокат, член на Уставотворното и Законодавното собрание (1848—1851), орлеанист — 120

Кибиер (Cubières) Амеде-Луј (1786—1853) — француски генерал, учесник во наполеоновите војни, војни министер (1839—1840) — 119

Л

Лаит (La Hitte) Жан-Ернест (1789—1878) — француски генерал, бонапартиста, министер на надворешни работи и војни министер (1849—1851) — 135

Лакрос (Lacrosse) Бертран Теобалд Жозеф (1796—1865) француски политичар, министер за општествени работи при резиденството на Луј Бонапарта — 103

Ламартин (Lamartin) Алфонс (1790—1869) — француски поет, либерален буржуј; во 1848 г. фактички стоел на чело на привремената влада, ги предал интересите на демократските елементи — 38, 44, 54, 58

Ларошјаклеј (La Rochejaquelein) Анри-Огист-Жорж (1805—1867 — француски монархист, летиимист, член на уставотворното и законодавното собрание (1848—1851) при Наполеон III сенатор — 40

Ласал (Lassalle) Фердинанд (1825—1864) — 17

Лафит (Lafitte) Жак (1767—1844) — француски банкер — 32—33

Ледри — Ролен (Ledru-Rollin) Алесандар-Огист (1807—1874) — француски буржоазен републиканец, еден од водачите на ситнобуржоазната демократија — 38, 49, 53—54, 62, 64, 74, 83, 87, 89, 96, 97, 100, 105, 119, 143.

Леклер (L e s l e g s) Франсуа (роден во 1800 г.), член на Уставотворното собрание (1848 г.) — 143

Лемуан (L e m o i n n e) Џон Емил (1815—1892 г) англиски кореспондент на вестникот "Journal des Débats" — 147

Лермиње (L e r m i n i e r) Жан Луј Ежен (1800—1857) француски публицист, професор по упоредно право во — 85

Луј Филип (1773—1850) француски крал (1830—1848) — 32—35, 68, 71, 108, 119—120, 150

Луј Филип Албер, граф париски (1838—1894) — внук на Луј Филип, орлеанистички претендент на престолот после одрчувањето на Луј Филип во 1848 година — 150

Људевик XIV (1638—1715) — француски крал (1643—1715) — 121

Мак Махон (M a c M a h o n) Мари Едм. Патрис Морис (1808—1893), француски маршал што во 1871 г. командуваше над војските од Версај во борбата против Комуната; претседател на Републиката (1874—1879) — 15

Мари (M a r i e) Александар (1795—1870) министер на општествените работи во привремената влада во Франција во 1848 г., организатор на такавиканите Национални работници — 52

Маркс Карл (1818—1883) — 5, 7, 8, 12, 13, 16

Мараст (M a r r a s t) Арман (1801—1852) — француски буржоазен публицист, еден од водачите на десните републиканци, член на привремената влада од 1848 г. 54, 63, 67, 69, 71, 87, 97.

Мартен (M a r t i n) Александар (Албер) (1815—1895) — работник, член на привремената влада (1848 г) — 38, 41, 56

Матје де ла Дром Mathieu de la Drôme Филип Антуан (1808—1865) член на француското Уставотворно и Законодавно собрание (1848—1865), ситнобуржоазен демократ — 85

Моле (M o l é) Луј Матје (1780—1855) — француски политичар од времето на Наполеон I, реставрацијата и јулската монархија; на неколку пати бил министер, член на Уставотворното и Законодавното собрание (1848—1851) — 108—109

Монк Георг (1608—1670) англиски генерал и политичар, се борел во војските на Кромвел; после смртта на последниот истанил против републиката и и' помогнал на реставрацијата на династијата Стјуарти — 85

Монталамбер (M o n t a l e m b e r t) Шарл (1810—1870) француски писател и политичар водач на католичката партија — 121, 144

Н

Наполеон I — (1769—1821) — 34, 73, 74, 77, 121, 128, 153

Наполеон III (Луј Бонапарта) (1808—1873) француски император (1808—1873) — 8, 14, 15, 67, 73—82, 88—90, 101, 110—114, 120—122, 128—129, 135, 148—155

Неј (N e y) Едгар (1812—1882) син на М. Неј, на маршалот на Наполеон I, аѓутант на президентот Луј Бонапарта — 112

Нејмејер (N e i t a u e r) Максимилијан Жорж Жозеф (1789—1866) — француски генерал — 154

Николај II (1868—1918) руски цар (1894—1917) — 25

О

Одуз (Hautpoul) Алфонс Анри (1789—1865) француски генерал војни министер при президенството на Луј Бонапарта — 114, 127, 133, 153—154.

Орлеански, херцог — види Луј Филип

Осе (Haussier) Шарл (1778—1854) министер на морнарицата на Карла Хво владата на Полињак (1820) — 135

Пањер (Pagnerre) Лоран Антуан (1805—1854) француски издател пратеник во Уставотворното собрание (1848—1849), буржоазен републиканец — 87

Париски, граф — види Луј Филип (Албер)

Паси (Passy) Иполит Филибер (1793—1880) министер на финансите во 1848—1849 год. — 112, 119

Платон — (околу 428—348 пр. н.е.) грчки филозоф идеалист — 70

Прудон (Proudhon) Пиер Жозеф (1809—1865) — 141

Распај (Raspail) Франсуа Венсан (1794—1878) — француски лекар и природоиследувач, публицист, лев републиканец, учестник во револуцијата од 1830 г. и 1848 г., отпосле лев радикал — 39, 54, 67, 74, 84

Рато (Rataeau) Жан Пиер (1800—1887) член на Уставотворното и Законодавното собрание (1848—1887) бонапартиста — 81, 85

Реслер (Rössler) Константин (1820—1896) пруски публицист, приврзаник на Бизмарковата политика — 27

Робеспиер (Robespierre) Максимилијан (1758—1794) — 69

С

Себастијани (Sebastiani) Орасфрансуа Бастиен (1772—1794) француски маршал и дипломат, министер на надворешните работи во времето на јулската монархија — 59

Серјур д'Агосе (Séguir d'Aguesseau) (Ремон Пол) (1803—1889) — француски политичар — 135

Сулук (Souloouque) (1782—1867) претседател на негарската република Хаити што во 1849 г. се прогласил за император под името Фаустин I — 77, 127

Си (Sue) Ежен (1804—1857) француски писател, автор на многубројни романи со социјални теми — 129, 143

Т

Тест (Teste) Жан Батист (1780—1852) француски адвокат и политичар, либерал, министер на правдата при Луј Филип — 119

Трелà (Trélat) Улис (1795—1879) француски политичар, вицепретседател на Уставотворното собрание (1848—1849) министер за општествени работи — 56

Тусен Лувртир (Louverture dit Toussaint) Франсуа Доминик (1743—1803) водач на револуционерното движење на

негрите од Хаити во времето на француската револуција од крајот на ХVІІІ век — 77

Тиер (T h i e r s) Луј Адолф (1797—1877) француски буржоазен историчар и политичар, целат на париската комуна — 15, 108, 112, 115, 129, 144, 147

У

Удино (O u d i n o t) Никола Шарл Виктор (1791—1863) француски генерал, орлеанист, во 1849 г. командува на војските пратени против римската република — стр. 90, 99

Ф

Фалу (F a l l o u x) Фредерик Пиер (1811—1866) француски писател и политичар, легитимист и клерикал, иницијатор за растурувањето на Националните работилници (1848) вдохновител на крвавото задушување на јунското востание — 77, 89, 101, 114

Флокон (F l o c o n) Фердинан (1800—1866) француски ситнобуржоазен публицист и политичар — 38

Фоме (Faushe'r) Леон (1804—1854) француски публицист, умерен републиканец, министер на внатрешните работи при президентството на Луј Бонапарта — стр. 32, 77, 83, 86

Фуке Тенвил (Fouquier — Tinville) (1746—1795) прокурур на револуционерниот трибунал во времето на француската буржоазна револуција — 90—91

Фулд (F o u l d) Ашил (1800—1867) француски банкер, орлеанист, подоцна бонапартист, член на Уставотворното собрание (1848—1849) учесник во превратот од 2 декември 1851 г. — 49, 67, 81, 115, 119, 120

Фуше (Foushè) Жозеф (1759—1820) началник на полицијата при Наполеон I — 128

Х

Хајнау (H a u n a u) Јулиус Јакоб (1786—1853) австриски фелдмаршал, што жестоко го задушил револуционерното движење во Италија и Унгарија (1848—1849) — 26

Хелвечиј (Helvétius) Клод Адриен 1715—1853) голем француски философ-материјалист, просветител — 101

Хенрих V-види Шамбор

Хиго (H u g o) Виктор (1802—1885) — 112, 113, 147

Ш

Шамбор (S h a m b o r d) Анри Шарл (граф) (1820—1883) внук на Људевик ХVІІІ, легитимистички претендет за францускиот престол под името Хенрих V — 110, 150

Шангарње (S h a n g a r n i e r) Никола-Ан-Теодју (1793—1877) француски генерал, орлеанист, учествувал во задушувањето на јунското востание во Р Парис (1848) — страници — 77, 85, 98, 104, 109, 149, 153, 154

СОДРЖИНА

УВОД од Ф. Енгелс	стр. 3
Класната борба во Франција од 1848 до 1850 година	
I. Јунскиот пораз од 1848 г.	27
II. 13 јуни 1849 г.	55
III. Последиците од 13 јуни 1848 г.	90
IV. Укинувањето на општото бирачко право во 1850 г.	127
Регистер на најважните имиња што се сретнуваат во оваа книга	156

К. МАРКС

Класната борба во Франција
од 1848 до 1850 год.

Превод и редакција
Цветко Мартиновски

Корекција:
Т. Сејменова

Печатено во печатница „Култура“ во
месец март, и април во 500 примероци

„Класната борба во Франција“

ПОВАЖНИ ПЕЧАТНИ ГРЕШКИ

Стр.	Ред	Стои	Треба
21	11 озгора	пукт	пункт
70	7 "	прокет	проект
73	9 "	патентичен... анхронизам	патетичен... анах- ронизам
73	17 оздола	impôts....basla	impôts. . bas la
73	16 "	e' Empereur	l' Empereur
86	10 озгора	ружје	оружје
100	10 оздола	лоното	крилјата
109	2 озгора	лијанса	алијанса
109	3 "	обработувањето	обратувањето
109	5 оздола	социјалистичко-демократ- ските	социјал-демократ- ските
111	21 озгора	самнение аиилоците	сомнение аџилоците
112	1 "	пораз	порез
112	2 оздола	ипс	апс
113	14 "	Демонстен	Демостен
126	16 "	првен	црвен
128	13 "	Карље	што Карље,
143	12 "	1850	1852
150	20 озгора	Хенри IV	Хенри V

